

**NINON DE LENCLOS
VALLOMÁSAI**

NYÁRUTÓ

H A J N A L - K I A D Á S
BUDAPEST, VI., RÉVAY-UTCA 14. SZÁM

NINON DE LENCLOS VALLOMÁSAI

* * *

NYÁRUTÓ

*A fiatalok nem látták soha
öregnek. Az öregek pedig
megfiatalodtak tőle.*

Saint Évremond.

HAJNAL-KIADÁS BUDAPEST

VI., RÉVAY-UTCA 14

Biojgr

~~146~~
~~1590 d~~

M. N. MUZEUM KÖNYVTÁRA
I. Nyomt. Növedéknapló
1922 év. 67 sz.

ELŐSZÓ.

Az élet soha meg nem álló rohanása folyton új embereket, új eseményeket, új áramlásokat lök felszínre. Minden napunk egy befejezett lap, minden évünk egy befejezett kötet. A mult sokszor annyira lezárul, hogy még kapcsolódása, vonatkozása sincs a jelenhez. Különösen olyan embereknél, akik nagy körben mozognak és sokat szerettek.

Ninon de Lenclos élete utolsó felében olyan világ-irányfordulást, annyi új eseményt él át, hogy a *Nyárutó* című kötet alig egy-két vonatkozás kivételével teljesen önálló munka. Régi barátait, barátnőit és ellenségeit mindenesetre ismerni kell némileg, hogy a Ninon társaságában mindjárt otthonosan érezzük magunkat. A vonatkozásaikban legfontosabb alakok: Françoise d'Aubigné, a tragikus életű költő: Scarron özvegye, a későbbi Madame de Maintenon, akit Ninon úgyszólván az éhenhalástól mentett meg, továbbá Montpensier hercegnő, a nagy Mademoiselle, a XIII. Lajos fivérének: Gastonnak a leánya; Fiesque grófnő, aki olyan féltékeny, hogy még férje halála után is gyűlöli Ninont és bosszút akar állani rajta, amiért a Frond idején viszonya volt Fiesque gróffal, s a bosszú eszközüül a Ninon és a gróf leányát használja fel; Molière, akit Ninon taníttatott és segített pályafutása nagy diadalaihoz; Gui Patin, a Ninon és barátnője; Marion Delorme háziornosa, hódolója és jóbarátja, a

titokzatos fekete ember, aki az örök szépség titkát rejtelmes körülmények között adja át Ninonnak; Saint-Évremond, akinek a vallomások tulajdonképen szólanak.

A régi alakok szereplése is új beszélgetések, új történészek kapcsán illeszkedik a Ninon élete végének keretébe. Nevük legtöbbször irodalmilag, politikailag, vagy történelmileg annyira közismert, hogy felesleges közelebbi adatokat felsorolni róluk. A sok érdekes emlék felelevenítésének háttérében jellemző erővel emelkedik ki a Ninon életművészete. Egyik napról a másikra erős akaratral elhatározza, hogy feladja a küzdelmet a sorssal és morgás, zugolódás nélkül megöregszik. Mindenesetre szerencsésnek érezhette magát, hogy hetvenhárom éves korában senki sem akarta elhinni, hogy már nem fiatal.

Annyi érdekes tapasztalat, annyi egyéni kedveség, életművészet sugárzik ki a szerencsés véletlen útján felszínre került vallomásokból, melyeket Eugène de Mirecourt rendezett sajtó alá, hogy aki elolvasta, kénytelen leszögezni az elvitázhatatlan tényt: Ninon de Lenclos szép életet élt és nem élte hiába.

I.

*) Abban a szobában tértem magamhoz, ahol ebédeltünk. Christina mellettem ült és a világ legnyugodtabb hangján szólalt meg:

— Igazán kár volt úgy izgulni. Nem mindegy, hogy Svédországban, vagy itt nyakaztatja le az ember a nyomorultat?

Borzadva néztem reá és majd elájultam másodszor is.

— Asszonyom, az égre kérem, — dadogtam, — fogasson be és engedjen vissza Párisba!

— Hova gondol? Csak nem fog ilyen későn utazni? Miért ne feküdnék le? Majd holnap visszamegyünk együtt.

— Nem . . . nem . . . Ebben a kastélyban . . . a gyilkosság után . . . Tüstént menni akarok!

Christina néhányszor körüljárt a szobában, aztán vállat vonva morogta:

*) Christina svéd királynő látogatóban volt a XIV. Lajos udvarában. Szertelen, szilaj modorával kínos feltűnést kellett. Meglátogatta Ninont is, mint Páris egyik nevezetességét, elárasztotta kegyével és csupa barátságból kényszerítette, hogy végignézze, mikor Monadelchi nevű volt kegyencét önkényesen halálra ítélte s a halálos ítéletet a szerencsésebb vetélytárssal, Sentinellivel hajtatta végre. A borzalmas jelenet olyan hatást gyakorolt Ninonra, hogy elájult.

— Ostoba!

A hízelgő megjegyzés után a svéd királyi felség eltűnt. Többet nem is találkoztunk.

Nemsokára jelentették, hogy a kocsi vár. Hanyatt-homlok igyekeztem lefelé és eszem ágába se jutott illendően búcsúzni a királynőtől. Az éj sötét volt és az úton rablók támadhattak volna meg, de boldogan kocsiztam el az átkozott helyről. Még hazaérkezésem előtt meglátogattam a grófnőt és elmeséltem félelmes kalandom részleteit. Azonnal értesítette Mazarint, aki közvetlenül tőlem óhajtott mindent megtudni. Ugyancsak megdöbbsent, mikor a főlovászmester kivégzésének körülményeit hallotta.

Azonnal küldöncöt menesztettek Christinához és megtiltották, hogy Párisba visszatérjen.

Három hétig nyomtam az ágyat betegen a nagy esemény után és ha behunytam a szemem, már a gyilkosságról álmodtam; láttam a patakzó vért és hallottam a jajveszéklést. Hovatovább, annál kevésbbé értettem, hogy miért kívánta a rettenetes asszony, hogy kegyetlenségének tanuja legyek. Ismerőseim azt mondták, hogy jellemével és igazságszeretetével akart hatást gyakorolni reám. Alig tértem kissé magamhoz, a királynő is hivatott, hogy meséljem el a vérfagyasztó tragédiát. Udvarhölgyeivel együtt halásápadtan hallgattak végig.

*

A XIV. Lajos és Mancini Mária szerelme kezdett komoly arányokat öltetni. Anne d'Autriche aggódva vette észre és hogy elejét vegye a veszedelemnek, érintkezésbe lépett fia házasságügyében a spanyol udvarral. Mazarint csakhamar értesítették a titkos tárgyalásokról.

Egy este éppen elmenőben voltam a Louvreból, Mancini Máriával találkoztam szemközt. Sirva jött ki nagybátyja szobájából.

— Ugy fáj a szívem, — panaszolta — a kardinális

nem akar beszélni a királynővel és semmi reményt sem nyújt.

— Nem hiszem, édes gyermekem!

— De mikor ő maga mondja!

— Az még nem sokat jelent.

— Miért akarja, hogy ismét reménykedjem?

— Nagybátyjának oly régi, kedvenc terve, hogy a francia koronát az ön fejére tegye, hogy nem hinném, hogy egykönnyen elejtse tervét. Nem szokta küzdelem nélkül megadni magát.

— Igazán? Azt hiszi?

— Tűzbe tenném érte a kezem édes Mária.

A Mazarin ajtaja kinyílt és a fiatal leány gyorsan egy mélyedésbe húzott.

A kardinális óvatosan körülnézett a folyosón. Arannyal himzett nehéz függönyök mögé rejtőztünk.

— Igaza lehet, — súgta Mária ragyogó arccal; — a királynőhöz megy.

— A folyosón keresztül?

— Igen, igen, itt soha sincs őrség. Kihallgathatók a beszélgetésüket. — A kíváncsi gyermek magával vitt és egyre biztatott, hogy nem fenyeget semmi veszély, nem fognak rajtakapni. Bevallom, titokban magam is szívesen hallgattam ki a királynő és Mazarin beszélgetését.

A folyosó mélye világítva se volt. Visszafojtott lélegzettel, lábujjhegyen, tapogatózva haladtunk előre, megmegállva, ha lépteink kongása megtörte a csendet. Borzongás futott rajtam keresztül, ahányszor ajtót kellett nyitnunk, úgy féltem, hogy nyikorogni fog. A társam még ráadásul valami fába botlott, azt hittem, hogy már sohse lesz vége a rettegésnek. Végre egy gyöngén világított előszobába értünk.

— Megérkeztünk!

Beszélgetés ütötte meg fülünket.

— Mi akadályozhatná meg a házasságot? — kérdezte a királynő ingerülten.

— Más akadály nincs, csak amit a fia gördít; — felelte a miniszter.

— Talán más udvarnál magához méltóbb feleséget talál, mint a spanyol főhercegnőt?

— Dehogy!

— Legalább megszűnnek régi perpatvarkodásaink a spanyolokkal is.

— Tagadhatatlan.

— Milyen akadályról beszél hát?

— A király fiatal és a fiatalság szenvedélyes . . .

— Milyen szenvedélyről beszél? Magyarazza meg!

— A király könnyebben engedhet szeszélyeinek, mint bárki más.

— Tudjuk . . . Talán arra céloz, hogy Lajos némi érdeklődést mutat egyik huga iránt?

— Arról van szó. Miért ne lehetne beszélni róla? A körülmények minden tekintetben megfelelők.

— És ki mondja azt Önnek Uram, hogy királyok és királynők szeszélyei, ha méltóságuk teljes tudatában vannak, komoly szinezetet ölthetnek? Ön jobban tudhatja, mint bárki más . . . Hiszen kétszer is feláldoztam önt, mikor a trón és Franciaország kötelességemmé tették.

— Nem tagadom, de felséged igazán nem kényeztet el nagylelkűségével, mikor a nehéz napokat eszembe juttatja.

— Miért? Felemeltem-e önt valaha magamhoz?

A királynő megvető és méltóságteljes hangon beszélt. Mazarin egyre csipősebb lett:

— Elvégre, Madame, a király nagykorú és ura akaratának.

— És aztán?

Mária megszorította karom. Szegény gyermek szorongó félelemmel sejtette már a jelenet végét.

— Valószínűnek tartom, hogy a királynál a szív legyőzi az észet.

A királynő éktelen haragra lobbant. Most már

hangosan kiabálva szidta Mazarint. Mária zokogva borult nyakamba. Alig bírtam lecsendesíteni.

Azalatt Mazarin a királynő lelkére beszélt:

— Az égre kérem csillapodjék, Madame, halkabban beszéljen, még meghallja valaki az előszobában, vagy a folyosón . . .

— Hát aztán? Kit kell kimélnem? Ne felejtse el, hogy ön csak eszköz volt kezemben és népszerű maradtam, míg magát gyűlölik. Kettőnk közül ki volt ügyesebb?

— Hagyjuk, ne beszéljünk többet róla!

— De igen! És azonnal írjon Louis de Caronak, kérjen találkozást, a házasság előzetes tárgyalására. Parancsolom!

— Azt hiszem, hogy mindenekelőtt a király beleegyezése is szükséges . . .

— Felesleges a bevezetéshez . . .

— Mégis jó volna tudatni a királlyal . . .

— Majd tudatom én vele, hogy ha méltatlanságot szándékszik elkövetni, akkor a második fiammal állok a nemzet élére ellene és ön ellen.

Mária, mintha villám sújtotta volna, térdreest. Kétségbeesetten igyekeztem menekülni. Tudtam, hogy ezuttal el nem kerülöm a vezeklést, ha a királynő rajtacsíp. Magam sem tudom, hogy milyen úton-módon menekültem sötét folyosók útvesztőjén, annyi bizonyos, hogy nem dugtak zárdába.

Szomorú éjszakát töltöttem.

Egyre azon tépelődtem, hogy vajjon mi történt a fiatal leánnyal? Meghallották sikoltását? Rájöttek, hogy hallgatózott? Elárulta, hogy velem volt? Az ember rémképeket lát izgalomban és csupa félelemből elveszti önmagát és elveszít másokat.

Másnap minden ajtónyitásra szívdobogást kaptam. Nem mertem felmenni a Louvreba. Végre leültem, hogy levelet írjak Choisy grófnőnek, hogy puhatolózzam az események felől.

Nem kellett elküldenem a levelet, mert még mielőtt be is fejezhettem volna, kocsi állott meg a házam előtt. Mancini Mária látogatott meg az első udvarhölgy kíséretében.

— Az Istenért, mi történt, beszéljen gyorsan.

— Szegény Máriának a Filles du Calvaire zár-dába kell vonulnia egy hónapra! — mondta a grófnő.

A kardinális unokahuga vigasztalhatatlan volt.

— Szegény kicsikém! Bocsásson meg, hogy tegnap oly kegyetlenül otthagytam. De úgyse lehettem volna segítségére . . .

— Ha tudná, hogy milyen rémségesen bánt velem!

— Igazán érdemetlenül, mert hiszen Máriát a szíve vezette és nem dicsvágy. Nem beszélt rólam? — kérdeztem aggódva.

A szerencsétlen leány csak fejével intett nemet. Leültettem egy karosszékbe és a grófnőhöz fordultam:

— A király nem tudja, hogy zárdába küldik?

— Dehogy nem. Alig egy órával ezelőtt búcsúzott el tőle.

— Nagyon nehezeire esett a búcsú?

— Inkább a külszin kedvéért. Azt mondta ő fel-sége: „Higyje el Mária, hogyha a *király* el is hagyja, az *ember* mindig fog gondolni magára.“

— Megható és hízegő vigasz.

— Aztán a legnagyobb lelki nyugalommal elment vadászni udvarával.

— Oh és még azt hiszi, hogy van szíve?

— Sohse állítottam. Sőt ellenkezőleg! Szent meggyőződésem, hogy önmagán kívül soha senkit sem fog szeretni.

A szegény kis királynőjelölt vigasztalhatatlan zokogással búcsúzott. A Mazarin rendeletére Choisy grófnő kísérte a szomszédságomban levő zárdába, azért jöhettek be hozzám útközben.

A kardinális huga hat hétig maradt a zárdában

és azután férjhez ment a nápolyi marsallhoz. Férje rettenetes ember volt. Szegény asszony már egy év mulva visszazökött tőle Párisba, abban a reményben, hogy a király jól fogja fogadni. De XIV. Lajos rég elfelejtette barátnőjét, a hűség ígéretével együtt, s fiatalságának első szerelmével egyáltalán nem törődött már. Még ő maga rendelte el, hogy Mancini Máriát másodszor is küldjék kolostorba.

Attól az időtől kezdve nem jártam a Louvreba.

Megértettem, hogy a világ nagyjai nem tudnak tartósan szeretni. Játékszernek néznek környezetükben mindent és azt hiszik, hogy joguk van eltörni a játékszert, ha megunták játszani vele. Közelségük ép olyan veszedelmes, mint viharban a magas fáé: könnyebben beleüt a villám.

Mazarin maga is megdöbbenő példa reá.

Szinte sajnáltam, ha eszembe jutott, hogy mennyi megaláztatás érhette, míg a felséges kegyeket megvásárolhatta.

A XIV. Lajos és a spanyol főhercegnő házassága már befejezett kérdés volt. Az egész udvar útnak indult a spanyol határ felé, s már nem emlékszem, hogy melyik főurat bízták meg azzal, hogy a szertartásnál helyettesítse a királyt.

1660. év nyarán tartották meg az esküvőt.

A háború természetesen azonnal befejeződött Spanyolországgal. A békeszerződés egyik titkos pontja állítólag teljes amnesztiát jelentett Condé hercegnek.

Annál is inkább örültem régi barátom hazatérésének, mert annak idején magával vitte Fiesque grófot, aki sebesülten sokáig feküdt házáznál, s aztán Spanyolországban, mint fájdalommal értesültem, meghalt. Özvegyénél nem igen érdeklődhettem leányom sorsa iránt, de megbíztam két hű emberemet, hogy alkalomadtán tapogatózzanak nála. Sajnos, semmi felvilágosítást sem tudott adni és lassanként magam is elfelejtkeztem a dologról.

Augusztus 26-án érkezett Párisba az ifjú királynő.

Nagy tömeg fogadta a fényes kíséretet, természetesen magam is jelen voltam a nagy eseménynél és éppen abban a pillanatban láttam Mária Théréziát, mikor a Camaldules apátság előtt vonult el.

Nem találtam valami szépnek, de spanyol mivoltához képest meglepően fehér bőre volt. Lila bársony, arany liliomokkal himzett köpenyt viselt fehér brokát ruha fölött. Gyönyörű nyakék csillogott nyakán. A tömeg lelkesült és úgy találta, hogy illik fejére a korona.

Meg se kísértem leírni a fényes kíséretet. Elvonulása három óra hosszat tartott. De nem lesz érdektelen az akkori divatról beszélni.

A férfiak hosszú fürtökben vállukra omló parókát viseltek, s rajta kerek, lapos tetejű, tollas kalapot. Mentjük övig ért. A lábvédőjüket szalaggal erősítették meg. Rövid nadráguk sokszor térdig sem ért. Erősen kivágott cipő volt lábukon. Kardjukat széles öv tartotta és balandrannak nevezett köpenyt körítették vállukra.

Az asszonyok felfodorították hajukat és hátul tűzték fel. Halántékukon néhány lelógó fürt kedvesen keretezte arcukat. Széles ujjú, hosszú derekú ruhájuk kétoldalt fel volt tűzve s alóla himzett, nagy csipkés szoknya kandikált ki.

Valamennyien fehér selyemmel bélelt, fekete bársony álarcot viseltek.

Az álarcot össze is lehetett hajtani, acéldróttal tartották és végén egy szájba vehető üveggombbal hangjukat is elváltoztatták.

Az asszonyok viselkedése annál feltűnőbb volt.

A polgárnők valósággal botrányosan jelentek meg. Sétán, társaságban, bálokon, misén, még gyónásnál is meztelen karral, vállal és nyakkal mutatkoztak. A komolyabb férfiak váltig panaszkodtak, hogy még a templomban sem találnak menedéket kísértések elől.

A Saint Étienne-i plébános egy vasárnap erélyesen kifakadt a nők szemérmetlen öltözködése ellen.

— Hölgyeim, miért nem fődik be magukat jobban jelenlétünkben? Nem vagyunk-e mi is húsból és vérből valók, mint a többi férfiak? Nagy vétket követnek el, mikor lekipásztoraikat hangszereik mulogató-sával bűnbe viszik.

A hangszer szó szállóigévé vált.

Az asszonyok korántsem álltak meg az öltözködésbeli szemérmetlenségénél. A nap minden órájában lehetett őket férjük nélkül az utcán látni. Különben a férjek jelenléte csöppet sem gátolta a szerelmi kalandokat. A csókot egyszerű udvariasságnak kiáltották ki, a házasságtörés udvarlásszámba ment. Féltékeny férj, hű feleség, erényes leány talán elvétve, nagy ritkán akadt imitt-amott, de egész bizonyos, hogy egy és ugyanazon családban nem fordult elő.

A kis kutyák is igen nagy divatban voltak. Gyöngeően dédelgették különösen a hegyes orrú, levágott fülűeket.

Ráadásul még tubákoltak és füstöltek is a nők; a dohány árát Colbert rögtön fel is emelte harminc sousval, praktikus ügyvezető léte.

A férjnek tartozó engedelmesség soha szóba se jött.

Az asszonyok nagy része könyveket írt, a lágyabb szívűek vigasztalagatták a busulókat, és még a legmértéketesebbek is többször ettek egy nap, mint ahányszor egy ájtatos muzulmán imádkozik.

A város egyre fejlődött, az utcák zajos sürgés-forgása azóta csak növekedett. Mintha a házak versenyeztek volna, keresztül-kasul, egymás hátán nőttek és terjeszkedtek, s mégis még a háztetőknék is jutott lakója.

Az utcák forgalmát a kocsiközlekedés is zajosabbá tette.

Sovány, éhes gebék húzták a sáros kocsikat. A bakon durva, veszekedő, rekedt kocsisok ültek és pattoztatták ostorukat. A kerekek zörgése összevegyült harangszóval, utcai árusok kiabálásával, mintha felszabadult furiák csaptak volna zenebonát. Az ember olykor kétszer is szemügre vette környezetét, hogy meggyőződjék róla, hogy nem-e a pokolba került?

Vegyük hozzá még azt is, hogy minden házi-szemetet az utcára dobáltak. Napsütésben és esőben egyaránt sáros volt a járda, de az asszonyok mégis bársonyban, apródok és szolgák skarlátvörös ruhában jártak. Minden ruhán arany és ezüst csillogott.

Hatalmas fogadóhoz hasonlított a város. Elöl, hátul, jobbra és balra egyebet se látott az ember, mint éttermeket, korcsmákat, mulatóhelyeket. A konyhák kéménye a nap minden órájában füstölt, mert az emberek a nap minden órájában ettek. Ha Párist elpusztították volna, háromszáz üres várost meg tudtak volna tölteni lakóssággal és élelmiszerrel.

A polgárság romlottságának kútforrását természetesen a felsőbb körökben kereshetjük. A nemesség és a papság példát adtak minden bűnből, minden dorbézolásból. Hidegvérrel elkövetett gyilkosságok, indokolatlan és vakmerő lopások, furcsa kedvtelések, megbánás nélküli árulások, telhetetlen kapzsiság, lelki nagyság mezébe burkolózó gyávaság, ostoba kétségbeesések boldog élet közepette napirenden voltak az udvarnál.

A miniszter kardinális azt hitte, hogy hatalmi helyzetét szerfölött megerősíti, ha szemet huny a legelvetemültebb szenvedélyek fölött. Különösen a játék-szenvedélynek kedvezett. Éjjel-nappal és minden elképzelhető helyen nagyban folyt a játék. Nem rösteleték még a király zöld szőnyegén sem hamis kockát vetni.

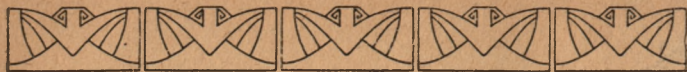
Az asszonyok egy hajszállal se voltak tisztessége-

sebbek ebben a tekintetben sem a férfiaknál. Csakhogy legföljebb a jámboroskodó hamisjátékosok addig veszekedtek egymással játék után, míg kölcsönösen megosztották az illetéktelen nyereséget. Ilyen módon jutottak vagyonhoz Savoi bárónő és Créquy márkinő.

Valóságos banditák, akiknek meg nem engednők, hogy házunk küszöbét átlépjék, büntetlenül úzhették mesterkedéseiket. Pomenars, Falari, Charnacé az országúton fegyveresen raboltak, fosztogattak, azonkívül pénzt hamisítottak, de a legelőkelőbb társaság mindazonáltal fogadta őket.

Bocsánatot kérek az itt ecsetelt részletekért.

De be akartam mutatni azokat az embereket, akik követ merészelték dobni reám, holott úgy önbecsülésem, mint a nyilvánosság becsülése magasan följük helyez.

II.

1661. év elején, a király fivére, Monsieur, elvette Henriette d'Angleterret,*) aki tíz évig az udvar igaz gyönyörűsége volt, s aztán a legtragikusabb módon halt meg.

Mint említettem, a Louvreba nem jártam többet, régi életmódomat folytattam, s teljesen épicureusi filozófiám szerint éltem.

Saint-Évremond igyekezett összegyűjteni szétszóródott barátainkat. Visszahozta Marsillacot, aki még mindig szerelmes volt szép hercegnőjébe, s alig várta, hogy Condéval együtt ismét az udvar kegyébe kerüljön.

Gui-Patin jó humorral és szellemes anekdotákkal mulattatott.

Udvarlóim mennyre-földre esküdöztek, hogy szebb vagyok, mint valaha.

Corneille Oedipus című darabjával bukkant föl és természetesen megkapta szokott jutalmát, habár darabja korántsem volt oly értékes, mint a Cid. Molièret is meghívtam a Corneille tiszteletére és büszkén mondogattam nekik:

— Én fedeztem fel mindkettőjüket, ez az egyetlen jogcímem a dicsőségre.

* I. Károly és Henriette királynő leányát.

Ninon de Lenclos megjegyzése.

A közönség valósággal tódult a Molière színházába, a kis Bourbon-terem nemsokára igen kicsinek bizonyult s megengedték, hogy a Palais Royalban tartsa előadásait. A „Férjek iskoláját“ néztük meg roueni költőmmel, aki nem győzte magasztalni a termékeny Molière szép verselésű, szellemes darabjait, melyeket a szerző maga bámulatos tehetséggel játszott.

Molièren és Corneillen kívül is voltak költőbarátaim, de tagadhatatlanul ők voltak irodalmi csillagaim. A fiatal Racine is eljárogatott estélyeimre, Boileau vezette be hozzám, mint tanítványát a költészetben.

A szellemes Chappelle bemutatta barátját Bachaumont-t, felolvasták Voyage-ukat a la Fontaine jelenlétében, aki csak ritkán látogatott meg, mert nem tudott szabadulni madame Sablièretől, olyan önző módon lefoglalta magának.

Ebben az időben barátkoztam össze madame La Fayette-tel, a Zaïde és a Princesse de Clève szerzőjével.

Molière békített ki Montansier hercegnővel (Julie de Rambouillet), akinek udvarát árulómódra szétugrattuk.

Magdeleine de Scudéri azonban sohasem bocsátott meg. Madame de Sévigné se tette be a lábát hozzám. Majd később alkalmam lesz haragjának okát adnom.

A tartózkodóktól eltekintve is gyönyörű társaság gyűlt körém. Hétfőn és pénteken fogadtam. Szerdán társaságom egy részével Scarronékhoz mentem. A Françoise szép szeme és a béna költő csipős szelleme nagy vonzóerőt gyakorolt az emberekre.

Scarron tulajdonképen már csak a nyelvét tudta mozgatni, de azt aztán teljes szabadsággal használta. Sohse láttam komikusabb és mulatságosabb beteget. Folyton azon panaszkodott, hogy felesége igen gondosan ápolja és még enni sem hagyja kedve szerint.

— Jól teszi, — mondogattam. — Hiszen miután nem tud mozogni, megölnék az emésztési zavarok.

— Az volna csak szép halál! — felelte.

— Kétségkívül, de csak böjtöljön egy kicsit, hadd maradjon minél tovább közöttünk.

— Az sem járja, hogy Françoise sohsem megy sehova, mindig itt ül mellettem. Semmi szórakozása nincs. Már két hónapja másolja tollbamondott munkámat a Roman Comiquet, nem is beszélve az Énéid paródiának nyolc első énekéről. Nézze, milyen sápadt, még megöli magát a sok munkával. Nagyon kérem édes Ninon, jöjjön érte egyszer-máskor és vigye magával szórakozni.

— És aztán távollétünkben majd össze-vissza fog enni mindent, mint hat.

— Nem, szavamra . . . Esküszöm, hogy a felével is beérem.

Megígértem, hogy legközelebb elviszem a feleségét, de cselédjüknek: Nanonnak lelkére kötöttem, hogy tartsa szemmel a falánk költőt.

Éppen farsang elején voltunk.

Fouquet főfelügyelő gyakran látogatott meg. Eleinte azt hittem, hogy udvarolni szándékszik, de legnagyobb örömömre csak barátom kívánt lenni. Nemsokára bevallotta, hogy már két hónap óta szereti az Orleansi herceg háznagyának leányát, de sehogysem tudja megállapítani, hogy hányadán van. Mielőtt a döntő lépésre határozná magát és megkérné kezét, nagyon szeretné véleményemet hallani, bízik jártasságomban és jó megfigyelésemben. Meghívott Vauxi birtokán rendezendő nagy estélyére, melyen az egész udvar jelen lesz, természetesen Louise de Baume-mal az élén. Megígértem, hogy feltétlenül elmegyek, azzal a kikötéssel, ha barátnőmet, a Scarron feleségét is magammal vihetem. Természetesen örömmel beleegyezett.

Még aznap este elhivattam Françoiset, hogy az estélyig hátralevő három nap alatt együtt állítsuk össze öltözékeinket. Egy órai vesztetni való időnk se volt.

Françoise rendkívül jó izléssel értett a ruhavar-

ráshoz, magam is szerettem jól öltözködni és igazán gyönyörű kosztümöket állítottunk össze.

Ezüst csipkével diszitett gyöngyszínű ruhám volt, lángszínű tollas fejkötő, fekete bársonykötény.

Barátnőm normandiai pásztorleánynak öltözött. Sárga vászonruha, velencei csipkés kézelővel és flandriai csipke-gallérral kölcsönösen elragadónak találtuk egymást. Bérkocsin indultunk el és éppen estebédhez értünk Vaux-ba.

Le Notre a híres versaillesi kertész tél közepén báltermet rendezett a parkban. Óriás sátrat üttetett fel, ezernyi nyiló virágtővel, narancsfákkal diszítve. Kiüresítették az összes melegágyakat, hogy a tánctermet kertté varázsolják.

A színes kosztümök versenyeztek a tarkán nyiló virágokkal. Bársony, tollak, ékszerek káprázatos forgatagá tömörültek.

Ismerősöket kerestem, kutattam az álarcosok tömegeiben, mikor valaki a legdurvább gascognei hangon megszólít: — Hogy van istennő? — Montespan márkí volt, a legostobább ismerősöm. Choisy grófnőnél találkoztam vele először, s azóta többször igyekezett egész nyíltan kegyeimet megnyerni, de sokkal esetlenebb és vidékiesebb volt, semhogy kacér jegyesétől Athénaïs de Mortemart-tól igyekeztem volna elhódítani.

Azt se tudtam, hogy rázzam le a nyakamról. Szerencsére Fouquet megszabadított.

Magával vitt és egy bájos pásztorleányra mutatott: — Figyelje meg. Ő az. Louise de Baume anyjával jött. Rendkívül finom vágású arca, nagy, álmódzó szeme, szép fogsora volt. Járás közben legnagyobb meglepetésemre sántított, de még az is jól állott neki és úgy táncolt, mint egy angyal.

Ebédnél Fouquet sokat foglalkozott Louise-ával. Ugy láttam, hogy közönyös, hideg arccal fogadja a főfelügyelő udvarlását.

Tánc közben Baume de la Vallière kisasszony egy aggastyánnak öltözött álarcossal igen élénken beszélgetett. Arca sokkal melegebb, ragyogóbb kifejezést öltött, amint az álarcos bizalmas suttogására figyelt.

Most már bizonyosan tudtam, hogy nem a főfelügyelőt szereti, hanem az öregnek öltözött fiatal embert. Mégse mertem házigazdánkat tapasztalataimmal megsomorítani.

— Első látásra igazán bajos volna véleményt mondani; — feleltem kérdezősködésére kitérőleg.

— De hát mit gondol? Nyilatkozzam? kérem meg a kezét?

— Isten őrizzen, — szólalt meg egy hang mögötünk; — a király szereti Louise de la Vallière-t.

Fouquet elsápadt.

A közbeszóló álarcos hirtelen a tömeg közé vegyült, de a főfelügyelő utána iramodott és gallérjánál fogva visszacipelte:

— Bizonyítsd be, ha azt állítod, hogy a király szereti!

— Legjobb bizonyíték, ha megmondom, hogy ki vagyok, — felelte az álarcos. Meglibbentette álarcát. Le Notre, a kerti ünnepély rendezője volt.

— De hát a király itt van nálad? — kérdezte Fouquet izgatottan.

— Igen, uram. Azt hiszem, hogy nagy szolgálatot tettem önnek azzal, hogy tudtára adtam.

— De hol van? Mutassa meg!

Le Notre az öregre mutatott, aki éppen Louise de la Vallière-rel táncolt.

— Vajjon ő is szereti? — mormogta a főfelügyelő.

— Valószínű!

Fouquet izgalmas remegve hagyott a faképnél.

Le Notre karját nyújtotta és tőviről hegyére elmulattatott mindennel, amit XIV. Lajos és a Louise de la Vallière szerelméről tudott.

A Louvre utolsó bálján kezdődött a szerelem. Más-

nap rózsát küldött a király Louise-nak, aki a Madame Henriette udvarhölgye volt.

— Dühöngtem, — heveskedett le Notre, — mert a leggyönyörűbb rózsáimat vitte el.

— De hát a király nem szereti a feleségét?

— Hat hétig szerette; tőle az is sok.

Egy negyed óra mulva már mindenki tudta, hogy ott a király és olyan tömeg suttogott és sürgött-forgott az öreg álarcos körül, hogy jónak látta hirtelen eltűnni.

Nemsokára az Orleansi hercegnő udvarhölgye is eltűnt édes anyjával.

Alighogy eltávoztak, Fouquet megint hozzánk szegődött:

— Mindent elkövetek, hogy megakadályozzam a méltatlan próbálkozást! — fakadt ki dühösen. — Nem lesz az övé, nem lesz az övé!

Igyekeztem a kertésszel együtt lelkére beszélni, hogy legyen óvatos, ne ragadtassa el magát, de ugyis tudtam, hogy minden figyelmeztetés hiábavaló.

Az estély eseményei fejtették meg előttem a sokáig mindenki előtt érthetetlen rejtélyt, hogy Fouquet, a király elismert kegyence, hirtelen kegyvesztett lett.

Hajnalig táncoltunk az estélyen.

Kocsink várt és reggel tíz órakor Párisban voltunk. Előbb hazakisértem Françoisset. A cseléddel éppen szembe talákoztunk, haját tépve szaladt le a lépcsőn.

— Mi történt az Istenért? — Barátnőm rosszat sejtve rohant fel a negyedik emeletre.

Nanon kezeit tördelte:

— Meghal, egész bizonyosan meghal.

— Ki?

— A gazdám! Megevett két pástétomot és egy strassburgi libát.

— Szerencsétlen, hát miért nem vigyáztál jobban reá?

— Bocsásson meg, de túljárt az eszemen. Elküldött hazulról, hogy menjek szórakozni én is és reám bizott egy levelet, hogy útközben adjam át a semmirevaló sógorának. Jól töltöttem az estét, de mikor hazajöttem, minden hajam szála égnek állott az ijedtségtől, üres üvegek sorakoztak az asztalon és csirkecsontok, húsmaradékok szerteszét. Asszonyom fivére az asztal alatt, gazdám halálsápadtan kerek karszékeiben . . . és csuklott . . . Borzalmas volt . . . és a részeg ember az asztal alatt egész éjjel hortyogott, azt hittem, hogy megőrülök.

Bementünk a szerencsétlen költő szobájába. Eszméletlenül feküdt ágyán. Françoise próbálta eszméltre hozni, de minden igyekezete kárba vészett.

— Orvost, az Istenért! — kiabált Françoise. — Hozzatok hamar orvost!

— Voltam már orvosért, de egy se jön, ha nem fizetnek előre legalább egy tallért és itthon nem volt pénz. Mindent megettek és megittak.

Odavettem erszényemet.

— Siess, csak siess!

Egy negyedóra múlva belépett az orvos. Megfogta a Scarron üterét és megcsóválta fejét:

— Ez az ember halott!

Françoise kétségbeesve jajveszékelt.

— De uram, valamit mégis csak meg kellene próbálni . . .

— Nem használ itt már semmi.

— Szaladj gyorsan az Arbre-Sec utcába Gui Patinért! — kiáltottam Nanonnak.

Az orvos elképedt.

— Gui Patinért? Az a mi legnagyobb ostorunk, a gyógyszerészek ellensége . . . inkább az ördöggel találkozzam, mint vele! — és az orvos úr is szedte a sátorfáját és elrohant Nanon után.

Megragadtam egy vizes kancsót és beprekeltem a

Scarron arcát. Megrázkódott és nemsokára magához tért.

— Françoise . . . Ninon . . . — dadogta — oh milyen jól vacsoráltam . . . sajnos, azt hiszem, az utolsó volt, hacsak a másvilágon nem kapok hasonlót . . .

— Ne beszélj édes barátom; mindjárt itt lesz Gui Patin és megment.

— Ismerem . . . jó cimbora . . . Csipős nyelvű és erős karmú . . . De úgy félek . . . Az átkozott csuklás megint kezdődik . . . Csak nem hal meg az ember egy kis csuklás miatt? Nevetséges volna . . . Huncut liba . . . csalfa pástétom . . . mindegy . . . mégis pompás volt.

Erős csuklás rázta meg testét.

— Jó . . . nem beszélek többet . . . legalább is prózában . . . verselni fogok . . . feleség vedd a tollat . . . Kész vagy? . . . Nem az emésztetlen libától fuldoklom, hanem emésztetlen rímeiktől . . .

— De édes barátom . . .

— Verselni akarok.

Intettem Françoisenak, hogy teljesítse a beteg szeszélyét. Letörülte könnyeit és asztalhoz ült.

— Szegény kicsi asszony, halálom után fürgébb férjet kívánok neked . . . Ó csak már jönne az orvos . . .

— Hogy szenved szegény! . . .

— Bizony nem fekszem rózsákon . . . Hogy ég a torkom . . . Istenem, ha az ember élvez, szárnya nő az időnek s ha szenved, mintha rossz gebék húznák a pillanatokat . . .

— Ó Istenem, és Gui Patin még nem jön! — Scarronné kezeit tördelte.

— Hagyd angyalom, majd csak elöljük az időt . . . mondtam, hogy verselni fogok . . . Vajjon miről . . . Tudom már . . . Ninonról! — és felém nyujtotta kezét.

— Ne sirj kis feleségem, és utoljára add szép betűidet nekem.

Françoise tollat ragadott.

Egész testét megrázó csuklások között, nagy lelki erővel tréfált szegény Scarron:

Adieu, bien que ne soyez bonde.
 Fille dont parle tout le monde,
 Charmant objet, belle Ninon.
 La maitresse d'Agamemnon
 N'eut jamais rien de comparable
 A tout ce qui vous rend aimable;
 Elle était sans voix et sans luth,
 Et mit pourtant les Grecs en rut
 De si furieuse manière
 Que, ma foi, ne s'en fallut guère,
 Que tout leur camp n'en fût gâté
 Par messire Hector irrité.
 Tant est vrai que fille trop belle
 N'engendre jamais que querelle.
 De peur qu'il n'en arrive autant,
 Tâchez de n'en blesser pas tant,
 Et commandez à vos oeillades
 De faire un peu moins de malades.

(Isten vele, még ha nem is csélcsap leány, aki-ről az egész világ beszél, bájos és szép Ninon. Az Agamemnon kedvese sem volt ahhoz fogható, ami kedvessé teszi. Se hangja nem volt, se hárfája s a görögöket mégis olyan izgalomba hozta, hogy hitemre, kevés híj-ján elrontotta egész hadjáratukat a dühös Hector miatt. Szent igaz, hogy igen szép leány mindig civakodást kelt. Igyekezzenek kevesebb sebet ejteni, hogy ne legyen annyi baj. Fegyelmezze a pillantásait, hogy kevesebb betege legyen.)

— Nos mit szóltok hozzá? . . . Mi tagadás, kín-rimek . . . Nem baj, de verseltem . . . verseltem a halálos ágyamon . . . mert hiába minden áltatás . . . meg-ha-lok . . .

Minden tagját borzalmas csuklás rázta meg és aztán mozdulatlan maradt. Rémülten hajoltunk föléje.

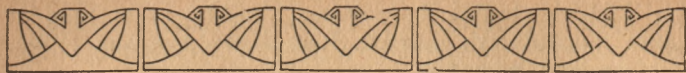
Scarron nem élt.

A Françoise szivettépő jajveszékelését nem bírtam hallgatni tovább. Igyekeztem magammal vonszolni, abban a pillanatban kísértetszerű árnyalak jelent meg előttünk: d'Aubigné volt.

— Meghalt? — dadogta. — Mindent megevett, én mindent megittam . . . melyikünk volt okosabb? De Profundis . . .

Az ajtóhoz tántorgott és eltűnt.

Gui Patin már későn érkezett. Szegény Scarron! Ugy volt megírva a sors könyvében, hogy halála éppoly furcsa legyen, mint élete.

III.

Gui Patin titokzatos arccal félrehívott:

— Tudja-e, hogy elfogató parancsot adtak ki Saint-Évremond ellen?

— Szentséges szűz Anyám! Miért? — kérdeztem rémülten.

— Mert gunydalokat írt a spanyol békéről és a házasságról. A király haragszik. Legfőbb ideje, hogy barátai kiségítsék Angliába, vagy Hollandiába, ha nem akarják, hogy hátralevő napjait a Bastilleban morzsolja le.

A rémhír teljesen lesújtott. Haboztam, nem akartam barátnőmet magára hagyni, de Scarronné kért, hogy csak foglalkozzam bajba került barátom ügyével.

— Sajnos, — szólt zokogva, — érette már úgyse tehetünk semmit! — és a Scarron holttestére mutatott.

Sejtettem, hogy Saint-Évremond értesítést küldött lakásomra, azonnal hazamentem. Nem is csalódtam. Nehány sorban tudatott, hogy a kapucinusok főnökénél van. Sietve felkerestem, s tudva, hogy vagyontat lefoglalták, húszezer livret vettem magamhoz. Rátukmáltam a pénzt és rábeszéltem, hogy késedelem nélkül utazzék Havreba.

Két hét múlva már értesítést is kaptam tőle, hogy biztonságban van. Ő felsége legjobb akarat mellett sem küldhette a Bastilleba többé.

Az udvart nagy esemény foglalkoztatta.

A kardinális sehogysem tudta kiheverni a hiúságán esett sérelmet. Komolyan megbetegedett. Közeledni érezte halálát. Magához hívatta XIV. Lajost és rábeszélte, hogy vegye át az uralmat.

Igy állott mégegyszer és utoljára bosszut a királynőn, aki nagyon ragaszkodott a hatalomhoz.

Mazarin Vincennesben halt meg. Odavitették, mikor a Louvreban egy este tűz ütött ki.

Senki se gyászolta halálát.

A Fronde óta csak túrték tulajdonképen, de megvetéssel sujtották, ravasz, minden aljasságra kész jelme miatt. Halálát így énekelték meg:

Ci gît l'ennemi de la Fronde,
Celui qui fourba tout le monde,
Il fourba même le bourreau,
Évitant une mort infâme.
Il fourba le diable à ce point
Ou'il pensait emporter son âme
Mais le fourbe n'avait point.

(Itt fekszik a Fronde ellensége, aki minden embert megcsalt és a sirig mindig csalt; még a hóhért is megcsalta, kikerülte a meggyalázó halált. Megcsalta az ördögöt is úgy, hogy azt hitte, hogy elviheti lelkét, pedig a csalónak nem is volt.)

Szerettem volna Scarronnét magamhoz venni, de szívesebben maradt kis lakásában, ahol barátaink állandóan felkeresték s mint költő özvegyének, kétezer livre nyugdíjat eszközöltek ki számára.

Egyébként hamar megvigasztalódott; viláért sem szemrehányásképen mondom.

Igaz, hogy sok hálával tartozott férjének, de nem sok élvezetet köszönhetett neki.

Françoise abban az időben madame d'Arnoul-lal

barátkozott össze. Több ravaszságot, mint bölcseséget tanult tőle, de ne vágjunk az események elé.

Le Notre gyakran látogatott meg a Fouquet estélye óta és mindent elmondott szerencsétlen házigazdánk szerelmi regényéről. Tudtam, hogy még a felséges versenytárs sem riasztja vissza szándékától.

— Képzelve csak — rontott be hozzám egy este le Notre, — az a boldogtalan Fouquet ünnepélyesen megkérte az apától a Louise de la Vallière kezét. Persze senki sem sejtí a király kalandját s az apa beleegyezett a házasságba.

— És a király?

— Képzelheti dühét. Az igazat azonban mégsem lehet megmondani. Fouquet mindenáron Hollandiába akar menni jövődéli feleségével. Ma reggel is próbáltam meggyőzni, de nem lehet beszélni vele. Még ott voltam, mikor egy küldönc levelet hozott neki. Elolvasta és sápadtan rogyott egy székbe.

— Mi volt a levélben? Ki írta?

— Louise írta: „Mondjon le rólam; már nem vagyok méltó arra, hogy tisztességes ember nevét viseljem.“

— Már ez csak elég világos! Engedett a királynak!

— Magam is azt hiszem! Szegény főfelügyelő tájékozott. Mindenkinek, aki meglátogatta, pedig amíg én ott voltam is legalább huszan jöttek, megmutatta a levelet és úgy szidta a királyt, mint egy bolond. A király egy óra múlva mindent tudott. Harminc katonából álló őrség vette nemsokára körül a főfelügyelőiséget. Szerencsére Fouquet figyelmeztetésemre már keréket oldott. Annyi bizonyos, hogy elveszett ember. Sok az ellensége, a nép se szokott rokonszenvezni azzal, aki pénzt beszedi, majd ráfogják ügyesen, hogy visszaélt a közpénzekkel és soha senki meg nem menti a Bastilleból.

Két nap múlva már hallottuk is, hogy a király emberei elfogták Fouquet-t, mielőtt átlépte volna a

határt. Pignerolba küldték, ahonnan sohasem szabadult ki.

Tizenkilenc évi fogság után halt meg.

Hat hónapig egész Európa tárgyalta az esetet. Fouquet-nak sok ellensége és sok barátja volt. Ügyvédje Pellisson melegen pártját fogta, be is került a Bastilleba miatta, s csak négy év múlva szabadult ki.

XIV. Lajos ő felsége sohasem bocsátott meg versenytársainak.

Inkább gőgös volt, mint okos. Már is azt hitte, hogy közte és az Uristen között alig van valami kis különbség.

Társaságom nagyon siratta a főfelügyelőt. Barátaim még összeesküvésről is beszéltek, meg akarták támadni Pignerol-kastélyt, hogy a foglyot kiszabadítsák, de aztán minden abbamaradt.

Megragadom az alkalmat arra is, hogy a híres Masque de fer-ről (vasálarcos) említést tegyek. Harminc éven át suttogták róla a legelképzelhetlenebb meséket. Háromszor jelent meg a felszínen: először Pignerol-ban, húsz évvel később Szent Margit szigetén, végül a század utolsó éveiben, a Bastilleben. Eleinte sokan azt hitték, hogy Fouquet. A második megjelenés alkalmával azonban Fouquet már nem élt, következőleg a vasálarcos nem ő volt. Később azt beszéltek, hogy Vermandois herceg, a XIV. Lajos és a la Vallière fia a titokzatos alak és állítólag azért zárták be, mert pofon ütötte a trónörököst. Azonban Vermandois herceg már régóta az udvar kegyében állott, mikor a vasálarcos a Bastilleben felbukkant.

Sok mindenkire fogták azóta rá, hogy a vasálarcos. Legtöbben azt suttogták, hogy a XIV. Lajos születése után egy negyedórával, a királynő még egy fiúgyermeknek adott életet. Nagy rémület és zavar. Melyik most már az idősebb? Sokan azt erősítik, hogy aki előbb jött a világra, mások úgy tartják, hogy az utóbb szülöttet előbb nemzették. Hogy kikerüljék a véreng-

zést és bonyodalmakat, a két fivér között az egyiket el-
tüntetik. De a Louvretól távol növekvő fiu feltűnően
hasonlít XIV. Lajoshoz.

Ujabb rémület és nehogy valaha elárulja valaki
magas származását, vásárlarcot erősítenek fejére, hogy
senki se lássa vonásait.

A képtelen mesét mindenki elhitte, csak arról fe-
ledkeztek meg, hogy Anne d'Autriche sohsem egyezett
volna bele, hogy gyermekétől ily kegyetlenül meg-
fosszák; továbbá, hogy XIII. Lajos, a keresztény király,
ha elméje pillanatnyira meg is tévedhetett volna, utolsó
órájában jóvá tette volna hibáját; s végül XIV. Lajos
előtt sem lehetett volna titokban tartani az eseményt
attól a pillanattól kezdve, hogy uralomra lépett.

De a franciák szeretik a titokzatosságot és min-
denáron gyártják, ha máskép nem adódik.

A Bastille utolsó igazgatója elmagyarázta nekem
a vásárlarcos esetét, s minthogy igen tisztességes, szava-
hihető ember volt, nincs okom elbeszélésében kétel-
kednem.

Mikor közismert foglyokat vitettek át egyik állami
börtönből a másikba és tartani lehetett tőle, hogy ha
felismerik, hívei erőszakkal is kiszabadítják, mindig
árlarcot tettek fejére, nehogy valaki felismerje.

Ime a titok nyitja.

Most veszem észre, hogy régóta nem beszélek sze-
relmekről, de azért nem kell feltételezni, hogy szere-
lem nélkül éltem. Sajnos abban az időben egy olyan
kiállhatatlan emberre bukkantam, hogy lehetőleg halo-
gattam említését, most se mondom ki szívesen nevét:
Choiseul gróf volt. Már nem is tudom, hogy hol ismer-
kedtünk meg. Lehet, hogy Vauxban, vagy a Louvreban.
Elég az hozzá, hogy egy szép napon, mikor éppen
unatkoztam, beszállásolta magát hozzám, s adta a
süketet, mikor később értésére adtam, hogy terhemre
van.

Máskor mindig megmondtam őszintén, ha meg-

úntam valakit, de Choiseul olyan durva ember hírében állott, hogy botránytól féltem és csak célozgatni merészkedtem.

Ugy tett, mintha nem venne észre semmit.

Már kétségbe voltam esve és Précourthoz, a híres táncoshoz fordultam segítségért.

Choiseul éppen javában hengegett, hogy őt senki meg nem csalhatja, hogy rögtön észre ne vegye, mikor Précourt belépett:

— Attól tartok gróf úr, hogy önbizalma nem mindig csalhatatlan; — jegyezte meg Précourt jelentőségteljes mosollyal.

Choiseul kissé elsápadt, de nem szólt. Másnap reggelinél két terítéket látott az asztalnál, s teketória nélkül akart letelepedni az egyikhez, mikor Précourt a másik szobából benyitott:

— Bocsásson meg gróf úr, de ez az én helyem . . .

A gróf lángoló szemekkel ugrott fel:

— Mit jelentsen ez uram?

— Ne olyan hangosan gróf úr, — szólt Précourt nyugodtan; — még azt hihetnék, hogy belém akar kötni.

Choiseul reszketett a dühtől.

— Melyik csapatnál szolgált?

— Ott szolgálok jelenleg, ahol ön már tulságos régen szolgál, különben ne kívánja, hogy Lenclos kissasszony előtt mondjam el összes hadjárataimat. A boulevard közel van, ha követni óhajt . . .

Choiseul fejébe csapta kalpagját:

— Nem verekszem egy semmirevalóval!

— Igaza is van gróf úr, mert a semmirevaló még megtáncoltathatná.

Szerencsére nem láttam többet viszont a lidérce-met, de meg is fogadtam, hogy többet unalomból senkit sem szeretek.

A király és a la Vallière viszonya időközben nyilvánosságra került. A Saint-Évremond esete nem riasz-

totta vissza a gúnydalgyártókat és egész Páris visszhangzott az ostoba és izléstelen kupléktól.

A tél nem mult el bánat nélkül. Jó barátnőm és pártfogóm: Choisy grófnő meghalt.

Őszintén megsirattam.

Tavasszal Montansier hercegnő rábeszélte, hogy kísérjem el a forgesi fürdőbe. Gui Patin is melegen ajánlotta a fürdőket, nem mintha valami bajom volna, hanem óvintézkedésképen a betegségek ellen. Kinevettem, mert viruló egészségnak örvendtem. Bámulatos friss és fiatalos külsőm volt. Őszintén szólva kacérkodtam félszázados korommal és mindenkinek nevetve vallottam be. Szerettem hallani a kételkedés, hitetlenség, csodálkozás kiáltásait. Senki se gondolt volna huszonöt évesnél idősebbnek. Magam se értettem, s csak olykor gondoltam varázslatos fekete emberemre némi borzongással, de előírását pontosan betartottam.

Alapjában véve szívesen utaztam fürdőre. Forges csak huszonöt mérföldnyire van. Sajnáltam, hogy nem kerestem fel már sokkal hamarább, a világ minden részéből igen érdekes emberek verődnek ott össze.

Párisiak, falusiak, nemesek, polgárok, papok, apácák, franciák, angolok, belgák, spanyolok, keresztények, hugenották, zsidók, mohamedánok s mindenki találkozik a kútnál és issza az undorítóan rossz ásványvizet.

Már reggel hatkor felkeltünk és mentünk ki a kúthoz. Vidám nevetés, tréfa, terefere, pletyka, csak úgy, mint Párisban.

Kilencórás harangszóra ki reggelizni, ki misére siet, mások öltözködnek.

A délután látogatásokkal telik el, öt órakor roueni társulat tart előadást hétig, azután vacsora és séta a kapucinusok templomába litániára.

Néhány nap mulva megérkezett Montpensier hercegnő, nagy kísérettel, udvarhölgyekkel és udvarmes-

terrel. Legnagyobb meglepetésemre elhalmozott gyöngédséggel és azt akarta, hogy állandóan nála legyek.

A Gaston leánya éppen letette az apja után viselt gyászt és résztvett multságainkban. Felolvasta műveit, a Princesse de Paphlagonie, az Ile imaginairret s még egy egész sereg cikket.

Őszintén szólva nem voltam elragadtatva. Eszembe jutott a Fronde és a Bastille és arra gondoltam, hogy Mademoiselle nagyobb sikereket ért el a háborúban, mint az irodalomban.

A nyár végéig maradtunk Forgesban, visszatérve Párisba, le Notre keresett fel és meghívott Versaillesbe, hogy pompás kertjét megnézzem, s egyuttal jelezte, hogy a XIV. Lajos és a la Vallière szerelméről is mond valami érdekeset.

Természetesen örömmel fogadtam el meghívását.

Nagyszerű reggelivel várt, azután megmutatta a királyi kastély új építkezését, s a művésziesen tervezett kerteket.

Le Notrenak jól esett elragadtatásom. Minduntalan megcsókolta kezemet és szebbnél szebb helyekre vezetett.

— Mi van az érdekes történettel, amelyet ígért?

— Mindjárt, csak várjon egy kicsit . . .

Egy negyedóra múlva a kastély felé nézett és egy lugasba vont.

— Csitt, — szolt barátom és ajkára tette kezét, — egy szót se szóljon. Bujjunk a bokor mögé, mert könnyen megijed, s ha meglát, nem jön el a rózsája sírjához.

— Kiről beszél?

— La Valliéréről . . . Már jön is . . . csendesen . . .

Néhány lépésnyire megpillantottunk egy fekete ruhás fiatal nőt. Felismertem a fiatal leányt, akit két év előtt láttam először, ragyogó szépen, a Fouquet házában. De milyen változáson ment keresztül.

Mintha csak árnyéka lenne a régi Louisenak.

Rózsás színe eltűnt, szemhéja vörös, arca sápadt volt, mintha súlyos kór emésztene.

— Szegény gyermek! Rá se lehet ismerni. Ha nem mondja meg előre nevét . . .

Le Notre ajkára tette kezét és hallgatást intett.

Louise de la Vallière a lugasunkhoz közel fekvő erdőbè ment. Távolról követték. Nehány perc múlva megállott egy sajátságos síremlék előtt, s aztán leterdelt.

Kristály golyó alatt, fehér márványlapon egy száraz ág feküdt.

Az ágon hervadt virág lógott.

— Ezt a rózságot küldte a király két év előtt a Louvre nagy bálja után — szólt társam meghatottan. — Szegény asszony . . . szegény virág!

Nyilvánvalóan valami nagy tragédia játszódott le a fiatal nő lelkében. De a részleteket még nem tudtuk.

Louise néhány pillanatig nézegette a száraz ágot, aztán kivette a kristályüveg alól és megcsókolta. A halott rózsza néhány hulló szirmát elkapta a szél és szétszórta.

— Gyerünk, — mondta le Notre, — most el fogom mondani, amit ígértem.

Visszatértünk a lugasba. Le Notre mellém ült.

— Tudja, hogy milyen nevetségesen ragaszkodom a virágaimhoz. Mintha a gyermekeim volnának. Mikor XIV. Lajos elküldte La Vallièrenek legszebb rózsatövemet, kétségbe voltam esve. Nem győztem lelkére kötni, hogy ápolja a rózsabokrot. Tanácsokat és utasításokat adtam; a fiatal leány kért, hogy jöjjek el és ápoljam magam. Babonás hittal ragaszkodott a rózsához, mert a király legelső ajándéka volt és azt hitte, hogy szerelmének sorsa a rózsza sorsától függ.

— Ilyen babonás a szív! Most már értem!

— Igen, érti Louiseát, de a rózsató sorsát nem. Mert az ilyenfajta rózsató ötven évig is élhet . . . ha nem éri baleset . . . De a nők . . . a nők . . . vagy an-

gyalok, vagy ördögök, középút nincs . . . Tudja, hogy ki tette tönkre a rózsát?

— Ki?

— Athénaïs de Mortemart . . . a Montespan jegyese . . . Vagy ha jobban tetszik, a király második kedvese.

— Mit beszél?

— Csodálkozik ugy-e? Az udvar szépen halad a házasságtörések útján. Mortemart kisasszony előtt még igen szép jövő áll.

— Hát nem fog férjhez menni Montespanhoz?

— Dehogy nem. Jövő héten meg is tartják az esküvőt. Montespan Marquis nem sok akadályt gördít.

— Tudja, hogy ez gyalázat?

— Magam is azt tartom. De hallgassa tovább a históriát. A rózsató soha el nem maradt la Vallièretől. Versaillesba, a Louvreba, a Palais Royalba, mindenüvé magával vitte, sőt bizalmas barátnőjének Athénaïs de Mortemartnak el is mondta titkos babonáját. Jó és hiszékeny lelke nem sejtett ellenséget a barátnőben. Nem volt féltékeny. Nyugodtan tűrte, hogy a szép kígyó mulattassa a királyt gonosz pletykáival, amihez pokoli módon ért. Egy reggel észrevettem, hogy a rózsató fonnyadni kezd.

— Sajnos, — sóhajtott Louise, — a király szerelme kihül. Igyekeztem megnyugtatni, friss földet tettem a virágra, de másnap a baj még rosszabbodott. A rózsaszirmok elfakultak, a levelek sárgultak.

Louise egész nap sírt, este XIV. Lajos unalmasnak találta, ellenben Athenaïs szellemesebb és mulatságosabb volt, mint valaha.

— Látja meghal a rózsám . . . — panaszkodott a szerencsétlen Louise; — maga nem tudja, hogy miért, de én tudom, én tudom . . .

Este ő felsége csunyának találta la Vallièret és nem átallotta megmondani. — El se tudom mondani, hogy mennyit kínlódtam a rózsával. Jobbról nyestem,

balról nyestem, átültettem, semmi se használt. Két nap mulva teljesen kiszáradt és a király Athenais Mortemart-t kinevezte a királynő udvarhölgyének. Csak most kezdtem gyanakodni.

— Elárulta valakinek babonáját, hogy szerelme sorsát a rózsza sorsához köti?

— Igen, mindent elmondtam Athénaisnak. Nem feleltem semmit, de egy marék földet a rózsatőről elvittem egy vegyészhez és megelemeztettem. Gyanum beigazolódott. Vitriolt öntöttek a földre. Naponta két csepp elég volt ahhoz, hogy megölje a rózsát. A ravasz nő tönkretette versenytársát.

— Igazán rémes!

— Azért mondom, hogy Athénais még sokra fogja vinni.

Le Nôtre nem árulta el Louise de la Vallièrenek felfedezését. Mire való lett volna? A szemrehányás és panasz csak gyűlölséget szított volna és Louisenak már két gyermeke volt, akiknek jövőjét biztosítani kellett. A sors úgy akarta, hogy fenékgig üritse a keserőségek kelyhét, s hogy elriasztó példát szolgáltatson a világnak a királyi kedves szenvedéseiről és szerencsétlenségéről.

Athénais nemsokára férjhez ment Montespan márkihoz, akinek szemét mindannyiszor aranyakkal zárták le, valahányszor úgy tett, mintha ki akarná nyitni, s így aztán a Montespan köpenye fődött és eltakart mindent, addig míg a király új barátnője a nyilvánosság előtt is utóda lett szerencsétlen versenytársának.

A fiatal királynő és az egész udvar szemeláttára most már két szeretőt tartott a király, akik kíséretében mindenütt megjelentek, sőt cinizmusá annyira ment, hogy házasságon kívül született gyermekeit az országgyűlés által törvényesíttette.

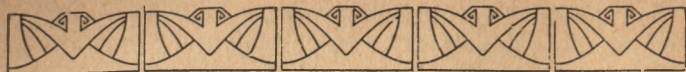
Anne d'Autrichenak semmi befolyása sem volt már, csak sirni és panaszkodni tudott az erkölcs teljes

felborulásán. Különben is betegség sorvasztotta már. Rákja volt. Állapota egyre súlyosbodott. Járnai se tudott és betegsége rettenetes szagot árasztott, senki sem tudott mellette maradni, még leghívebb emberei sem. Se tudomány, se búcsújárás nem segíthetett rajta.

Halála órájáig szerette a tisztaságot és gondozta magát.

Autun prelátus, akiről még sok mondanivalóm lesz, adta reá az utolsó kenetet.

Pompás gyászmenettel temették el. Együtt néztük végig madame la Fayettetel.

IV.

Néhány hónapig enyhültek az udvari botrányok. Háború is jött közbe és azt meg kell adni, hogy soha uralkodó nem őrizte meg jobban trónja becsületét.

Condé herceg újabb győzelmekkel tette jóvá forradalmi szereplését.

A Louvrebán nagy szerepet játszott akkoriban Lauzun, hatalmas, szép ember, a nők csak úgy vetélkedtek érte. Mademoiselle, a Gaston leánya, a IV. Henrik unokája, aki fiatalabb éveiben úgy szeretett volna származásához méltó házasságot kötni, s hol a német császárra, hogy Condére, hol XIV. Lajosra számított, most beleszeretett az egyszerű családból való gascognei fiuba. Milyen súlyedés!

Lauzunt kinevezték ezredesnek. Nagy katonai dísz rendeztek tiszteletére. Mademoiselle el nem mozdult ablakából, úgy gyönyörködött a ragyogó egyenruhás, deli fiatalemberben.

Nemsokára úgy elragadta a szenvedély, hogy ő maga közeledett Lauzunhoz, aki eleinte úgy tett, mintha nem értené a biztatást, s a tisztelet sáncai mögé vonult. Minél bátorítóbb lett Mademoiselle, annál jobban adta a szerényt. A szerénység azonban mérleghez hasonlított, mely csak azért súlyed egyik oldalon, hogy a másikon annál magasabbra emelkedjék.

A nők, ha az első lépést megtették, a végsőig mennek.

Mademoiselle egy napon azt mondta Lauzunnek: — Nem merem jelenlétében kiejteni annak a nevét, akit szeretek, de le fogom írni — és este átnyújtott a fiatalembernek egy cédulát; csak két szó állott rajta: „Ön az“.

Most már Lauzun is taktikát változtatott. Minél szerényebbnek mutatkozott azelőtt, annál vakmerőbb lett most. Egy reggel bejelentés nélkül beront a Mademoiselle szobájába, mikor épen a tükör előtt, födetlen vállal öltözködött és a legközönségesebb bókokkal vall szerelmet, s áldja a véletlent és szerencsecsillagát, mely ennyi szépség és báj szemtanujává tette. Nem mondok egyebet, mint hogy Mademoiselle akkor negyvenkét éves és ijesztően sovány volt.

A nők hiszékenyek, ha szeretnek. Mademoiselle szive is egyre jobban lángot fogott és azon törte fejét, hogy a király beleegyezését megnyerje házasságához.

A XIV. Lajos viselkedése, a két „maitresse en titre“ botránya fellázította az egyházat és a papok minden alkalmat megragadtak, hogy szószékükről ostromozzák a királyt. Különösen a Bourdaloue merészsége tűnt fel. Szinte megrémültem, hogy milyen hangon beszél Europa elismerten leghatalmasabb uralkodója ellen. XIV. Lajos és udvara lesütött szemmel hallgatták szavait és a kápolna egyik zugából a la Vallière zokogása hallszott.

Kíváncsi voltam, hogy az erkölcs szigorú szószólkója vajjon az életben is hű marad elveihez? Egyszer betegséget színelve magamhoz hivatam. Csipkék, selymek és szalagok közt feküdve, legragyogóbb mosolyaimat és pillantásaimat pazaroltam reá. Arca változatlanul komor és szigorú maradt. Minden kacérkodásom, minden kiszámított, ravasz mozdulatom és erőlködésem kárbavész. Bourdaloue komoly erkölcsi prédikációt tart és egy pillanatra se zökken ki a kerékvágásból. Végre felemelkedik és azt mondja:

— Ugy látom kisasszony, hogy nem a teste, hanem

szive és szelleme beteg. Kérni fogom a lelkek nagy orvosát, hogy gyógyítsa meg.

Elvesztettem a csatát.

Természetesen másnap mindenki tudta és már gúnydalban énekelték az esetet. Ez egyszer, bevallom, megérdemeltem a büntetést.

Mentségemül szolgál, hogy igazán csak próbára akartam tenni, mert addig bizony igen szomorú tapasztalatokat gyűjtöttem egyházi emberek körében.

Sokáig haboztam, hogy vajjon leleplezzem-e Autunt, de nincs semmi okom reá, hogy viselkedését elhallgassam.

Szikár, száraz prelátus volt, mézédés beszédű, atyáskodó arcu. Politikai szereplése meglehetősen ingadozott. Hol a Fronde, hol a kardinális pártjára állott. Minden szint és minden álarcot készséggel viselt. Finom, ravasz, hipokrita egyénisége mindenkit meg tévesztett.

Madame de Longuevillenél ismerkedtem meg vele.

Gyakran látogatott meg és elég sok pénzt csalt ki tőlem . . . szegényei számára . . . egyszer tizenötezer aranyat kölcsönöztem neki, hogy állítólag két szerencsétlen leányt megmentsen a zülléstől és hozományt adhasson nekik.

Sokkal jobban tiszteltem akkor, semhogy szavaiban kételkedni mertem volna, s semhogy a legcsekélyebb tréfát, vagy tiszteletlen szót megengedtem volna magamnak jelenlétében.

Minden szavamra, minden mozdulatomra vigyáztam, nehogy szeméremérzését sértsem, vagy erkölcsi felfogását megbotránkoztassam. Bizony nagyot néztem, mikor egy szép napon ugyancsak merészen emelte reám szemét és kezével térdemet simogatta és szorította. Látva, hogy viselkedése kellemetlen hatást gyakorol reám, mézédés hangján a legbotrányosabb erkölcsi felfogást kezdte magyaráztatni. Hogy csak a

botrány bűn s a legőszintébb jámborság se tiltja, hogy az érzékek titokban ne élvezzenek.

Szavait ismételt, merész támadás követte.

Olyan undort éreztem, mintha kígyó közeledett volna hozzám. Utálattal és megvetéssel taszítottam vissza. Akkor levetette álarcát, de szembeszálltam dühével, bosszút lihegő fenyegetőzésén nevettem és végül kidobattam szolgálómmal.

A szent ember sohase küldte vissza a tizenötezer livre-met.

Elmondtam Molièrenek tapasztalataimat a papokkal, Richelieut és Mazarint sem kimélve.

— Mit gondolsz, nem ér-e többet az én nyilt és őszinte filozófiám, lelkiismeret, becsületesség szempontjából, a szemforgató hipokrizisnél, amely hangosan bűnnek mondja az élvezetet és titokban maga is élvez?

— Kétségkívül igaza van édes barátnőm. Csak-hogy nem minden pap olyan, mint Autun. Látja, hogy Bourdaloue nem állott kötélnek.

— Ki tud lelkük mélyére látni?

— Én! Ha megengedi, felhasználom esetét Autun-nal egy vigjátékban.

— Hogy megengedem-e? Boldog leszek!

Hat hét mulva felolvasta estélyemen, ötven ember jelenlétében a Tartufe-öt. Mestermunka volt. Ráismertem a kígyómra.

Ettől a naptól kezdve Molière dicsősége tetőpontján állott. A nők iskolája, a Misanthrope, A fősvény egymásután kerültek színre. Nem sokat törődött a kritikával és ellenségeivel.

— A gyermekek is tudják ütni a lovat, de vezetni nem tudják. A kritikusok is úgy tesznek, csak ütik a szerzőt, de nem irányítják.

Kedvesebb, finomabb modoru, szellemesebb beszédű embert Molièrenél igazán nehéz volna találni, mégis szerencsétlen volt. Éleslátása sohsem hagyta cserben, csak a saját szerelmi ügyében. A Béjart leá-

nyát vette el. Utálatos kis béka volt, még arra se méltó, hogy a Molière sarujának szalagját megoldja. Szegény költőm nálam sírta ki bánatát. Vele együtt sírtam.

— Miért nem vagyok húsz évvel fiatalabb, hogy a feleséged lehetnék! Tudom nem csálnálak meg.

Nagyon sajnáltam szerencsétlen barátomat, aki a megcsalt férj szerepét hősiecs öngúnyyal maga írta és maga játszta el a szinpadon. A közönség hahotával nevetett a szerencsétlen sorson, mely nálam könnyekre indította a szerzőt.

A Tartufe előadása izgalomba hozta Párist. Szidták és dicsőítették a darabot egyaránt. A papok ellene voltak és már-már suttozták, hogy be kell tiltani, mikor XIV. Lajos egész váratlanul meghívta Molièret Versaillesba társulatával együtt, hogy adja elő a Tartufe-öt.

Még sohasem volt Molière olyan büszke sikerére, mint most. A király tiszteletdíjat utaltatott ki neki magánpénztárából. Minden bűnét és hibáját megbocsáttottam örömben.

A tél nem mult el minden kellemetlenség nélkül. Chapelle, a költő hevesen üldözött szerelmével, de miután javithatatlan alkoholista volt, tudni sem akartam róla. Mikor tolakodása alkalmatlanná vált, egyszerűen bezártam ajtómat orra előtt. Ezen aztán úgy megsértődött, hogy gúnydalokat irogatott rólam. Általában, szinte divatba jött, hogy visszautasított udvarlóim mind gúnyversekben állottak bosszút.

Egy reggel valaki a következő sorokat hagyta öltöző asztalomon:

Indigne de mes feux, indigne de mes larmes
Je renonce sans peine à tes faibles appas,
Mon amour te prêtait des charmes,
Ingrate, que tu n'avais pas.

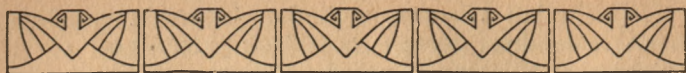
(Méltatlan tüzemre, méltatlan könnyeimre, könnyen lemondok gyöngé bájaidról; szerelmem olyan szépségeket kölcsönzött neked hálátlan, aminőkkel nem birtál.)

Még aznap válaszoltam:

Insensible à tes feux, insensible à tes larmes,
Je te vois renoncer à mes faibles appas;
Mais, si l'amour prête des charmes,
Pourquoi n'en empruntais tu pas?

(Érzéketlenül tüzeddel, érzéketlenül könnyeiddel látom, hogy lemondasz gyöngé bájaimról; de ha a szerelem szépséget kölcsönöz, miért nem kértél kölcsön tőle?)

A gombaszámra termő gúnydalok azonban már terhemre váltak s hogy meneküljek előlük, elfogadtam a Mademoiselle meghívását, aki éppen kért, hogy egy-két hetet töltsék nála a Luxembourgban. Nagyon visszavonultan élt, kizárólag csak Lauzunt fogadta és hetenként egyszer felment a Louvreba, hogy a király beleegyezését házasságához kikönyörögje.

V.

Alig tettem be a lábam a Luxembourgba, legnagyobb meglepetésemre madame Fiesque-kel és Frontenac-kal találkoztam. Mademoiselle kibékült velük. Kissé zavarba jöttem, mert az ember nem szívesen találkozik nyílt ellenfeleivel és már éppen azon törtem a fejem, hogy tudnék feltűnés nélkül kerekelt oldani, mikor madame Fiesque tárt karokkal futott elém:

— Édes Ninon, felejtsük el a multat, ne beszéljünk többet róla. Fiesque meghalt, Isten bocsássa meg bűneit a másvilágon, én nem tartok haragot senkivel.

A grófnő megölelt, még könnyezett is, de amint később látni fogjuk, csak komédiázott.

A Fiesque grófnő ösztönzésére hívott meg Mademoiselle a Luxembourgba, s így tudtán kívül résztvett a legcsunyább cselszövésben, mely ellenem irányult.

Mademoiselle beszélgetés közben megkérdezte:

— Mit szólt hozzá, mikor a grófnőket meglátta? Csodálkozott?

— Őszintén szólva, igen!

— Mit akar? Igaz, hogy kiállhatatlanok, de hasznukat veszem, s azért tűrök nekik. Pedig nemcsak én szenvedek tőlük, hanem a Frontenac grófnő huga is. Bájos, szelid, tizenhat éves leány, angyali szép és olyan rosszul bánnak vele, hogy leirhatatlan.

— Szegényke!

— A szerencsétlen leányka már egy hét óta két-

ségbe van esve. Frontenac grófnő azt kívánja, hogy menjen férjhez a szakácsához. Hallott már ilyet?

— De miért?

— Mert állítólag valami homály födi a Clotilde — így hívják a kis leányt — születését és nénje azt állítja, hogy jobb házasságot úgyse köthet.

— Még hozománnyal sem? — Magam is azt gondoltam és ma reggel felajánlottam százezer livret, hogy kedve szerint mehessen férjhez, de Frontenac grófnő hallani sem akart róla. Azt mondta, hogy a kis nyomorult nem érdemli meg jóindulatomat.

Este meglátogattam Frontenac grófnőt. Lakosztálya közvetlenül az enyém mellett volt.

Amint beléptem, első tekintetem Clotildera esett.

Még sokkal szebb és bájosabb volt, mint amilyenek képzeltem. Az enyémhez hasonló, dús gesztenyebarna haja volt, fekete szeme, kis szája, rózsás keze, gyönyörű alakja. Sápadt arca szenvedésről tanuskodott. Szemét vörösre sirta.

Azonnal tisztában voltam helyzetével. Komorna szerepet töltött be nagynénje mellett.

Szelid türelemmel igyekezett elviselni a grófnő szeszélyeit. Legjobb szándékára kemény választ kapott. Örökösen szidta. Még Fiesque grófnő is fülembe sugta:

— Bizony jobb lett volna zárdában hagyni a kis leányt, semhogy így bánjanak vele. Folyton megalázzák és zsarnokoskodnak fölötte.

— Zárdából vette ki?

— Igen. A fivérének házasságon kívül született gyermeke.

— Igazán nem elég ok arra, hogy szerencsétlenné tegyék.

— Magam is szeretném, ha volna a kis leánynak valakije, aki szereti és megmenti nagynénje karmai közül. Hiszen úgy él itt, mintha börtönben volna. Kü-

lönben is, olyan okos és vallásos gyermek, hogy aligha hallgatna meg szerelmi ajánlatokat.

— Oh — és ha magamra vállalnám?

— Vállalja drágám!

— De mit fognak szólni hozzá?

— Ne törődjék vele. A viszonyok enyhítő körülmények és a nagynéni bánásmódja mindent igazol.

— Igyekezni fogok, minél hamarább eredményes tevékenységet kifejteni.

— Most jut eszembe, a grófnő holnapután Tourainebe utazik az urához, kitűnő alkalom kínálkozik!

— Itt hagyja a hugát?

— Természetesen. Ősz előtt vissza se jön. Lesz elég ideje foglalkozni tanítványával.

— Nyugodt lehet, hogy ügyes leányt faragok belőle.

— Talán egy második Ninont?

— Eltalálta!

Frontenac grófnő két nap múlva csakugyan útra kelt és szívesen bízta Clotildeot távolléte idejére védő szárnyaimra.

A kis leány ragyogott az örömtől. Gyöngéden és kedvesen bántam vele. Sokat célozgattam a megalázó házasságra, melybe nénje bele akarja kényszeríteni. Clotilde hevesen kifakadt nénje ellen, sirt, panaszkodott és nemsokára bevallotta, hogy egyik zárdai bátránőjének fivérét szereti.

— De sohse fog elvenni, mert gazdag és előkelő!
— sóhajtotta.

— Annál jobb magára nézve gyermekem.

Nagy szemekkel bámult reám.

— Oh talán azt hiszi, hogy nem volnék boldog Alberttel?

— Sőt ellenkezőleg! Félreértett. Albertnek hívják az illetőt?

— Albert de Perceval.

— Hol találkozott vele?

— Minden este meglátogatta nővérét a zárda rácsánál.

— És persze magát is?

Rákvörösre pirult.

— Nem kell azért pirulni gyermekem. Szeretettel öleltem magamhoz.

— Csöppet se csodálom, hogy szeretik, mert nagyon szép.

— De a családja sohse engedné meg, hogy elvegyen.

— Hagyja már azt az ostoba házasságot. Szeretik egymást, úgye?

— Oh igen! nagyon!

— Mit törődik egyébbel? Az életnek nincs más szépsége, csak a szerelem. Szerelem nélkül minden sivár és kihalt. A Gondviselés egyedüli jótékony kedvezése, legtökéletesebb vigasza, egyetlen igaz öröme a földön. Szépség, hódítás, költészet kútforrása a szerelem. De csak úgy becsülhetjük meg a sors ajándékát, ha szabadok maradunk. Ha a házasság lánczaival köt magához egy férfi, már egész bizonyos, hogy nem szeret.

— Lehetetlen!

— Ne mondja gyermekem, hogy lehetetlen. Nyissa ki szemét és nézzon körül. Igaz, hogy Orpheus lement a pokolba felesége után, de higgye el, hogy az én özvegy ember ismerőseim még a paradicsomba se mennének a feleségükért. Ugy-e csodálkozik szavaimon? A zárdában bizonyára másképp beszéltek magával?

— Nem tagadom! — felelte zavartan.

— Persze a zárdákban elrémitik a fiatal leányokat a férfiaktól. Ugy beszélnek róluk, mintha hitetlen, jellemtelen szörnyetegek volnának mind, aztán később, mikor a természet hangja megszólal és jóvá teszi a zárdai nevelés hibáit, a fiatal leányok ugyancsak nagyot néznek, hogy az állítólagos szörnyetegek nem is ébresztenek undort és utálatot bennük.

A kis leány mosolygott. Elveim szemmel láthatólag jótékonyan hatottak máris lelkére.

— Értse meg édes Clotilde, hogy a családok hiába gördítenek akadályokat, a szerelem megy a maga útján. Legyőz minden nehézséget és széthúz minden akadályt. Fogadni mernék, hogy Albert de Perceval talált reá módot, hogy nagynénjénél is felkeresse.

— Még nem volt itt, de írt.

— No látja Clotilde!

— Itt vannak a levelei.

Néhány levelet húzott ki kebléből és átnyujtotta. Elolvastam őket.

— Milyen okosan, kedvesen ír! Hány éves?

— Húsz!

— És úgy ír, mintha legalább harminc volna . . .

Hopp, itt azonban nincs igaza! Ej, ej! Mit ír? Hogy titokban esküdjenek meg. Soha, soha ne tegyen ilyesmit! A házasság úgy szétválasztja az embereket, mintha szakadék tátongana közöttük. Látja, azért nem mentem és nem is mennék soha férjhez.

— Talán nem szeretett senkit.

— Bocsásson meg, Clotilde.

— És visszautasította azt is, akit szeretett? Hiszen akkor szerencsétlenné tette.

— Sőt ellenkezőleg. Ilyen a zárdai nevelés. Egészen elvakítja a fiatal leányokat, de maga sokkal okosabb, elevenebb, semhogy ne küzdené le az ostoba elveket, melyekkel teletömték fejét. Az élet nem olyan, mint egy jól berendezett fiók, amelyben minden kötelességszerűen a helyén van, hanem olyan, mint egy nagy kert . . . itt sivár és terméketlen a talaj, ott gyom és bozót ver gyökeret, de helyenként üde pázsit zöldel, illatos virág nyílik szemnek és szívnek gyönyörűségére. Most csak arról van szó, hogy ki melyik oldalát keresi fel a kertnek. Tessék a házasság sivár, göröngyös, kavicsos, egyhangú talajára lépni, a szolgaságba, szenvedésbe . . . De ha jobban vágyódik a szív szabadsá-

gára, tündéerkertbe léphet . . . leszakíthatja a szerelem minden kincsét, virágát, képzelőtehetsége minden szélszélyét valóra válthatja, a gyönyör ezer mámorát élvezheti . . . fájdalom és kinszenvedés nélkül . . . Magáé lehet a boldogság minden joga, életre lenyügöző láncok nélkül . . .

— Oh, be gyönyörűen beszél . . . Milyen különbség a Carmelita nővérek szomorú szónoklatai, s az ön szavai között . . .

— Nem értenek szegények se érzésekhez, se a boldogság filozófiájához. Most menjen és írja meg Perceval úrnak, hogy holnaptól kezdve minden ebéd után sétálni megyünk és aztán igyekezzék minél hamarabb elmenekülni vele a nagynénje karmai közül.

— De hogyan?

— Majd meglátjuk. Most egyelőre csak írjon.

Másnap a sétánál talákoztak fiatal szerelmeseim. Oh milyen kedvesek és boldogok voltak.

Percevalon rögtön észrevettem, hogy már elég jár-tas a szerelemben, engem is jól ismert hirtől, persze Clotilde nem sejtette, hogy ki vagyok, a zárdában nem igen emlegettek.

Tanítványom mérföldes csizmával haladt a kijelölt úton.

Bizalmasan közölt velem mindent. Csak azok az akadályok tartották még vissza Alberttől, amelyeket én gördítettem eléjük, hogy a fiatal ember érzéseit tartósabbá tegyem.

A szép idyll kellős közepén a Clotilde nagynénje írt, hogy megrövidíti tourainei tartózkodását és rövidesen hazajön. Fiatal párom kétségbe volt esve és inkább a világ végére akartak menekülni, semhogy még-egyszer a nagynéni sárkányőrizete alá kerüljenek.

De Perceval vagyontalan volt. Nem akartam, hogy Clotildeot bizonytalan anyagi existenciába vigye s szerencsére jó ötletem támadt. Nem engedtem, hogy megszökjenek, hanem felvittem Clotildeot a Frontenac

grófnő érkezésének napján lakásomra, a Tournelles-utcába.

Este nevetve mondtam Fiesque grófnőnek:

— Már turbékolnak a galambjaim!

— Bizonyos? Igazán? Egészen bizonyos? — kérdezte sajtáságosan felvillanó örömmel. — Akkor jön, jön hamar, lepjük meg Frontenac grófnőt a hírrel . . . Jót fogunk nevetni.

Szokatlan hévvel cipelt magával a Mademoiselle szobájába, ahol Frontenac grófnő már dühvel magyarázott valamit a hercegnőnek.

— Ne is keresse Clotildeot, — vágott szavába Fiesque grófnő, — Lenclos kisasszony nevelésbe vette távolléte alatt, s a tanítvány, hogy méltó legyen mesteréhez, éppen most viszi át gyakorlati térre új tudományát.

Mademoiselle közbeszólt:

— Beszéljen világosabban, mit akar mondani?

— Nem érti fenséged? Itt hagytak egy tiszta, keresztény fiatal leányt palotájában, s ez a kedves teremtés megrontotta, haszontalan kalandornőt faragott belőle.

— Clotildeból? De hát hol van?

— Beszéljen . . . Mondja meg! — fordult hozzám kétszinű dühével Fiesque grófnő . . . — Mondja el, hogy tönkretette a szerencsétlen gyermeket . . . Mondja meg, hogy megszökött a csábítójával . . .

— Lehetetlen! — kiáltott fel Mademoiselle.

A legmegalázóbb szavak özönét zúditották reám.

— Mit is várhattunk volna egyebet Ninontól! — kiáltott Fiesque grófnő és megvetéssel mért végig.

— Elég volt asszonyom!

— Nem méltatom arra, hogy önhöz intézzem szavamat. A hercegnő elég gyöngé volt ahhoz, hogy szeresse, most végre megtudta, hogy kicsoda ön, bebizonyítottam neki. Tudtam, hogy jelenléte botrányt fog

előidézni. Most pedig takarodjék innen, a hercegnő ki-dobja és megtiltja, hogy valaha is átlépje küszöbét.

Mademoiselle egy szót sem szólt és mindhárman kivonultak a szobából. Keserves zokogás tört ki belőlem.

Fiesque grófnő néhány pillanat mulva visszatért.

— Úgyes voltam ugy-e? — szólt gonosz nevetéssel. — Végre bosszút álltam.

Remegve álltam fel:

— Igen, szemtelenül becsapott . . .

— Csak lassan! Még nem tud mindent. Bűne sokkal nagyobb, mint képzeli . . . Az a fiatal leány, akit könnyelmű útra vezetett, akit megrontott, nem a Frontenac grófnő unokahuga . . . hanem a te leányod Ninon de Lenclos . . . Hallod . . . a te leányod . . . Most teljes a bosszúm!

Térdre estem, mintha villám ütött volna belém. Sohse fogom elfelejteni a Fiesque grófnő ijesztően gonosz arcát.

VI.

Nem tudnám leírni viharos érzéseimet. Azt se tudom, hogy hogyan kerültem haza.

Egy fél óra múlva már lélekszakadva rohantam fel lakásom lépcsőjén.

Perceval néhány pillanattal előttem érkezett. Clotilde előtt térdelt és szenvedélyesen csókolgatta kezét.

— Mit keres itt uram? Milyen joron hatol lakásomba? És ki engedte meg, hogy távollétemben beszélgessem Clotildedal?

— De kérem . . .

— Távozzék azonnal . . .

— Mi történt? Nem értem . . .

— Menjen, ha mondom! És ha valaha ez életben látni akarja még Clotildeot, csak pap előtt találkozhatnak vele.

Mindaketten megdöbbenve néztek reám. Dobogó szívvel, remegve, képemből kikelve állottam közöttük. Ugy éreztem, hogy agyam megszakad a kínos feszültségtől.

— Valami szerencsétlenség történt? — kérdezte Clotilde halálsápadtan és remegő keze az enyémbe kapaszkodott. Felsikoltottam. Magamhoz szoritottam, csókoltam arcát, szemét.

— Drága gyermekem, ne hallgass erre a fiatal emberre, őrizkedj tőle, mert csak vesztedet akarja.

— Ne bántsa, ne bántsa! — könyörgött Clotilde. —

Hiszen eddig egészen másképp beszélt . . . Miért akarja most elkergetni?

— Hazudtam, bolond voltam . . .

— Hazudott?

— Nem . . . próbára akartalak tenni Clotilde . . . esküszöm . . . de most már elég a játékból . . . Nem akarom, hogy folytasd . . . Vigyázni fogok ártatlanságodra . . . nem engedem, hogy ide tolokodjék a csábító . . .

— Igazán? — szólalt meg Perceval gúnyosan. — Egyik meglepetésből a másikba esem. Ninon de Lenclos beszél így?

— Azt mondtam, hogy menjen el!

— Bocsásson meg . . . mióta védi ily buzgón az erényt? Előbb felbátorít és most ellenemre tör? Aggályai érthetetlenek . . . és őszintén szólva kissé elkés-tek . . . A Ninon szájából furcsán hangzik az erkölcs!

— Hallgasson uram!

— Nem hallgatok! Hát az ördög vagyok én? És ez a ház zárda?

— Tisztelje ezt a házat, mert ma a tisztaság költözött ide!

— Csak a tisztaság döbbenhet meg rajta, nem ön! Jó lesz, ha Clotilde megtudja, hogy hány szeretője gázolt keresztül hajlékán.

— Az Istenre kérem hallgasson!

— Tudom az egész névsort: Coligny, Marsillac, a Sévigné, Effiat, Gourville, Clérembault, Saint-Évremond, Condé . . . lehet, hogy a sorrendben tévedek, de a nevekben nem . . .

— Elég . . . kegyelem!

— Oh miért ne folytassuk tovább? Csak nem felejttem el Charlevalt, d'Estréet, Villarceaux, Briolet, Fiesquet, Durast, Navaillest, Choiseult? . . .

— Uram, uram, borzalmas, amit tesz!

Hideg veriték ütött ki homlokomon. Clotilde elhúzta kezét és elhúzódott mellőlem.

— Oh Parceval . . . nem tudja most, hogy mit tett. Kezemet tördeltem. Soha, soha nem ejtethem ki számon: „Anyád vagyok!“

— Kényszerített, hogy így beszéljek! — morogta Perceval.

Most már megijedt ő is, kétségbeesésemet látva.

— Igen . . . igaza volt . . . mindenki arcomba vághatja ugyanazt, amit maga mondott . . . ma, először életemben szégyelem magam érte, mert ez a fiatal leány itt van, hallja és pirul miattam.

Kezembe temettem arcom és sirtam.

Perceval igyekezett néhány szóval menteegetőzni, de most már olyan parancsoló mozdulattal mutattam az ajtóra, hogy nem mert ellenkezni és végre elment.

— Édes Clotilde . . . ne vessél meg, add megint ide a kezed . . . ne menj el tőlem . . . ha tudnád, hogy borzadok az életemtől, megbocsátanál.

— De bocsásson meg Albertnek is . . . Szegény fiu . . . olyan kegyetlenül beszélt vele . . .

— Igen, hogy tisztelje jövődöbéli feleségét . . . Esküszöm, hogy el fog venni, esküszöm . . .

Magamhoz öleltem a Clotilde szelid, szép fejét és sirva csókolgattam selymes hajfürteit.

— Ó talán csak álmodom!

— Szerencsére idejekorán felébredtem, hogy megmentselek. Ne hallgass gyermekem soha a szenvedély tanácsára, maradj az erény útján . . . Csak az erény teszi boldoggá és megelégedetté az embert.

— Nem értem . . . Most egészen egyebet mond . . .

— Ha nem is értesz . . . Igérd meg, hogy nem tartod az élet egyetlen kincsének a szerelem tévedéseit . . . úgy járhatnál te is, mint én . . . milyen mélységes szakadék nyílt meg előttem! . . . A becstelenség az ember homlokához tapad és semmi le nem mossa . . . Eleinte leküzdjük ösztönös félelmünket, lenyeljük könnyeinket, aztán megszokjuk a szégyent, sőt kihívón felemelt fejjel nézünk a világ szemébe, hivalkodunk a

vétkeinkkel és dicsőséget kovácsolunk bukásunkból. Aztán egyszer csak arra ébredünk, hogy minden csepp vérünkkel megváltanók könnyelmű bűneinket . . . de késő . . . fenéig kell üritni a kelyhet . . . Drága gyermekem, menekülj a gyilkos élvezetek elől . . . a mocskoló szenvedélyektől, a súlyesztő szerelmektől . . .

Clotilde két karjával átölelt és zokogva kérlelt:

— Beszéljen még, beszéljen . . . Most érzem, hogy a szive beszél és nem a szelleme . . .

— Örülj leányom, hogy nincs okod pirulni . . . Ha tudnád, hogy mit jelent az pirulni, szégyenkezni azok előtt, akiket szeretünk? . . . Csak most érzem igazán! Milyen büszke lehet minden nő, aki sosem feledkezett meg kötelességéről . . . akit családja tisztel és becsül . . . Te nem tudod gyermekem, hogy mi a családi élet. Téged elhagyott az anyád, nem vigyázott gyermekégedre.

— Ugy szeretném ismerni az anyámat!

— Igen, ha tisztességes és tiszta maradt volna, de valószínűleg félreismerte a családi élet boldogságát. Nem tudta, hogy a család az élet nyugalma, megbánás nélküli szerelme . . . Csak házasságban ismerheti meg a nő az anyaság örömeit. Milyen boldogság lehet mindennap és minden órában megölelni gyermekeinket. Ugy-e Clotilde megfogadod a tanácsomat?

— Esküszöm!

— Csak az oltár előtt találkozol Alberttel?

— Igen . . . de azt ígérte . . .

— Nyugodt lehetsz, hogy meglesz a házasság, ha török-szakad. Megigértem és keresztülviszem.

Perceval a madame Montausier unokaöccse volt. Azonnal levelet küldtem madame Montausiernak, aki jelenleg Versaillesban a király gyermekeit nevelte és kértem, hogy látogasson meg.

Még aznap este felkeresett.

Bezárkóztam vele szobámba és tövéről hegyére elmondtam neki mindent.

— Mikor megtudtam, hogy a leányom, úgy mar-
cangolt a lelkiismeret. Beláttam egész hibámat és meg-
esküdtem, hogy jóvá fogom tenni . . .

— Azt hittem, hogy boldog és nyugodt életet él
filozófiai elvei alapján.

— Hagyja, hagyja, ha valaki tizenöt éves korom-
ban megjósolja az életemet, azt hiszem, hogy felakasz-
tottam volna magam. Igyekeztem szórakozni, beleszé-
dülni a forgatagba, s hogy őszinte legyek, nem is éb-
resztette fel alvó lelkiismeretemet semmi. Mai napig
senkit se szerettem tiszta, szent szeretettel és meg se
tudtam különböztetni a valódi boldogságot hamis gyö-
nyöröktől.

— Nem, ne tullozzon ennyire, Ninon . . .

— Látja lehetek a leányomnak testvére, barátnője,
társa, de anyja sohase lehetek.

A beszélgetés végén madame Montausier megígérte,
hogy segíteni fog elhárítani a leányom házassága elé
gördülő akadályokat.

Tourainei birtokomat ígértem hozományul. Körül-
belül háromszázezer livret ért akkor, s egész bizonyo-
san nagyban hozzájárult az Albert családja részéről fel-
merülő akadályok leküzdéséhez. Nyolc nap mulva
Clotilde dispenczióval házasságot köthetett szive vá-
lasztottjával.

Nagy kő esett le a szivemről.

Az esküvőre természetesen el se mentem, kikötöt-
tem, hogy a fiatal pár két évig külföldön tartózkodjék,
s hogy lehetőleg titokban tartsák házasságukat. Azóta
csak gyér időközökben láttam Clotildeot, s mindannyi-
szor elég lelkiezőm volt ahhoz, hogy ne áruljam el,
hogy anyja vagyok.

A sok izgalom azonban megviselte egészségemet.
Montausier hercegnő gyöngéden rábeszélte, hogy men-
jek vele együtt fürdőre, s csakugyan szükségem volt
biztató szavaira, szeretetére, hogy kibéküljek önma-
gammal és a világgal.

Hires filozófiai álláspontom ime csütörtököt mondott. Hirtelen eszembe jutott, hogy a fiam most körülbelül huszonkét éves, s sajnos ép oly keveset törődtem vele is, mint leánnyal.

Szerencsére hamarabb nyomára tudtam akadni. Levelet írtam Gersay márkinak, s legnagyobb örömmre a következő levelet kaptam tőle.

„A fiunk szép, okos, derék fiatal ember lett. Törvényesíttetem. Ha megigéri, hogy sohasem árulja el előtte születése titkát, ősszel bemutatom magának. A társas élet mindenestre hiányzik életéből, falusi magányunkban kevés emberrel találkozunk, de miután, mint hallom, a maga házában mindig a legragyogóbb társaság van együtt, közös erővel tökéletes embert faragunk belőle.“

Sirtam örömben. Látni fogom a fiamat! Kivülről megtanultam a Gersay levelét, annyiszor elolvastam.

Mialatt Saint Clouban üdültem madame Montausiervál, nagy dolgok történtek az udvarnál. XIV. Lajos váratlanul beleegyezett a Mademoiselle és a Lauzun házasságába. Megijedt talán, mert Mademoiselle azzal fenyegetőzött, hogy ha tovább is ellenzi házasságát, soha ki nem mozdul többet a Luxembourgból. Lauzun túlboldog volt és felfuvalkodott gőgjében már is uralkodónak érezte magát. Ahelyett, hogy sietett volna a király jóindulatú fellobbanását kihasználni s esküvőjét minél hamarabb megváltozhatatlan valósággá tenni, egyre azon törte fejét, hogy olyan fényt és pompát fejtsen ki házassága tiszteletére az udvar és egész Páris, hogy Európa sokáig beszéljen róla.

A készülődésekkel huzták, halasztották az időt és közben madame Montespan, aki minden kilenc hónapban egy-egy gyermekkel kedveskedett XIV. Lajosnak, arra gondolt, hogy a Mademoiselle vagyona is okosabb célt szolgálna, ha a Maine herceg, a Toulouse gróf s a

többi törvénytelen ivadék jövőjét biztosítaná, mint hogy Lauzun élvezze gyümölcsét.

Addig-addig magyarázta álláspontját a királynak, míg visszavonta beleegyezését és nem használt Lauzunnak se könyörgés, se könny, se haragos kifakadás, sőt ellenkezőleg, mikor dühe alkalmatlanná vált, a Pignerol vár börtönébe küldték.

Senki nem sajnálta a póruljárt vőlegényt, de a Mademoiselle sorsa mindenkit meghatott.

A pletykálók suttozását rövidesen elnémította egy sokkal nagyobb tragédia.

A ragyogó Henriette d'Angleterre, az orléánsi herceg felesége egy este rosszulról panaszkodott. A gyógyszerész orvosságot küldött be neki, de alig hogy megitta, heves görcsök lepték meg. Kiáltására összesereglett az egész udvar. A király minden valamirevaló orvos tanácsát kikérte, de a tudósok tehetetlenül állták körül a betegágyat. Végre Valot, az első udvari orvos kijelentette, hogy Madamenak kolerája van. Éjjél után három órakor meghalt a fenség. Bossuet adta reá az utolsó kenetet és vigasztalgatta utolsó perceiben.

Még ma is hallom gyászbeszédét. XIV. Lajos és az egész udvar remegve állta körül a ravatalt.

Még ma se merem elmondani az igazat, pedig mindenki suttozta. Elvégre nem vádolok senkit, csak beszélek, az utókor fog majd ítélkezni.

Monsieur rosszul élt feleségével. Botrányos gyöngeadséget mutatott Lorraine lovag iránt, úgyannyira, hogy a király kötelességének tartotta végét vetni a botrányos viselkedésnek és számúzta a lovagot. Lorraine bizonyosra vette, hogy Madame miatt lett kegyvesztett, s bosszút esküdött.

Szegény Henriette csak nevetett rajta. Halálának előestéjén sokan látták Lorraine lovagot hosszú köpenyben, szemére huzott főveggel a saint-cloude-i park körül ógyelegni. Mindez nem bizonyít semmit, de

valószínűvé teszi a Madame segélykiáltását: „Mégmérgeztek! Mégmérgeztek!“

Mióta az udvar Saint-Cloud-ban volt, ritkán mozdultam ki a Montausier hercegnő házából. Egy este mégis kedvem kerekedett a parkban sétálni. Legnagyobb bosszúságomra egyik útkanyarulatnál Fiesque grófnővel találkoztam szembe, aki Montespan márkínővel karonfogva sétálgatott. A ravasz kegyenc most az udvarhölgyek segítségével igyekezett megpuhítani Mademoisellet, hogy mondjon le a vagyonáról.

Amint megpillantottak, Fiesque grófnő sugott valamit a Montespan fülébe. Mindketten megállottak és megvető pillantással mérték végig.

— Hogy jön ide ez a nőszemély? — kiáltott fel Montespan. — Ki merte még Saint-Cloudba is elhozni?

Máskor nem sokáig kell csipős válaszon törnöm a fejem, elég élesen szoktam visszavágni, de most ijedtemben még a lábam is gyökeret vert. Egy szó se jött ki számon.

Ellenségeim már messze jártak és én még mindig nem mozdultam. Könnyek futottak végig arcomon és a szégyen és düh remegésével ismételtettem: — A nőszemély! Így mondta rólam: nőszemély!

Halálos bosszúvágó fogott el, megfogadtam, hogy visszaadom a kölcsönt a nagy Montespannak. Mi jögon nyilatkozik megvetően rólam? Sülyedtem-e valaha olyan mély erkölcstelenségre, mint ő? Megcsaltam a barátnőmet? Igyekeztem-e valaha ravasz fondorlattal és cselszövésekkel a király ágyába lopózkodni? És leplezgettem-e a házasság köpenyével valaha szertelen életmódomat?

Jó ötlet villant meg agyamban. Beszélni fogok Montespan márkival.

VII.

Még aznap este találtam ürügyet arra, hogy bem menjek Párisba. Haladéktalanul felkerestem Montespant.

— Nem tudja uram, hogy ön becstelen ember?

— Hogyan? Miért? — dadogta ijedten.

— Ugy tesz, mintha nem tudná, hogy felesége a király szeretője!

A márki szitkozódott, esküdözött, hogy semmit se tud. Szidta a feleségét. En meg minden tőlem telhető ravaszsággal uszítottam és bősízitettem.

— Ha megesküszik az Evangeliumra, még akkor se hiszi el önnek senki, hogy nem tud a dologról. És ha már, mint bűnrészes szerepel a botrányban, legalább a külszint óvja meg és leckéztesse meg a feleségét nyilvánosan, az egész udvar előtt.

— Az igaz, hogy jogomban áll!

— Nemcsak joga, de kötelessége is . . . Csapjon nagy lármát, hadd higye mindenki, hogy kétségbe esik a becsületén ejtett foltért.

— Igaza van . . . igaza van . . . Megteszem.

Alig értem haza, már mindenki csak a nagy csetepatéről beszélt.

Az emberek csoportokba verődtek. Egész Saint-Cloud egyebet se tárgyalt.

— Mit szól hozzá? Hallotta? Montespan pofon-

ütötte feleségét a királynő és az udvarhölgyek jelenlétében.

— Ne mondja!

— Egészen bizonyos. Amúgy Isten igazába pofon vágta a szép Athenaïst, hogy a mennybéli angyalokat is megláthatta ijedtében.

— És aztán?

— Aztán elmondta a pofonnal járó díszbeszédet . . . Gyönyörű volt . . .

— És a király?

— Nem merte letartóztatni.

Boldog voltam, hogy első lépésem ily fényes eredménnyel járt, de Saint-Clouban világerő se mondtam el senkinek, hogy milyen részem van az Athenaïs büntetésében. Csak később, mikor Párisba visszatértem, mulattattam az esettel a Scarron özvegyét.

Françoise most Arnouldnéval lakott együtt, s azóta ritkábban találkoztunk. Nem szerettem a Françoise új harátnőjét. Nagyon csunya és nagyon kacér volt és rossz irányba térítette Françoiset. Fényűző életmódot folytattak, eleinte Phoebus és Villars fedezték háztartásuk költségeit, de mikor a háború kitért Hollandiával, s a két bőkezű lovag hadba vonult, Arnouldné olyan nagylelkű pártfogókat szerzett, akik nem hagyták el Párist a hadi dicsőség kedvéért.

Folyton jószolt Françoisenak hol kártyából, hol a tenyeréből és örökösen azzal bolondította, hogy nagyon magas rangba kerül, még királynő is lesz. A Scarron özvegye áhitatosan hallgatta és hitte minden szavát és már el se tudott lenni a sibyllje nélkül.

Ostobaságnak tekintettem a dolgot és sokszor kötekedtem velük:

— Ne felejtsd el drágám, hogy már harminchét éves vagy. Jó lesz sietni, mert különben csak öreg királyhoz kerülsz!

— Bánom is én, ha öreg is, csak király legyen — válaszolta meggyőződéssel.

Attól kezdve ritkábban látogattam őket, annál is inkább, mert Gersay jelezte, hogy két héten belül megérkezik a fiammal.

Lázás izgalommal készültem fogadásukra. Válogatott előkelő és intelligens társaságot gyűjtöttem Picpusi nyaralómba. A Colberték szakácsát fogadtam meg, tudva, hogy a jó konyha csak élénkíti és megerősíti a baráti kötelékeket.

Soha életemben nem voltam boldogabb.

Megtiltottam, hogy bárki is udvarolni merészeljen nekem. Nemcsak külső megjelenésemben, de ott-honomban és társaságomban is nyugodt, előkelő, okos akartam lenni. Hiszen arról volt szó, hogy a fiamat előkelő világfivá neveljem. Izlését, modorát, viselkedését a legjobb példákkal akartam fejleszteni.

Szerettem volna a postakocsi elé futni, hogy minél hamarább lássam, megöleljem a fiamat, de Gersay nem értette a tréfát. Egész komolyan megtiltotta, hogy bármilyen anyai érzésnek kifejezést adjak.

Álkoztam szomorú multamat és rossz néven vettem a Gersay bogarát. Régi barátom azzal mentegetőzött, hogy fiát komolyan, szertartásosan nevelte, s nehéz munkájának gyümölcsét nem akarja most saját ifjúkori bűneinek bevallásával megsemmisíteni.

Nem tűrt ellentmondást. Ugy meg volt győződve arról, hogy elvei és nézetei a legbölcsebbek a világon, hogy nem lehetett vele vitatkozni. Megfosztott volna örökre fiamtól, ha ellenkezem vele.

Charles de Villiers lovag (Gersay ezt a nevet választotta fiamnak) végre megérkezett. Kellemes megjelenésű, szelid és büszke szemű, sűrű fekete haju volt. Modora még kissé szögletes, de félszegségében is kedves.

Minden anya érezheti, hogy milyen küzdelmembe került legyőzni remegő izgalmamat. A márki kérlelhetetlen maradt. Oly szigorúan figyelt minden szavamra, minden mozdulatomra, hogy valóságos kinszenvedést éltem át. Kénytelen kellelten beletörődtem a változha-

tatlanba és igyekeztem jó képet színlelni a reám mért szerephez, hogy legalább a Gersay bizalmát megnyerjem, s némileg megtörjem a jeget.

Sikerült gyanakvását annyira megnyugtatom, hogy már ellenőrzése enyhült, s egyedül is elengedte hozzám Charlest.

Órák hosszat beszélgettünk a fiammal. Felejthetetlen, kedves órák voltak. Megismertettem vele a várost, az udvart. Bejártuk egész Párist. Minden tanácsomat megfogadta. Úgy öltözködött, úgy viselkedett, ahogy kívántam. Elleste minden gondolatomat és mindent elkövetett, hogy megelégedésemet kiérdemelje.

Teljesen átadtam magam gyöngéd érzéseimnek és hálát adtam az Istennek, hogy ilyen boldog időket tölthetek.

Hogy kereste a kedvemet, milyen gyöngéd, figyelmes volt, hogy ismerte minden szokásomat!

És nem sejtettem semmi rosszat! Teljesen vak voltam.

Az anya teljesen kiküszöbölte bennem a nőt . . . Mikor végre tisztán láttam . . . késő volt . . .

Tíz év telt el azóta . . . kezem még ma is reszket, szememet elhomályosítják a könnyek, mikor a végzetes emlékeket felidézem . . .

Egy este a kert egyik lugasában ültünk a fiammal. Nevetve kérdeztem:

— Már hat hete, hogy itt van Párisban kedves lovag . . . Hogy lehet, hogy nincsenek még szívügyei? Talán a hölgyeink hódítóerejét lekicsinyli, hogy egyik után se sóhajtozik.

— Csalódik! — felelte, — nagyon szeretek valakit.

— Igazán? No akkor igazán ügyesen tudja elrejteni érzéseit . . . és bocsásson meg . . . mikor találkozik a hölgyével? Hiszen majdnem egész nap velem van . . .

— Még nem vallottam be az illetőnek . . .

— Rosszul teszi . . . Beszéljen; tudja, hogy néma gyermeknek . . .

— Nem merek hozzákezdeni . . .

— Ugyan . . . ugyan . . . vértette magát több bátorsággal. Legalább szép?

— Olyan, mint Vénus és a Gráciák.

— No, de akkor bizonyosan nem nagyon okos!

— Dehogy nem, a legokosabb nő a világon.

— Bocsásson meg kedves lovag, már ez több a soknál, mert én is igényt tartok az okosságra.

Charles letérdelt elém és megfogta a kezem:

— És ha azt mondom, hogy hasonlít önhöz?

— Jó, jó . . . ügyes mentség, de már nem hiszem . .

Charles nagy, ragyogó szemekkel nézett reám és nem engedte el a kezem.

— És . . . ha azt mondanám Ninon, hogy szeretem . . . szeretem az örülésig . . .

— Az Istenért!

— Ne húzza el a kezét drága, szép Ninon . . . Miért haragszik? Hát nem látta, hogy szeretem?

— Boldogtalan fiu! Ne beszéljen tovább.

Felugrottam és befutottam szobámba. Bezárkóztam. Charles kópogott, könyörgött, esküdözött, hogy megöli magát, ha nem nyitok ajtót. Végre beengedtem.

— Uram, kegyetlenül megsértett . . .

— De mivel?

— Hallgasson . . . keljen fel.

Szegény fiunak könnyek peregtek végig arcán. Majd megszakadt a szívem. Úgy kértem az Istent, hogy adjon erőt, bátorságot.

— Szépen jutalmazta meg barátságomat . . . Pedig milyen jó véleménnyel voltam magáról, de már látom, hogy tévedtem . . . Ezután résen leszek . . . Hogy mer gúnyt űzni belőlem? Talán fogadása volt valakivel?

Charles elsápadt. Kínos fájdalom tükröződött arcán. Alig állott a lábán.

— Ha azt hiszi, . . . akkor igazán nem marad más hátra csak a halál . . .

— Ugyan kedves lovag, hagyjuk a halált, egész egyébről van most szó . . . Csak nem akarja elhitéteni velem, hogy huszonnégy éves létére beleszeretett egy hatvan éves öreg asszonyba? Hiszen az unokám lehetne. Tiszteletlenséget követett el . . . Igyekezni fogok elfelejteni a sértést, de most menjen és kísértse meg bocsánatomat kiérdemelni.

A lovag fejéhez kapott:

— Ninon, csak nem gondolt ily alávalónak? Oh hogy megbántott! Milyen igazságtalan és kegyetlen . . . Nincs joga ilyen gyávának, gonosznak tartani.

Zokogásban tört ki.

Forgott velem a világ. Nem tudtam, mit mondjak, mihez kezdjek.

— Ninon, Ninon, esküszöm, hogy egész lelkemmel, gyöngéden, őszintén szeretem.

— Jóságos Isten! Ujra kezdi!

— Ne sirj drága Ninon . . . hadd boruljak a lábaidhoz. Szép vagy, szeretlek és megölöm magam, ha nem szeretsz.

— Istenem segits, . . . segits!

— Hatvan éves vagy? Mit bánom én? Sohse láttam szebb, vonzóbb asszonyt . . .

— Kegyelem Charles, ne kinozz!

— Mondd, hogy szeretsz!

— Menj, menj!

— Remeg a kezed, érzem . . . lehetetlen, hogy a lelkünk ne találkozzék.

— Édes barátom, irgalmaz, ne folytasd . . .

— Esküszöm, hogy örökre szeretlek . . . csak téged . . .

— Szerencsétlen, hát nem látod . . . nem érzed, hogy borzadok . . . Menj és soha, soha ne kerülj a szemem elé . . . Én Istenem adj erőt!

— Ninon, meghalok, ha nem szeretsz . . .

— El kell árulnom a titkomat . . .

— Milyen titok?

— Apád megesketett, hogy sohse árulom el és ha megtudja, örökre eltílt tőlem.

— Akkor nem akarom tudni.

— Verd ki a fejedből ezt a szerencsétlenséget.

— Soha . . . Lehetetlen . . .

— Drága Charles ne ölj meg a kétségbeejtő kinnal.

— Szeretsz! Hál' Istennek szeretsz.

— Hallgass . . . nem szeretlek szerelemmel, a legnagyobb bűn volna . . .

— De miért?

— Anyád vagyok!!!

— — — — —
— — — — —

Sápadtan, remegve, merev nézésű szemmel egyenesedett fel. Tántorgott . . . Át akartam fogni, de eltaszított magától. Ökölbe szorított kézzel, leirhatatlan hangon kiáltotta:

— Igen . . . értem . . . borzalom . . . Miért nem mondták hamarább . . . Elűzte a pokol a boldogságot . .

— Charles . . . édes fiam . . . térj magadhoz . . .

Légy a fiam . . . csak a fiam . . . Felejtsd el a többit . . .

— Megátkozom a világot, az eget . . az Istent . .

Kirohant a szobából.

VIII.

Egy székre estem . . . Agyam zugott . . . azt hittem megőrülök . . . Hirtelen jövést-menést, futkosást hallottam a házban . . . A szolgák végigfutnak a folyosón és berontanak szobámba.

— Az Istenéért, mi történt?

— Nagy szerencsétlenség . . . a lovag . . . a kertben . . .

Nem mertem gondolkozni . . . nem mertem szólni:

— Hallgass . . . ne mondd Jérôme . . . Siessünk . . . még megmentjük . . . megmentjük . . .

— Késő már kisasszony . . .

— Az nem lehet . . .

A gesztenyefák alá értünk . . . és ott feküdt vérben a fiam . . . szegény, szerencsétlen fiam . . .

Csodálom, hogy túléltem a gyászt és kétségbeesést.

Odaborultam Charles mellé és fátyolommal igyekeztem a sebéből patakozó vért megállítani. Halálsápadt arccal mégegyszer felnyitotta szemét:

— Bocsásson meg anyám . . . Féltem, hogy mégis szeretni fogom . . . és nem mertem tovább élni . . .

Utolsó lélekzettel. A szemem égett, egy könnyet se ejtettem. Kardja még ott hevert véresen a földön, utána kaptam, hogy szívembe döfjem . . . A szolgálaim kiragadták kezemből és felvittek szobámba.

Egy hétig eszméletlenül feküdtem és mikor ma-

gamhoz tértem, megint csak meg akartam halni. Átkoztam Gersayt. Ő volt az oka a szerencsétlenségnek. Miért tiltotta meg, hogy anyja legyek a fiannak.

Egész Páris tudott a borzalmas esetről.

Barátaim vigasztalhattak, Istenem, mintha lehetséges lenne vigasztalódní . . . A papok lelkemre beszéltek, hogy fogadjam zugolódás nélkül a csapást vezeklésül büneimért. Azt feleltem, hogy a büntetést egyedül csak én érdemeltem, de a fiannak miért kellett bünhődnie?

Scarronné mindennap meglátogatott és órákig ült ágyam szélén. Mindig a fájdalmamról beszélt, úgyszólván táplált vele . . . addig-addig, míg könnyeim ismét megeredtek és lelkem megkönnyebbedett.

Françoise visszahozott az életbe.

Kértem, hogy ne hagyjon el, maradjon egészen mellettem, de azt felelte, hogy nagyon sok kötelezettsége van, elégedjem meg annyi idővel, amennyit eddig töltött nálam.

Néhány nap mulva egy síremlék tervezetét hozta el, melyet nevemben rendelt.

A Picpusi kápolnában temettettem el a fiamat és fekete márvány síremléket állíttattam, melyen éjjelnappal gyertyák égtek. Minden áldott nap sokáig imádkoztam sírján. Végre Françoise rábeszélte, hogy térjek vissza a Tournelles utcába, s, ne felejtsem, hogy barátaimmal és a világgal szemben is vannak kötelezettségeim. Sőt Françoise, aki sohasem volt valami nagyon vallásos, most valóságos jámbor szónoklatokat tartott és bemutatta a fiatal Fénélon, akinek fényes szónoki tehetsége lassanként lecsillapította szenvedéseimet.

Húszezer livret adtam oda Fénélonnak, hogy minden évben mondasson misét a fiam lelki üdvösségéért.

Talán egészen megtértem volna magam is, ha a véletlen körülmények és váratlan események ki nem zökkentenek a kerékvágásból.

Alig voltam két hétig Tournelles utcai lakásomon, egy bérkocsi áll meg kapum előtt és két gárdista nyit be szobámba.

— Kit keresnek és miért jöttek uraim? — kérdeztem szigorúan, kihívó arcukba nézve.

— A király parancsára jöttünk és felszólítjuk, hogy kövessen haladéktalanul.

— De hová?

— Zárdába.

— Talán álmodnak!

— Legkevésbé sem.

Megmutatták a nevemre kiállított elfogató parancsot, de az okot már nem tudták megmondani.

Tíz percnyi időt engedtek arra, hogy dolgaimat rendezzem és felöltözzem.

Gyorsan írtam néhány sort a hercegnek, Françoisnak és Montausier hercegnőnek. Mindhármat ügyvédemnek címeztem, hogy juttassa el rendeltetési helyükre.

A gárdisták sürgettek, hogy a várakozási idő letelt, induljunk.

— Hova visznek?

— A Bűnbánó leányok zárdájába.

Arcomba szökött a vér. Komor, gyászos külsejű épület előtt állott meg a kocsi. Nehezen csapódott be a vasajtó mögöttünk és rosszul világított sötét folyosóra értünk. Az apácák elég szívesen fogadtak, s úgy látszik, hogy ők is azt hitték, amit én magam is, hogy tudniillik csak tévedésből kerülhettem a borzalmas helyre.

Eszemágába se jutott, hogy a Montespannal való kalandomnak köszönhetem a váratlan és kellemetlen meglepetést.

Két nap telt el kínos várakozással. Az apácák udvariisan teljesítették kérésemet és elküldtek Tournelles utcai lakásomba néhány toilettécikkért, mert a nagy sietségben jóformán semmit sem hoztam el magammal.

Borzasztóan csodálkoztam azon, hogy barátaim közül még senki sem keresett fel. Végre harmadik nap megjelent legnagyobb csodálkozásomra madame Arnoul, a Scarronné barátnője.

Sohse szerettem a furcsa kártyavetőnőt. Bizony nagyon meglepett arcot vágtam, mikor tulzott gyöngédséggel nyakamba borult.

— Ha vallatják, csak tagadjon mindent! — súgta fülembé. — Mondja, hogy sohse ismerte Montespan.

— Hogyan? hát madame Montespannak köszönhetem?

— Csitt! vigyázzon . . . még meghallja valaki. És főképen ne mondjon soha semmi rosszat a Françoise nagylelkű pártfogójáról.

— Nem értem . . .

— Hogy őszinte legyek, magam is ludas vagyok kissé. Legjobb lesz, ha mindent bevallok . . .

Hosszú szóáradat közben elmondta, hogy végre sikerült érintkezésbe lépnie Montespan márkinővel.

— Kártyát vetettem neki és jósoltam tenyere vonalaiból, valósággal megrémült, olyan igazságokat lepleztem le.

— Ugyan?

— Mindenekelőtt a rózsató históriát, amit magától hallottam, aztán a Montespan úr jól elhelyezett pofonját.

— Hallatlan merészség!

— No, no, csak csöndesen! Sohse izguljon . . . Csak jót akartam . . . Habár elhallgathattam volna, hogy ön biztatta fel Montespan urat.

— Szerencsétlen! Milyen jögon dulta fel nyugal-mamat? és miért árulja el titkaimat?

— Csak lassan . . . ön két-három nap múlva szabad lesz, majd bocsánatot kérnek öntől és Françoise a Montespan gyermekeit fogja nevelni.

— Mit beszél?

— Tiszta igazat! Scarronné máris a Louvrebán van.

Maine herceget és Toulouse grófot ő neveli. Ime, a bizonyság: Françoise levele.

Barátnőm néhány sorban tudatta sorsa jobbra fordulását. További kétségnek nem volt helye.

— Nos mit szól hozzá, hiszi, most már, hogy jóslásom teljesül?

— Nem emlékszem a jóslására. Miről beszél?

— Hogy Françoise joggal remélheti a koronát. Persze sok függ a tervszerű beállítástól. Már régóta rávettem Françoiset, hogy sokat járjon templomba, segítse a szegényeket, s általában éljen és viselkedjék úgy, mint egy szent.

— Szóval képmutatót faragott belőle. De mennyiben vonatkozik az ügy reám?

— Arra is rátérek. Madame Montespan úgy megnyertem, különösen a rózsató körüli igazságokkal, hogy nálam nélkül semmit se tesz. Mindenben kikéri tanácsomat. Legutóbb arról volt szó, hogy kire bizná gyermekei nevelését. Megjósoltam kártyámból, hogy ezen és ezen a napon, ebben az órában találni fog a Saint Sulpice templomában egy nőt, aki éppen gyón. Még néhány ismertető jellel beharangoztam Françoiset.

— Gyönyörű munkát végzett asszonyom! — jegyeztem meg gúnyosan. — Alig várom, hogy találkozam Scarronnéval, hogy szerencsekivánataimat kifejezzem. De még mindig nem tudom, hogy miért és hogyan kerültem ide?

— Mint említettem, megmondtam madame Montespannak, hogy férje dühét valaki szitotta. Természetesen Montespan néhány aranyért elárulta az ön nevét. Szóval így került ön ide . . . Ne . . . ne haragudjék, hiszen barátnője érdekében cselekedtem.

— De miért szenvedjek és miért tűrjek szégyent azért, hogy Françoise a Montespan gyermekeit nevelhesse?

— De ha néhány napi szenvedés árán hozzájárul a Montespan bukásához?

Megremegtem.

— Ha a kegyencnő csillaga leáldozóban van és versenytársa kiakolbólítja a nagy hatalomból? Nos, mit szól akkor?

— Ugyan, ugyan!

— Ne vegye könnyedén az ügyet. Ugy lesz, mert úgy akarom! Oh nem ismer még engem! Nem tudja, hogy milyen energiát fejtek ki céljaim érdekében. Ma, vagy holnap kiszabadul innen, de ne felejtse el, hogy bosszúja szoros összefüggésben van sikeremmel. Gyáva-ság volna megbocsátani Montespannénak az újabb sértést!

A gyűlölet magával ragadott.

— Igaza van!

— Megnyugtatózására mondom, hogy Condé herceg és Montausier hercegnő mindent elkövetnek érdekében. A hercegnő esküszik reá, hogy önnek semmi része sem volt a saint-cloudi botrányban. Nem említette neki?

— Nem!

— Szerencséje! Hanem a legmelegebb szószólója Molière.

— Drága Jean-Baptiste!

— „A képzelt beteg“ előadása után a király felhívatta páholyába és beszélgetés közben megjegyezte, hogy a művész nagyon sápadt, betegnek látszik, jól tenné, ha kimélné erejét. Erre Molière azt válaszolta, hogy még halálos ágyából is felkelt volna, mert egy igen nagy kéréssel óhajt ő felségéhez fordulni. Rögtön elkezd magát az egekig magasztalni, hogy a legnemesebb lelkű, legjobb barát a világon . . . aztán térdre borult a király előtt és úgy könyörgött.

— Oh ennél kedvesebb ujságot igazán nem mondhatott volna! — kiáltottam fel meghatottan. — Ráismerék Molièrere.

— Szórol szóra így mondta Molière: „Felség, Ninon de Lenclos a bűnbánó leányok zárdájában van, pedig sem az egyik, sem a másik“. A felség nagyot ne-

vetett és megígérte, hogy visszaadja szabadságát, csak-hogy persze ilyen esetekben már sokszor megmásította szándékát a kegyencnö kivánságára. Magára különösen dühöng . . . Egész bizonyosan meghív ma estére, hogy a kártyától kérjen tanácsot, eszerint láthatja, hogy sorsát kezemben tartom.

— Ha magának köszönhetem a kellemetlen rab-ságot, illő, hogy ki is szabadítson.

— Feltétlenül, csak arra kérem, hogy legyen segítségemre. Itt az ideje, hogy a szép Athenais nyugalomba vonuljon.

— Szívesen rendelkezésére állok.

— Komolyan?

— Esküszöm!

— Akkor még naplemente előtt szabad lesz.

Arnouldné megölelt és sietve bucsuzott. Nemsokára jelentették az apácák, hogy parancsot kaptak, hogy engedjenek szabadon.

Egyenesen Molièrehez siettem, hogy közbenjárását megköszönjem.

Kitörő örömmel fogadott.

— Boldog vagyok, hogy láthatom. Pedig olyan rosszul éreztem magam még az előbb.

— Az Istenért, Jean-Baptiste, mi bajod?

— Bizony úgy éreztem, hogy utolsó óráim ütött, de mióta látom . . . mintha csoda történt volna velem.

— Komolyan beszélsz?

— Fogadni mernék, hogy az arcszinem jó és a szemem ragyog . . .

— Igaz, igaz . . .

— Vacsoráljunk együtt. Elviszlek a színházba, eljátszom neked a „képzelt betegel“ . . .

— De ha beteg vagy . . .

— Mondom, hogy már semmi bajom és meg akarom ünnepelni a mai napot!

Szegény Molière aznap meghalt.

IX.

Sohse felejttem el 1673 február 17-ét.

Vacsora alatt élénk, ragyogó volt Molière. Házvezetőnője azt mondta, hogy régóta nem látta ilyen jóízűen enni.

Aztán elmentünk a színházba. A legjobb páholyba helyeztél el, ő maga meg sietett átöltözni.

Soha nem játszott szegény barátom ötletesebben, ragyogóbban. Nevetés harsogott végig a zsfolt termen. Büszkén tapsoltam neki.

A harmadik felvonás végénél tartottak. Hirtelen úgy hallom, hogy a Molière hangja megtörik. Egyre sápadtabb. Hihetetlen erőlködéssel igyekszik szerepét végigjátszani. Aztán egyszer csak visszahanyatlik karcsékében és ijedten felkiált.

Környezete köréje sereglik, nagy zűrzavar, kiabálás, jövés-menés. Magam is a szinpadra sietek. Szegény barátom már egy szót se tud szólni. Haza akarják szállítani lakására, de attól tartanak, hogy útközben meghalhat és a Szent Vinczés nővérek zárdájába helyezik el. Még aznap éjjel meghalt.

Igy fejezte be életét legnemesebb, legszellemesebb, legjobb barátom.

Keservesen megsirattam és meggyászoltam.

Alig telt el három hét a szomorú esemény után, mikor Arnouldné váratlanul meglátogatott. Bánatom annyira elfoglalt, hogy tulajdonképpen senkit se fogadtam, de az erőszakos asszony mégis behatolt szobámba.

— Figyelmeztetem esküjére. Itt az ideje, hogy segítsen. Ma este elutazik az udvar. Velünk kell jönnie.

— Hova?

— Németország felé. Az első komornyikot már megnyerlem. A Montespan uralom végét járja. Egyelőre nem mondhatok többet.

— Szóval utazunk.

— De férfiruhába kellene öltözködnie.

— Semmi se könnyebb. Sokszor viseltem már férfiruhát.

Nem ismertem magamra, olyan vak szenvedéllyel gyűlöltem Montespant, holott azelőtt soha senkin boszszút nem állottam. Hiába, az öregség nem javítja a jellemet.

Spanyolország és Ausztria szövetkezett XIV. Lajos ellen. A király maga is készült győztes serege élére, s vele együtt, rendes szokás szerint, az udvar is útnak indult.

Mi Arnouldnéval külön utaztunk. Megelőztük az udvart. Társam pontosan ismerte a király utitervét.

Saint Marie-aux-Mine után veszedelmes utakon haladtunk. Fenyves erdővel borított hegyoldalak és hegytetők keskeny útain nehezen jutottunk előre. És az ellátás leirhatatlan rossz volt. Arnouldné egyre biztatott:

— Csak bátorság és kitartás. A nehezebbjén túl vagyunk. Még csak tíz mérföld s aztán bevárjuk az udvart.

Másnap Ribeauvillersbe érkeztünk. Ajánlólevelet vittünk a város kormányzójához és a legelőzékenyebb fogadtatásban részesültünk. A kormányzó fejcsóválva olvasta el a levelet, aztán zsebrevágta, de egy szó említést se tett róla.

Élfogadtuk meghívását vacsorára, amely után Arnouldné megkérdezte:

— Miért nem beszél uram a kisértetek szobájáról? A kormányzó megdöbbenve nézett reánk:

— Asszonyom . . . csak nem akar komolyan . . .

— A veszedelmes szobában aludni? Dehogy nem. Unokafivére bizonyára megírta a levélben.

— Kétségkívül . . . de örültség . . . nem tehetem ki önöket ilyen veszedelemnek.

— Sohase aggódjék miattunk! kizárólag azért jöttünk!

— És ha megfojtják?

— Szembeszállunk a veszedelemmel!

— De nem tudják, hogy mindenkit megfojtanak, aki . . .

— Mindent tudok, — felelte Arnouldné, — ne is folytassa uram!

— És mégis?

— Feltétlenül! Bevallom, hogy fogadásról van szó és remélem, kormányzó úr sem akarja, hogy elveszítsük.

— Ám lássák! Parancsot fogok adni, hogy a kísértetszobában vessenek önöknek ágyat.

Mondanom sem kell, hogy én mint az Arnouldné férje szerepeltem.

Tíz perc múlva a kormányzó maga vezetett be a titokzatos szobába, a küszöbön remegve kívánt jóéjszákát és sietve visszavonult.

— Magyarázza már végre nekem is meg a talányt! — kértem társnőmet.

Felelet helyett gondosan szemügyre vette a szobát, s kis idő múlva örömmel kiáltott fel:

— Ime a titok magyarázatának kezdete.

Egyik kezét az ágy melletti állványon álló állat szájába csusztatta, megnyomott egy rugót, az állvány félretolódott, s egy nagy, fényűzéssel berendezett szobát pillantottunk meg.

Arnouldné belépett és engem is magával húzott.

— Itt fog aludni holnap a király, kezdi már érteni az összefüggést?

— Halvány sejtelmem sincs róla.

Az állvány bezáródott mögöttünk. Megdőbbenve

néztem körül, de sybillám úgy látszik teljesen tájékozva volt a terepviszonyok felől, mert a carrarai márványból készült kandallón álló angyal torkában szintén megnyomott egy rugót, s a rejtekajtó megint kinyílt.

— Most már mindent elmondok. Ebben a szobában csakugyan sok embert fojtottak meg, de nem a kísértetek, hanem egy bizonyos Ribeaupierre gróf, akit sok rossz szenvedélye, főképp a játék vagyoniilag tönkretett és gazdag utasokat csalogatott magához, ebben a szobában helyezte el és éjjel meglátogatta őket. Most már érti?

— Értem a régi mesét, de remélem, hogy a mi történetünk nem fog hasonlítani hozzá.

— Nyugodt lehet! Nem fojtunk meg senkit.

— De mi a szándéka?

Nem felelt. Kibontotta podgyászát és egy gyönyörű brokát ruhát, kék szalagot és médaillont vett elő, ugyanolyant, amilyenben Anne d'Autriche, a XIV. Lajos anyja van lefestve. A tükörhöz vezetett és figyelmesen nézegette arcomat.

— Nem találja, hogy feltűnően hasonlít a boldogult királynőhöz?

— Lehetséges! És aztán?

— Kissé megvastagítjuk a termetét, még a király is azt fogja hinni, hogy látomása van.

— Csak nem kívánja, hogy az Anne d'Autriche szellemét játszam?

— Eltalálta!

— De hiszen ez szentségtörés.

— Ne felejtse el, hogy Montespant meg kell buktatni!

Elszörnyedve néztem reá.

— Ne felejtse, hogy megesküdött, hogy segítségemre lesz. Semmi kifogást nem fogadok el.

— És ha kitudódik?

— Lehetetlen!

Hiába kérdezősködtem, hiába könyörögtem, nem felelt. Lefeküdt és elaludt.

Ugy öt óra tájban a kormányzó átküldte hozzánk szolgáját, hogy érdeklődjék, nem történt-e az éjjel semmi bajunk?

— Mondja meg kedves házigazdánkknak, — üzente Arnoulné nevetve, — hogy a szellemek igen jól viselték magukat és pompásan aludtunk.

Még mindig szédült a fejem és faggattam Arnoulnét, hogy legalább annyit áruljon el, hogy a kastély titkát honnan tudta meg?

— Semmi sem egyszerűbb. A kormányzó unoka-fivére, akitől ajánlólevelet hoztunk, ebben a kastélyban nőtt fel és ő maga fedezte fel a titkot. Igen jó barátom és nekem is elmondta.

Másnap az udvar is megérkezett.

XIV. Lajos rendkívül fáradt volt és már kilenc órakor lefeküdt.

Éjfél tájban kezdtünk a kisértet játszáshoz készülni. Arnoulné a legnagyobb körültekintéssel öltöztetett.

Amint elkészültem, megnyomta a rejtekajtó rugóját és a néhai Anna királynő belépett a király hálószobájába.

Ő felsége aludt. Ágya széléhez léptem. Társam a rejtekajtó nyílásában állott és kisértetiesen megvilágította fáklyájával a szobát. A kezem jéghideg volt, mert előzőleg mintegy negyed óra hosszat jeges vízben tartottam. Megérintettem az uralkodó vállát. Ijedten riadt fel:

— Anyám! Anyám! — kiáltotta.

Magam is majd meghaltam félelmemben.

Ujjammal egy kis asztalra mutattam és egy papírlapot helyeztem rá. Azután lassan hátráltam. A fáklya kialudt. A rejtekajtó becsapódott.

Nemsokára csengetés hallszott.

Egy komornyik rohant a király szobájába.

— Gyujtsanak világot, gyorsan!

Tudtuk, hogy a papirlapot akarja olvasni.

Arnouldné kitűnően utánozta az Anne d'Autriche irását. A levél szigorúan megróttá XIV. Lajost erkölcs-telen viselkedéseért és a kegyencnők uralmáért.

Egész éjjel be nem hunytam a szemem. Féltem, hogy átkutatják a kastélyt és megtalálják podgyászunkban a szellem ruháit.

Hajnalban már indultunk visszafelé. Utközben szembetalálkoztunk a Montespan kocsiával. Nem állhattam meg, hogy oda ne kiáltsam:

— Szerencsés utat asszonyom!

Visszatérve Párisba, természetesen el nem mondtam senkinek életem legmerészebb kalandját.

Lassankint visszatértem életem régi kerékvágásába. Barátaim megint körém gyülekeztek s ha bánatom nem is tűnt el egészen, de a sebek lassanként beheggedtek.

X.

Corneille, Marsillac, aki éppen akkor adta ki „Maximes“ című munkáját és Racine jártak többek közt estélyeimre. Az írók felolvasták legújabb műveiket. Madame la Fayette és Montausier hercegnő igazán hűséges, jó barátnők voltak.

Madame la Fayette egyszer kérdőre vont:

— Vallja be őszintén, hogy mivel bántotta meg madame de Sévigné?

— Én? semmivel.

— Lehetetlen! Ugy haragszik magára, hogy még a nevét sem szabad kiejteni előtte. Ne nevéssen Ninon, higgye el, hogy komoly dolog. Igaz, hogy a kis Grignan márkí szereti magát?

— Hogyne!

— És Charles de Sévigné, az apja is?

— Igen, sőt ne felejtsük el a nagyapát, Henry de Sévigné sem — válaszoltam nevetve.

— Ninon, maga bolond!

— Mit tehetek róla, ha a szerelem nemzedékről nemzedékre öröklődik?

— Nagyon ragaszkodik a kis márkíhoz?

— Szó sincs róla!

— Akkor miért búsitja úgy a kis márkí nagyanyját?

— Esküszöm, hogy készséggel megvigasztalom. Mit tehetek az érdekében?

— Szakitson az unokájával.

— Szivesen, barátságért feláldozok minden szerelmet. Békítsen ki madame de Sévignével.

Megbeszéltük, hogy másnap együtt megyünk el a Grignan márki nagyanyjához.

Bevallom, hogy a kis márki nem volt éppen oly közönyös előttem, mint ahogy beszéltem róla. Egy ízben összeszólalkoztunk Champmeslé nevű színész nő miatt, aki mindenáron el akarta tőlem hódítani. Akkor kiadtam a Grignan útját, de nagy könyörgésre kibékültem velem, s azóta minden idejét velem töltötte, saint-germaini nyaralóban, mert a picpusit eladtam. Nem bírtam a borzalmas emlékekkel telt helyen lakni. Elég az hozzá, madame de Sévigné igen rossz néven vette, hogy unokája nem mozdul mellőlem. Meg is írta egyik levelében a kis Grignan fivérének: „Bátyja most Saint-Germainben lakik, Ninon és egy színész nő között örölkedik Racinenal és Despréaux-val.“

Alig vártam, hogy beszélhessek madame de Sévignével, mégis nagyon kíváncsi voltam reá, hogy miért kívánja olyan nagyon, hogy Grignan márkival szakítsak.

Mme la Fayette megtartotta szavát és másnap értem jött.

A híres Sévigné asszony sohasem volt szép, orra hosszú és hegyes, orrcimpái tulságosan szétállók, s egész arcában valami sajátságos szigor tükröződött vissza. Finom előzékenységgel fogadott. Rendkívül tapintatosan kerülte látogatásom tulajdonképeni okát. Méltányoltam tartózkodását és magam hoztam szóba a dolgot:

— Legyen szíves asszonyom és magyarázza meg, hogy miért félti tőlem Grignan márkit? Azt hiszi, hogyha velem szakít, örökre lemond a nőkről?

— Nem bánom, ha tíz más nővel is lesz viszonya, csak Ninont ne lássa soha.

— Az istenért, miért?

— Mert nem akarom, hogy házassága előtt komolyan kösse magát valakihez.

— És Champmeslét például kevésbé komolyan szeretné, mint engem?

— Szent meggyőződés. Mert önt sokkal kiválóbb tulajdonságokkal ruházta fel a Gondviselés, mint bárki mást. Szellemes, kedves és még mindig bámulatosan szép, egész bizonyos, hogy nem tudnók megházasítani, ha ön mellett marad.

A madame Sévigné véleménye hízelt hiúságnak, s azonnal eleget akartam tenni kívánságának. Íróasztalához ültem és lakonikus rövidséggel írtam:

„Már nem szeretem.

Ninon.“

— Küldje el madame sajátkezüleg a márkinak levelemet. Elhatározásom megdönthetetlen, azt Grignan is tudja.

Attól a naptól kezdve madame de Sévigné már nem volt ellenségem, sőt tíz év múlva egy levelében azt írta Coulangesnek:

„Csodákat mesélhetek a Ninon de Lenclos estélyeiről. A legjobb társaság van nála. Bármit állítson is Mme. Coulanges, öreg napjaira maga köré gyűjtötte a nőket és férfiakat.“

Grignan márki dühöngött és mindent elkövetett, hogy kibéküljünk, de elhatározásom megmásíthatatlan volt.

Következő évben megnősült. Esküvőjét követő napon sajtáságos levelet kaptam tőle. Válaszomból következtetni lehet hangjára:

„Hogyan márki, babérait ciprusokra változtatta? És túl élénksége élettelenségbe csapott át? Szerelmes szívvel nem tudja kiaknázni a kedvező pillanatot? Milyen szégyen! Képzelem kétségbeesését, de bocsásson meg, minden szánakozásom mellett jót nevettem esetén. Azt írja, hogy bizonyosan megbabonázták. Tanácsolom,

hogy béküljön ki mielőbb a boszorkányokkal, vagy gyógykezeltesse magát a híres Pequet-vel. Csakugyan igaza volt, mikor azt állította, hogy a jó Esonhoz hasonlít, magát is előbb finom füvekkel kellene főzni, hogy kissé felrázzák. Az ötlet nem rossz, higgye el. Különben bárhogyan is igyekezzék kimászni a hinárból, mert a nők sosem bocsátják meg kárba veszett gyöngeségüket, csak azt, melyet kedvesük kellőleg kihasznált. Ne felejtse el, hogy a törvényes feleség inkább bosszút állhat, mint mi.“

Sok levelet írogattam abban az időben. A nők általában jó levélírók, de én többre akartam vinni átlag nőknél és Saint-Évremond dal filozófiai témákról levelezgettünk. Öreg barátom leveleinek nagyon örültem, de személyes jelenlétét semmitem pótolhatta és számüze-tése sehogysem akart véget érni.

A Scarron özvegye egyre nagyobb befolyást gyakorolt az udvarnál, s igyekeztem rábírní, hogy eszközöljön ki kegyelmet Saint-Évremondnak.

Az udvarnál a legbigottabb vallásosság kapott lábra a Montespan kegyvesztése óta.

Első sorban a Gaston leánya keresett menedéket és gyógyulást szerencsétlen sorsa miatt a vallásban. Fél vagyonát Montespannak és a királynak áldozta fel, hogy Lauzunt Pignerolból kiszabadítsa, a másik felét Lauzun szipolyozta ki kiszabadulása után és ráadásul a legdurvább módon bánt Mademoisellelel. Sokan azt állították, hogy titokban házasságot kötöttek, s a szerencsétlen nő azért túrta a méltatlan bánásmódot.

La Vallière hercegnő is zárdába vonult vissza csalódásával és felvette a fátyolt. Ugy élt, mint egy szent és elfelejtette a királyi szerelem szenvedéseit.

Montespan mindent elkövetett, hogy visszahódítsa XIV. Lajost, de ravasz fondorkodása kárbaveszett. A Françoise befolyása napról napra nőtt.

A király mindennap meglátogatta, tisztelte, hosz-

szasan beszélgetett vele. Egyre jobban megszerette, Chartres mellett nagy birtokot vett neki és azt kívánta, hogy viselje nevét. Így lett Françoise Mme de Maintenon, ahogy a rossz nyelvek mondogatták: Mme. de *Maintenant*.

Gyakran meglátogatott, s ha kötelességei fogva tartották, én mentem fel hozzá a Louvreba.

Az Arnouldné intrikáitól és jóslásaitól már megszabadult. Húszezer aranyat ajándékozott és férjhez adta.

Örültem régi barátnőm nagy szerencséjének, de bosszantott, hogy a vallásos álarcot még mindig nem vetette le, holott jobban tudtam, mint bárki más, hogy vallásossága nem volt sohasem őszinte, csak eszköz a cél elérésére.

— Ha kétszer is gyónsz hetenként, mit szól gyóntatód a király gyakori látogatásaihoz?

Sértődötten nézett reám:

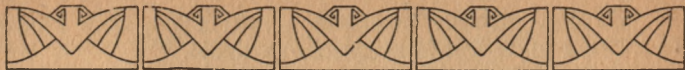
— A gyóntatónak nincs köze a királyhoz való viszonyom természetéhez. És különben is, a király sohasem tért el az illem szabályaitól. Soha egy szóval, egy mozdulattal, egy tekintettel el nem árult semmit . . .

— Ugyan Françoise, velem akarod elhiteni?

— Esküszöm, hogy a legkisebb kegyben se részesítettem.

Csodálkoztam, de oly őszintén beszélt, hogy nem kételkedhettem szavaiban.

Rövid időre új csillag tűnt fel az udvarnál: Mademoiselle Fontanges. A király fellobbanása azonban hamar lecsillapodott, s azontúl csak père la Chaise, a gyóntató és a Scarron özvegye gyakorolt befolyást reá.

XI.

A halál sűrűn aratott körülöttem. Legjobb barátaim és barátnőim sorban kidőltek. Madame de Chevreuse meghalt és Longueville hercegnő, a Condé nővére is. Gyermekkori jó barátom, Marsillac de la Rochefoucauld sem élte túl sokáig élete legnagyobb szerelmét.

A rohanó évek s az öregedés elszomorítottak. Hova tűnt el a tengersok nap, első fiatalságom ragyogó ideje? Milyen rövidnek látszik a legrosszabb élet is, mikor az ember visszatekint.

Szomorú gondolataimat barátaim sem tudták szétoszlatni.

Le Notre és la Fayette né felszólítottak, hogy utazzam velük Rómába. Örömmel tettem elegett kérésüknek, annál is inkább, mert olaszországi utam alkalmával nem láttam Rómát.

Egy hét múlva, kedves társasággal útban is voltam Olaszország felé.

Március vége felé érkeztünk az örök városba. Barátaink a pápánál kihallgatást eszközöltek ki számunkra. Sohse felejttem el, hogy le Notre milyen kedélyes naivsággal viselkedett az ünnepélyes kihallgatásnál. Ahelyett, hogy szokás szerint letérdelt volna, felkiáltott:

— Jó napot szent atyám! Milyen jóságos arca van! Boldog vagyok, hogy ilyen jó színben találom.

Azután minden teketória nélkül a pápához lépett és jobbról is, balról is megcsókolta arcát.

Ő szentsége kedvesen nevetett.

Azután megnéztük a kertet, s bizony úgy találtuk, hogy nem is fogható a Tuileriák és a Versailles-i kertek szépségéhez.

Évek kellene ahhoz, hogy az ember Róma minden szépségét megtekintse. El voltunk ragadtatva a régi világ maradványaitól ép úgy, mint a katolicizmus pompájától.

A társadalmi életen, a magasraguak kicsapongásain azonban nagyon megütköztem. Eszembe jutott az egyszerű zsidó, aki megkeresztelkedett, mert azt mondta, hogy: „Az a vallás, amelyik fennáll, habár vezetői mindent elkövetnek, hogy tönkre tegyék, feltétlenül isteni eredetű.“

Le Notre hat hónap alatt végezte el az Ő szentsége által rábizott munkát, amiért tízezer forintot és pápai áldást kapott. Tél elején visszautaztunk Párisba.

Az élet szomorúsága és a mulandóság árnyai elől menekültem annak idején és sajnós ujjab gyászra érkeztem haza. Corneille fejezte be éppen földi pályafutását. A sors megint elszakította életem egyik legszebb lapját. Ugy sajnáltam az elmúlt időket, s csak emlékeimhez menekültem vigaszért.

Csak nyolc hónapig voltam távol és mégis, mintha egész Páris megváltozott volna.

XIV. Lajos megtért és vele együtt az egész udvar. Soha életemben nem láttam Párisban annyi áitatos, buzgó embert. Mindenki aggódik hirtelen a lelki üdvösségéért. Ő felsége levágja bajuszát, az udvaroncok utána; ő felsége szürke parókát visel, hogy méltóságteljesebb legyen, az egész udvar utána.

A paróka hihetetlen mérveket öltött. A haját senki se növesztette. Egy szép paróka ezer tallérba került.

A divat is napról napra nevetségesebbé vált. A nők utánozták a spanyolokat és úgynevezett *vertugadint* vi-

seltek, hogy szoknyájuk bővebb, szélesebb legyen. A vertugadin után jött a *kosár*, vagy halcsontos hordó, s a sok terebélyes csipőjű nő mellett minden ajtó és minden utca keskenynek bizonyult. A nők kényszerűségéből folyton oldalt fordulva jártak, képzelhető, hogy milyen kecses megjelenésük volt.

A természetellenes divat a szokásokat is befolyásolta. A régi francia kedély és szellem teljesen eltűnt.

Szinte örültem, hogy öregszem, mogorva, hallgatag századom irányát látva.

Mme de Maintenon mindent elkövetett, hogy az irányzatot megszilárdítsa és még kifejezettebbé tegye. La Chaise atya még támogatta törekvését. Nem sokat bánta, hogy szegény Franciaország belepusztul a nagy szomorúságba, egyetlen célja volt, hogy rendjét minél nagyobb hatalmi tényezővé emelje.

A Françoise vallásossága már nem is álarcszerű, hanem egyenesen beteges volt.

A Saint-Évremond ügyében akartam régi barát-nőmmel beszélni, de nem találtam otthon. Éppen a Saint-Cyr zárda szervezésével foglalkozott és minden egyéb üggyől visszavonult.

Levélben kértem, hogy járjon közbe a királynál, hogy a Saint-Évremond száműzetése véget érjen.

Sokáig nem kaptam választ. Végre megírta, hogy ha barátom bocsánatkérő levelet ír a királynak, öfelsége hajlandó megbocsátani.

Azonnal értesítettem Saint-Évremondot, de sajnos nem akart visszatérni. Tizenöt évig élt Angliában s már egészen hozzáidomult, ráadásul megöregedett és elbetegesedett, a nagy változást már nem merte megkockáztatni. Oly kedvesen és melegen utasította vissza ajánlatomat, hogy igazán nem haragudhattam rá. Megkért, hogy írjam meg életem történetét. Az ötlet nem volt ellenemre. Lelkesen fogtam munkához és mondhatom, hogy öregségem legkedvesebb szórakozása lett. Mintha újra átéltem volna a multat, mikor emlé-

keimet felidéztem. Soha többet nem unatkoztam és fejezetről fejezetre elküldtem vallomásaimat Saint-Évremondnak. Életemmel kapcsolatban koromat is le kellett lepleznem, igyekszem mindent kibontani a multak árnyékából.

Ha már az őszinteség sorát ejtem, be kell vallanom, hogy milyen hihetetlen magas kort értem el, anélkül, hogy bárki is gyanította volna hódolóim se-regéből.

Bizony hetvenhárom éves lettem.

Hetvenhárom éves! És Chateaufort reggeltől estig sóhajtozott lábaimnál és Chaulieu csak boldogságáról regélt. Csakugyan hizelgés nélkül szépnak mondhattak még. A hajam nem őszült, a fogam nem romlott. Arcbőröm fehér maradt és egészségesebb színű sok fiatal nő arcánál. Magam is úgy éreztem, hogy makacs fiatalosságom a csodával határos. Homlokom közepén mutatkozott egy ránc és Chaulieu azzal bosszantott, hogy oda bujt el a szerelem.

Madame de la Fayette is megütközött örökös kacérkodásomon és valahányszor meglátogatott, mindig megkérdezte:

— Ninon, Ninon, mikor jön már meg az esze?

— Mihelyt senki sem fog szeretni.

— Rosszul teszi! Ne várja meg, míg a szerelem hagyja el magát.

— Szóval inkább én hagyjam el?

— Ha már a józan esze nem úgy súgja, legalább vonja kérdőre önérzetét.

— Lehet, hogy igaza van.

— Miért várná meg okos asszony létére diadalai végét? . . . Mentse meg legalább dicsőségét a hajótörésből.

Okoskodása gondolkozóba ejtett. Egy hétig töprengtem, mintha életem sorsdöntő fordulatáról volna szó. Végre elszántan meghívtam összes barátaimat, s minden bátorságomat összeszedve, meghatottan, de ha-

tározottan kijelentettem, hogy lemondok a szerelemről.

Kötelességemnek tartom hitet tenni reá, nehogy bárki is kacérságnak, vagy becsapásnak tartsa, hogy a jelenlevők egyhangulag felzudultak.

A társaság tiltakozott, ellenkezett. Kijelentették, hogy nincs jogom letenni a fegyvert, mert még a szépség királynője, a nők gyöngye, az asszonyok csillaga vagyok. Hogy véget vessek a vitának, megmondtam őszintén, hogy hány éves vagyok.

Hihetetlen kavarodás keletkezett. Egyik-másik azal vádolt, hogy nem mondok igazat. Követelték a keresztlevelemet. Ketten vállalkoztak, hogy megszerzik a Notredame plébániától. Másnap a keresztlevél láttára még nagyobb csodálkozás tört ki:

— Igaza volt!

— Hihetetlen!

— Valóságos csoda!

— Nincs boszorkányság nélkül!

Megborzongtam. Nem szerettem, ha valaki oktalan szerződésekre emlékeztetett a fekete idegennel.

— Miért csodálkoznak uraim? Nem tudják, hogy Szép Heléna negyven éves volt, mikor egész Görögország verekedett érte.

— De nem hetvenhárom!

— Türelem! Ötvenéves volt, mikor Menelaus visszavette és olyan gyönyörűnek találta, hogy megbocsátott neki.

— Mesebeszéd! Senki se tudja, hogy igaz volt-e?

— Hát Diane de Poitiers, akinek hatvanöt éves korában még az egész udvar lábainál hevert?

— De Ninon, egyik se volt hetvenhárom éves.

Hiába beszéltek, hivatkoztak, kiabáltak, megmaradtam szándékom mellett, szerelmi udvaromat befejeztem és megtiltottam a Tournelles utcai madaraknak, hogy körülöttem röpködjenek.

XII.

Attól a naptól kezdve házamtája egészen megváltozott. Festék, puder, szépségflastromok eltűntek öltözőasztalomról. Szigorú ruhát viseltem. Megszűnt a kétértelmű társalgás körömben és budoárom ajtaját kérelhetetlenül bezártam mindenki előtt.

Ninon, a könnyelmű, szerelmes természetű Ninon, akinek se bánat, se szerencsétlenség nem hozta meg a komolyságát, hirtelen minden külső kényszer nélkül, tisztán józan belátása alapján átalakult. Mademoiselle de Lenclos komolyan, méltóságteljesen lemondott a sziv örületeiről és kizárólag az ész kedvteléseinek szentelte életét.

Párisnak ezidőszerint csak egyetlenegy szalonjában gyülekeztek hirneves, kiváló emberek, s ez az én szalonom volt.

Racine, Boileau, la Fontaine, Bussy-Rabutin, Ben-serade, la Bruyère, egyszóval a kor minden számottevő embere megjelent esténként nálam. Szerelmi kalandjaimról nem esett több szó. Általános tiszteletben részesítettek, például mikor a nagy Condé kocsija szembe-találkozott az enyémmel, a herceg el nem mulasztotta leszállani kocsijáról, s leengedve hintóm ablakát, melegen üdvözölt.

Még Mme de Maintenon is, akinek hihetetlenül felvitte Isten a dolgát az udvarnál, sem átalotta, hogy a nyilvánosság előtt barátnőjének mondjon. Háromszor,

négyszer is meglátogatott ünnepélyesen. Kardinálisok, püspökök kértek, hogy fogadjam őket estélyeimen.

A Rambouillet-palota sem volt soha előkelőbb, finomabb.

A legmagasabbrangú hölgyek látogattak, még Madeleine Scudéri se tartott tovább ránkört reám, s olyan jó barátságot kötöttünk, hogy később támadóival szemben megvédelmeztem.

Hibájául rótták fel, hogy Scudéri műveiben több frázist ír, mint valódi érzéseket. De senki nem vitathatta el, hogy egyénisége szellemes, kedves volt. Férfias arca, csunyasága dacára is sok komoly érzelmet keltett a férfiakban. Pellisson ügyvéd valósággal imádta, s később a francia akadémia titkárának Conrartnak is elcsavarta fejét.

Racinet nagyon elkéséritette a Phedra sikertelensége s elhatározta, hogy visszavonul a szinpadtól, s csak a Saint-Cyr növendékeinek ír vallásos tárgyú drámákat. Sehogysem tudtuk lebeszélni arról, hogy tehetségét a Françoise téveszméinek szolgálatába szegődtesse. Nem hallgatott reánk és két éven belül *Esthert* és *Athaliát* nyújtotta át Mme. de Maintenonnak.

Saint-Évremond azt tanácsolta, hogy küzdjek a Versailles-i udvar szelleme ellen.

Mindent elkövettem, hogy barátaim támogatásával megmentssem a francia szellemet a bigottság hajótöréséből.*)

*) Ninon csöppet sem túlozza a nagy hatást, amelyet korára gyakorolt. Saint-Simon írja róla: Ninonnak rendkívül sok barátja volt és észével meg tudta tartani valamennyit a legcsekélyebb összezörrenés nélkül. Minden esemény olyan tapintatosan és jóízléssel zajlott le házánál, hogy született hercegnőknön túltett. Az udvar legválogatottabb, legkimagaslóbb emberei barátkoztak vele, úgyanynira, hogy a divathoz tartozott a Ninon estélyein megjelenni. Joggal, mert sok összeköttetésre lehetett szert tenni nála. Se játék,

Uj viselkedésemmel hirnevem óriásira nőtt.

Mindenki a Tournelles utcáról és az estélyeken megjelenő kitűnő társaságról beszélt. Vége-hossza nem volna, ha mindenkit fel akarnék sorolni, aki házamnál megfordult, s aki a kegyet kérte, hogy hozzám bevezessék. Szerencsésen választottam meg barátaimat a tömegből.

Sokan, akiket nem akartam fogadni, különböző ürügyek alatt keresték az alkalmat, hogy legalább kíváncsiságukat kielégítsék. Például Dubois abbé, akinek az arca sehogysen tetszett nekem, feljött, hogy levelet vigyen tőlem Londonba, Saint-Évremondnak.

Biztam rá ugyan levelet, de minden melegebb megjegyzés nélkül.

A következő évben ismét két nagy gyászeset érte Franciaországot. A XIV. Lajos felesége, Mária Theresia halt meg és a nagy Condé is befejezte hősi pályafutását. Bossuet mondott sírjánál beszédet.

Másfél év óta végre Mme Montespan is visszavonult birtokára.

Talán szememre lobbanthatják, hogy a kegyenc-

se túlhangos mulatozás, se veszekedés, se vallási, vagy politikai viták nem szerepeltek estélyein. Annál több szellem, régi és modern novellák, szerelmi történetek, de ember-szólásnak, pletykázásnak sosem nyitott ajtót. Minden könnyed, finom, kimért volt nála és nagyszerűen vezette a társalgást eszével és minden korból merített tudásával. Olyan tekintélyre tett szert, s annyi kiváló barátja volt, hogy mikor már bájai elhervadtak, s a józslés és a világ nem engedték, hogy testiséggel gazdagítsa szellemét, társasága akkor sem hagyta el. Ismerte a régi és az új udvar minden intrikáját, a komolyakat csak úgy, mint a könnyebb természetűeket. Önzetlen, hű, titoktartó, megbízható volt a végletekig. Bizonyos gyöngéi dacára is el lehet mondani róla, hogy erényes és csupa becsület. Sokszor segítette barátait pénzzel és hittel, s komoly ügyekben helytállott értük. Hűségesen megőrizte a rábizott pénzt és titkokat. Mindezeknek köszönhette jó hírnevét és egész különleges tekintélyét.

(Saint-Simon, IV. kötet, 421. oldal.)

nőt tulságosan gyűlöltem, de volt-e joga megvetni és megszegyeníteni engem?

Bocsássa meg az Isten a bűneit, ahogy kérem, hogy az enyéimet is bocsássa meg.

A királynő halála után alig két hónappal olyan meglepetés ért, hogy mai napig se tértem jóformán magamhoz.

Françoise d'Aubigné, a hajdan elhagyatott fiatal leány, akit Neuillan grófnő istállócselédként tartott, Françoise d'Aubigné, akit számtalanszor segitettem nyomoruságában, a most már ötven éves, megrútult Françoise d'Aubigné férjhez ment XIV. Lajoshoz. Németország utitársam jóslása beteljesült.

Mintha felhőkből pottyantam volna le.

A házasságot titokban tartották eleinte. La Chaise atya adta össze őket a versaillesi kápolnában, a párisi hercegprimás jelenlétében.

Néhány nap mulva madame Louis XIV. meghívott, hogy lakjam vele Versaillesban. Elhárítottam magamtól a tisztességet.

Királynőnek éreztem magam én is, s őszintén szólva nem cseréltem volna fel koronámat az övével.

Később átláttam célját, különösen, mikor láttam, hogy mennyi kegyvel halmozza el a Montchevreuil családot, akik annak idején magukhoz vették Villarceaux-val együtt.

Az új királyné remegett attól a gondolattól, hogy régi kalandjai a király fülébe kerülhetnek.

Pedig nagyon sokan ismerték multjának titkait. Például, aki húsz év óta megfordult házamnál (s a számuk tengersokra szaporodott) mind tudta, hogy miért utaztam annak idején Nápolyba. Sőt lakásom bizonyos *sárga szobájának* tükrébe, Villarceaux a világ legerotikusabb strófáját véste gyémánt gyűrűjével a Françoise bábjairól.

Ha sejthettem volna valaha, hogy barátnőmet szerencsecsillaga ilyen magas polcra vezérli, egész

bizonyosan rég eltörtem volna a tükröt. De bizony a verset mindenki olvasta.

Loret ügyvéd le is közölte lapjában, s nem is beszélek a sok gúnydalról, mely Páris egyik végétől a másikig zengett. Csak egyet idézek:

On est ravi que le roi notre sire
 Aime la d'Aubigné;
 Moi, Villarceaux, je m'en crève de rire,
 Hi! hi! hi! hi! hi! hé!
 Puis je dirai sans être des plus lestes
 Tu n'as que mes restes,
 Toi
 Tu n'as que mes restes.

Azután sorra kerültek a madame Scarron többi barátai is, s minden strofának az volt a refrénje:

Tu n'as que nos restes,
 Toi,
 Tu n'as que nos restes!

Különös kalandom akadt ebben az időtájban. Utolsó olaszországi utam alatt többször keresett lakáson egy idegen öreg asszony, s azt üzente cselédeimmel, hogy Marion Delormenak hívják, s hogy már ötvenhét esztendeje ismer. Még a szívdobogásom is elállt ijedtemben, mikor meghallottam.

Tagadhatatlanul jó barátnőm volt Marion Delorme, de mégsem annyira, hogy miattam sírjából ki keljen és meglátogasson.

Valószínűbbnek tartottam, hogy valami szélhámos akar ilyen módon pénzt kicsalni belőlem.

Hetekig résen voltam, hogy kellőképen fogadhasam látogatómat, de az állítólagos Marion nem jelentkezett. Egy reggel levelet kaptam a Saint-Honoré negyed rendőrségétől, hogy jelentkezzem sürgősen,

mert fontos ügyben ki akarnak hallgatni. Azonnal felmentem. A biztos szobájában egy öreg asszony kiszabadította magát a rendőrök őrizete alól és felém rohant:

— Ráismerek . . . Ninon . . . Ninon . . . csakhogy megérkezett! Hála Istennek!

Alig tudtam szabadulni ölelő karjai közül.

— Az istenért asszonyom mérsékelje hevét és gyöngédsége kifejezését. Ki ön és hol találkoztunk?

— Hát nem ismer?

Figyelmesen vizsgálgattam.

— Nem . . . nem ismerem, szavamra!

— Az lehetetlen! . . . Hiszen Marion Delorme vagyok, a régi jó barátnője!

— Mesebeszéd, senkise fogja elhinni, annál kevésbé, mert mindenki tudja, hogy Marion rég meghalt.

— Nem, nem haltam meg! Gui Patin doktor megmentett. Esküszöm!

— Ugyan kérem, ne beszéljen! Együtt voltunk a temetésen. Nem tudom, hogy miért akarja Mariont halottaiból feltámasztani, de ne remélje, hogy cinkosa leszek.

Az öreg asszony sirt, jajgatott, kezét tördelte. Én azonban kereket oldottam, mihelyt szerét ejthettem és egyenesen Gui Patinhez hajtottam.

Lakásán azt a felvilágosítást kaptam, hogy Poroszországban él, száműzött fiával együtt.

Visszatértem a rendőrségre és azt mondtam a biztosnak, hogy legokosabban tenné, ha hivatalosan írna Gui Patinnek.

— Ugyan kérem, kár a fáradságért. Tiszta munka, hogy örültem van dolgunk. Ugy viselkedett itt, hogy máris beszállítottam a l'Hôtel Dieu intézetbe.

A biztosnak igaza lehetett. Valószínűleg örült volt. Kivertem fejemből az egész históriát és néhány hét múlva egészen elfelejtettem.

A La Chaise atya és a Mme de Maintenon befolyása napról-napra nőtt. A királyt egészen hatalmukba ker-

tették, s minden akaratukat keresztülvitték. A Nantes-i egyezményt többek között visszaszivatták XIV. Lajossal, s megint hadat üzentek a protestánsoknak, akik semmi szin alatt sem akartak áttérni. Dragonyosokat küldtek minden vidékre, hogy fegyverrel kényszerítsék a hugenottákat, hogy vallásukról mondjanak le, s ha mégis ellenállanak, fosztogatás, rablás, minden erőszak meg volt engedve ellenük. Szegény király azt hitte, hogy Istennek tetsző dolgot cselekszik és élete bűneit jóváteheti a katolikus vallásnak tett szolgálatokkal. Sajnos a hadjárat nem járt eredménnyel. A hugenották elhagyták Franciaországot, s velük együtt kivonult az ipar és kereskedelem is, mert hiszen ők támogatták kizárólag. A la Chaise atya buzgalma azonban nem csökkent. Dragonyosai továbbra is szerencsétlenné tették a vidéket és tizenöt évig tartott az áldatlan küzdelem és veszélyeztette a lakosság jólétét, biztonságát és életét.

Csak Fénélon abbé és Orléans herceg helytelenítették az erőszakot.

Fénélon megértő szeretetével és ékesszólásával sokkal több hugenottát térített meg, mint a többi papok a dragonyosok és hóhérok segítségével.

A XIV. Lajos gondja pedig a nehéz időkben is az volt, hogy a nők hajviseletét megváltoztassa. Legalább is olyan fontosságot tulajdonított ennek is, mint a vallási térítéseknek. Csakugyan szükség lett volna dragonyosokra, mert a nők makacssága túltett a hugenottakén. Beszélhetett a király a fontanges-frizura ellen, minden szava pusztában elhangzó kiáltás volt. A nők tántoríthatatlanul ragaszkodtak a két láb magas, nevetségesen csunya hajépitményhez és teletömték szalaggal, hajjal, selyemmel, mindenféle cifrasággal. Mintha a nők arca a testük közepére került volna. Minden élénkebb szóra vagy taglejtésre remegett, ingadozott a toronyszerű hajépitmény és rombadőléssel fenyegedett.

Végre XIV. Lajos látva, hogy nincs kivel beszélni, mert még saját erényes felesége se hallgat reá, belefáradt a hadakozásba és abbahagyta.

Egy reggel Santeuil abbé, olaszországi utitársam meglátogatott barátjával: a semmirekelő d'Aubignéval, a Mme de Maintenon fivérével.

D'Aubigné nagy hangon üdvözölt:

— Ezer esztendeje, hogy nem láttam. Hogy van? Találkozik még az ostoba nővéremmel?

— Ej, ej uram, milyen hangon beszél családjuk büszkeségéről?

— Haragszom rá is, meg a sógorra is.

— Ugyan miért?

— Hát hol élt, hogy nem tudja? Adjon reggelit és közben majd elmondom, hogy mennyit üldöztek.

Láttam, hogy már is be van rúgva, de nem térhettem ki előle. Asztalhoz ültünk. Két hajtásra kiivott egy üveg burgundit és csak úgy áradt száján a szó, szidta a testvérét, szidta a királyt, nem állhattam meg ellentmondás nélkül.

— Ne felejtse el, hogy Françoise barátnőm és jó lesz, ha vigyáz a nyelvére; nem fél a börtöntől?

— De keresztül szurom a belét annak, aki kezét mer emelni reám . . . eszem ágába se jut a börtöntől félni. Ne felejtse el, hogy én vagyok a családfő. És ha Louis-Dieudonné elvette a testvéremet, az ő baja, de engem tiszteljenek, ahogy családfőt tisztelni kell. Egyébként nem irigylem szegény királyt, az is jól beházasodott. Kapott egy vénséget, aki nem merné bevallani, hogy hány éves, de azt se, hogy hány foga hiányzik.

Santeuil gurult a nevetéstől s csak még jobban uszította barátját.

— Mégse szép, — szoltam közbe, — hogy ilyen szeretet nélkül beszél a testvéréről.

— Téved, nagyon szeretem Françoiset, még meg is védeném szükség esetén, de az ördögbe is, hagyjon

békét nekem s amiért csak a papokat szereti, ne akarjon mindenáron belőlem is szerzetest faragni.

— Hogyan? Szerzetest magából?

— Igen, azért dühöngök és tombolok. Be akar záratni Doyenhoz, valami közösségbe, ahol nemesemberek egész nap fujják a litániát . . . Inkább lángot fujjak . . . vagy inkább daraboljanak fel a sógor dragonyosai.

Most végre meggyőződhettem róla, hogy igaz, amit d'Aubignéről beszéltek, hogy minden nyilvános helyen, kertekben, mulatókban a legaljasabb módon nyilatkozik testvéréről.

Szemrehányásokkal illettem Santeuilt, hogy miért nem tartja vissza barátját kissé? miért tűri botránys viselkedését? Hiszen mint látom befolyása alatt áll, s könnyű volna felháborító modorát más irányba terelni.

— Ugyan kérem, — válaszolt Santeuil — minden éremnek két oldala van. Ha a Scarron özvegyének botránys szerencsepályája tetőpontján még ennyi kis bosszúsága se lenne, igazán nem volna igazság a földön.

XIII.

Ebben az évben nősült a Montespan legidősebb fia: Maine herceg. Három jelölt közül választhatott, kettő közülök szép, kedves, okos volt, de ő az ostoba és csunya harmadikat választotta, mert fejébe vette, hogy csak nagyon magas nőt vesz el, s a győztes jelölt csakugyan magasabb volt egy hüvelykkel társainál.

Éppen az esküvőt ünnepelték Versaillesban, mikor hírül vettem, hogy a nagy Mademoiselle haldoklik.

Nem láttam a Fiesque grófnő emlékezetes intrikája óta, s annál jobban meglepett, hogy halálos ágyához hivatott. Lélekszakadva futottam a Luxembourg palotába.

— Örülök kedves Ninon, hogy láthatom, nem akartam úgy meghalni, hogy ne mondjam meg, hogy sajnálom, hogy igazságtalan voltam.

— Oh, királyi fenség, elhalmoz kegyével. Csak azt sajnálom, hogy így kell találkoznunk.

— Ne sajnáljon . . . örülök, hogy távozom a világból, hiszen csak bánatot és nyomoruságot értem. De beszéljünk magáról. Fiesque grófnő csak ma reggel vallotta meg, hogy annakidején kelepcébe csalta. Esküszöm, hogy nem tudtam.

— Felejtjük a multat hercegnő . . . Nem gyűlölök senkit . . . Clotilde boldog . . . a férje tisztességes ember . . . Többet nem kívánhatok.

— Megbocsát Fiesque grófnőnek kedves Ninon?

Ma rajtam a sor, holnap magára, vagy a grófnőre kerülhet. Jobb kibékülni. — Rövid idő múlva Fiesque grófnő is belépett és könnyezve nyujtott kezét. Szavakra nem igen volt szükség.

Egy udvarhölgy jelentette, hogy Lauzun óhajt bejönni.

Mademoiselle izgatottan tiltakozott:

— Nem akarom látni, nem akarom látni! Mondják meg neki, hogy hagyjon legalább nyugodtan meghalni. Oh, Ninon, ha tudná, hogy mennyit szenvedtem érte. Viszonyunkat nem áldotta meg az ég. Gyóntatómnak megigérttem, hogy nem fogom többet látni . . . Talán a túlvilágon megbocsátja bűneimet az Isten, hiszen annyit szenvedtem.

Megsirattam szegény Mademoisellet. Jellemének férfias erejét, eszét, nemes lelkét régóta tiszteltem. S ha tévedett is sokszor, ha ravasz emberek olykor be is hálózhatták hiszékenységét, az is csak jó szívre, becsületes bizalmasságra vall: nem tételezett fel rosszat senkiről, mert saját egyénisége tiszta, őszinte és egyenes volt.

Hagyatékát a király törvénytelen gyermekei kapták.

Mme. de Maintenonnak elujságolták, hogy Mademoiselle halálos ágyához hivatott. Mi sem természetesebb, mint hogy nagyon kíváncsi volt arra, amit beszélgettünk, s főképen, hogy Mademoiselle házasságot kötött-e titokban Lauzunnal, vagy sem? Kedves levélben felszólított, hogy látogassam meg mielőbb. Tulajdonképen kedvem lett volna visszairni, hogy ép úgy felkereshetne ő is engem, de őszintén szólva kíváncsi voltam versaillesi berendezkedésére és elmentem.

A szegény néhai királynő sohsem részesült bizony annyi tisztességben és becsülésben, mint madame Louis XIV. Gárdisták, hajduk, apródok állottak rendelkezésére. Udvertartása épp oly nagy volt, mint a királyé. Méltóságteljes, sőt királynői modort vett fel,

egészen elbáméskodtam rajta. Be kell vallanom, hogy velem szemben letette grimászait és nagyszerüsködését és igyekezett Françoise lenni, mint azelőtt.

Elbocsátotta hölgyeit és furcsa berendezésű öltözőjébe vitt. Lenge mitologiai tárgyú képek szentképekkel vegyesen díszítették szobája falát. A szent és profán, a pogányság és kereszténység sajátságos összevisszaságban találkozott.

Utközben gyöngéd és kedveskedő volt, de szobájába érve megint felvette méltóságteljes arcát és keneteljes hangját. Eleinte nem értettem, hogy mi leli, s csak később az ajtófüggöny mozgásából vettem észre, hogy valaki hallgatja beszélgetésünket. Más aligha lehetett az illető, csak maga a király.

Legjobban szerettem volna elfutni, úgy megmérgeződtem. Mi vagyok én? — gondoltam; — mutogatni való állat, hogy lessenek reám?

A kíváncsiság mégis visszatartott.

— Nagy zavarban vagyunk, kedves Ninon! — kezdte mondókáját az előkelő feleség.

— Talán segítségedre lehetek valamiben? — kérdeztem azért is tegezve.

— Azt hiszem! — dadogta és látszott arcán, hogy bizalmas megszólításom nincs inyére.

— Ő felsége nem tudja, hogy hányadán van Lauzannel . . . úgy tudom, hogy Mademoiselle több birtokot adományozott neki. Nem gondolja, hogy a birtokok inkább a király gyermekeit illetik?

— Talán Maine hercegről van szó, hiszen ő kapott már előre is eleget.

— A királynak több gyermeke is van . . .

— Igen tudom, okosan tennéd, ha nem szaporítanád a számukat . . .

— Törvényesítve vannak . . .

— Ugy! Szükség is volt reá!

A függöny erősen mozgott. Valakinek úgy látszik

nem igen nyerte meg tetszését a társalgásunk. Françoise hol elsápadt, hol elpirult kinjában.

— Nem tudom, igazán, hogy mi a célod? Beszéljünk nyíltan. Hamarább megértjük egymást.

— Helyes! A király szeretné tudni, hogy Mademoiselle megesküdött-e Lauzunnel?

Most már értettem. A király vissza akarta szerezni a donációkat, gyermekei részére. Nem láttam be, hogy ha a csalódott és sokat szenvedett Mademoiselle nem kérte vissza a kedvesének adományozott birtokokat, mi jogon foszthatná meg tőlük XIV. Lajos? Egy pillanat alatt tisztában voltam kötelességemmel.

— Igazán semmit se tudok erről az ügyről. Talán Fiesque grófnőt hallgassa ki ő felsége, ő bizonyosan tájékozottabb. Különben meggyőződésem, hogy ő felsége jobban tiszteli unokanővére emlékét, semhogy a nyegle Lauzun révén szóbeszéd tárgyává tegye.

— Eh, Lauzunt le is lehet záratni.

— Csakhogy a raboknak mindig vannak barátai! És ha például nyilvánosságra hoznák a Mademoiselle bizalmas leveleit? Azt hiszem, hogy a birtokokat igen nagy botrány árán lehetne visszaváltani.

Beszélgetésünket nagy zaj szakította félbe. Valaki erőszakkal be akart hatolni.

— Ezer ördög! Látni akarom a nővéremet! — hallszott.

— D'Aubigné! — kiáltott fel Françoise halásápadtan és az ajtóhoz rohanva kiabálta.

— Ne eresszék be! Ne eresszék be.

Már késő volt. Az iszákos ember átlépte a küszöböt és torkaszakadtából káromkodott.

— Mi az, királyné testvérem, nem akarod, hogy a fivéred üdvözljön? Ki akartál dobni? De az ördög szarvára mondom, beszélni fogok veled.

— Bátyám . . . kérem . . . menjen el . . .

Megragadta a Françoise karját:

— Nem vártál ugy-e? Azt hitted, hogy bezártál,

megmenekültél tőlem, azt hitted, hogy kutya szerzete-
seid levettek a lábamról? Faképnél hagytam őket
örökre, hallod?

— Jó, de ne folytassuk, könyörgök . . .

— Azt hitted, hogy becsapsz? Azt ígérted, hogy jól
élhetek, minden költségetem fizeted, s hogy szabadon
jöhetek, mehetek . . . ugy-e királyné hugom? Felelj!
Érted? Felelj!

Igyekeztem d'Aubignét elhallgattatni, de hiába.
Durvasága nem ismert határt. Madame de Maintenon
remegve pillantgatott a függöny felé és most már bizo-
nyos voltam benne, hogy a király rejtőzik mögötte.

Ujra közbevettem magam:

— Uriember nem viselkedik így!

Reám förmedt:

— Mit ért maga hozzá? Tudja, hogy hogy bántak
velem? Bezártak, majd megveszttem . . .

— Miért nem akar meglétni bátyám?

— Meglétni? Talán bolond vagyok! Szeretem a
nőket, a dalt, az evést, ivást. És mikor meg akartam
szökni, zárkába dugtak. A pincén keresztül menekül-
tem . . . csak azért, mert a testvérem jámbor lett és
elfelejtette szerelmi kalandjait.

Françoise majd elájult.

— Nem szégyeli magát? — vágtam közbe. — A
testvére mindig kifogástalanul viselkedett!

— Jó vicc! Elfelejtette már a sárga szobát? Talán
bizony Villarceaux-nak is erkölcsöt prédikált ott Fran-
çoise?

— Az Istenért . . .

— Nem magához beszélek! Ki fogom kiabálni a
háztetőkön, hogy a testvéremnek tiz, húsz, harminc sze-
retője volt. Szegény sógor, igazán sajnálom . . . bár itt
volna, hogy a fülébe énekelném az utcák dalát

Tu n'as que nos restes

Toi,

Tu n'as que nos restes!

Françoise kétségbeesetten felsikoltott és elájult.

Abban a pillanatban széttárult a függöny a háttérben, és megjelent XIV. Lajos, haragtól villámló szemekkel.

— Hé! valakil! örök! Fogjátok el ezt a nyomorultat, ott rothadjon a Bastille börtönében!

Rémülten emeltem karjaimat a király felé. Tanukat hívni ehhez a jelenethez rémséges, borzalmas lett volna.

— Hm! lám-lám! — mormogta d'Aubigné, . . . a sógor . . . Ott volt! . . . Teringettét! Miért nem figyelmeztetted Françoise? Nem csinálnak ilyen bolondságot csak úgy vaktába . . . Furcsa! . . . Csak nyugalom, sógor csak nyugalom! én vén csirkefogó, szégyentelen részeges vagyok . . . de a szívem jó . . . Nem kell megharagudni, az ördögbe is, nem kell haragudni!

Miközben meghatott hangon szónokolt, könnyes szemekkel, az uralkodóhoz lépett és barátságosan megfogta a kezét.

XIV. Lajos felháborodva utasította vissza. Aztán kimerülten lerogyott egy székre, réveteg tekintettel, remegő ajkakkal, nyögött és összefüggéstelen szavakat mormolt. Egy pillanatig azt hittem, hogy megüti a guta.

— Az Isten szerelméért, — kiáltottam és térdre rogytam előtte, — csak semmi botrányt! . . . Felség! Méltóságáért, saját magáért, bocsásson meg ennek az esztelennek!

— Mea culpa! . . . kijózanodom és meggyónok . . . Ne beszéljünk többet börtönről, sógor! ígérem, hogy bűnbocsánatot kérek a Saint Sulpiceben. Mossuk szennyesünket a családban, higgye el ne hívjon senkit.

— Hallja Felség? . . . elvesztette józan eszét . . . a szerencsétlen részeg.

— Igaz, — mondta a király . . . — de menjen! menjen innen!

Eközben madame de Maintenon magához tért.

Amint észrevette, hogy XIV. Lajos arca rettenetesen fel van dülva, odarohant karosszékéhez és ijedten kulcsolta össze kezeit.

— Jól van, jól, — mondta d'Aubigné, — elmegyek... Sőt visszamegyek Doyenhez, szavamat adom rá, igazi katonai becsületszavamat . . . Nos, meg van elégedve, sógor? Ördög vigye az ostobákat, akik bezártak a pincébe, ők az okai mindennek. Mielőtt megszöktem, három hordót ütöttem csapra; ezért beszéltem annyi bolondot az előbb . . . Részeses beszéd! Azt tanácsolom, sógor, ne higgyen egy szót sem.

Françoisehoz közeledett.

— Kérlek, vigasztalódj szegény kis testvérem! . . . Tudod, hogy szeretlek! Hányszor vittelek ölbe azelőtt, anyád voltam. Béküljetek ki gyermekeim! . . . Jóéjszakát.

Két könnycseppet törölt le részeses arcáról és egy fél fordulattal kiment. A király hirtelen felállott. Egy pillantásra sem méltatva madame de Maintenont, szó nélkül kiment.

— Vége mindennek, vége mindennek! — kiáltotta Françoise kétségbeesve.

— Oh dehogy! — vigasztalódj kedvesem!

— A szerencsétlen! miket beszélt! . . . Azt beláthatod, hogy rettenetes!

Zavarában újra elkezdett tegezni. Különben nagyon valószínű volt, hogy a király már nem hallgatózik.

— Ugyan kérlek! bátyád maga mondta, „Részeses beszéd!“ nincs semmi jelentősége, legnagyobb hiba az volt, hogy elvesztetted hidegvéredet. Menj uradhoz! Én sietek d'Aubigné nyomába, majd megleckéztetem úgy, hogy elmegy a kedve az ilyesmitől.

Elváltunk. Egy közeli folyosón megtaláltam a szegény részesest, a haját tépte és hangosan gyónt mintegy ötven ember előtt. Sietve elcipeltem. Sohasem láttam jobbszívű és egyszersmint szemérmetlenebb embert.

Nem kellett nagyon rábeszélnem, hogy bemenjen a Saint Sulpicebe; ment magától is, kiabálva:

— Igen! felfordulok! az ördögbe is, nem baj! Még mindig jobb, mint a Bastille.

Minden elsimult tehát a legszebben, Françoise nagy örömeire, és sokkal szebben, mint ahogy hasonló jelenetnél remélni lehetett. D'Aubigné kíséretéhez egy bizonyos Madot abbét rendeltek még, aki követte, mint az árnyék és megakadályozta a versaillesi botrány megismétlődését.

De, elég különös, madame de Maintenon sohasem bocsátotta meg nekem, hogy tanuja voltam megaláztatásának.

Ettől a naptól kezdve feltűnően hideg volt hozzám, és végül ellenségem lett. Milyen titkos rugója lehetett csunya viselkedésének? Csak később találtam meg a rejtély nyitját.

XIV.

Az idő csak mult és mult.

Már hét hosszú éve, hogy lemondtam a szerelemről, nem mondhatom, hogy szívesen, de azt igenis állítom, hogy nagy megadással és őszintén, mikor fujni kezdte az ördög a hamu alatti parazsat, amit már ki-aludtnak hittem. Kérem olvasóimat, ne nevéssenek. Ennekem semmi kedvem a tréfálkozásra. A gyónás mindig őszinteséget és magábaszállást kíván éppúgy attól, aki cselekszi, mint attól, aki meghallgatja.

Egy fiatal abbé, szellemes, hódító, tele életkedvvel és ifjui hévvel, távoli rokonom anyám részéről, Gédoyn abbé, ha már éppen nevén kell neveznem, nem elkezdte mégint a régi históriát, édes kis szavakkal, sóhajokkal, nekem öreg asszonynak, aki már annyiszor csináltam végig ugyanezt?

Először azt hittem, hogy csak gúnyol, és a leg-szigorúbb hangon utasítottam rendre.

De letérdelt, igazi könnyeket sírt, esküdözött, hogy szellemem bája rabul ejtette, hogy szigorúságom, ha sokáig folytatom, megöli; szóval eljátszotta az összes szokásos frázisokat, amiket hasonló esetben lepergetnek a világ teremtése óta. Még azt is merészelte mondani, Uram bocsá', hogy szép vagyok.

Képzelőtehetsége végül is megbocsátható. Ha már egyszer rásütötte homlokunkra bélyegét az öregség, nem lehet jobban észrevenni arcunk változását, mint a tintafoltot fekete ruhán.

Röviden, furcsa déd-unokaöcsém olyan hevesen belém bolondult, és olyan forró szavakat rebegett minden pillanatban, hogy felébresztette szívemben a régi alaphajlandóságot örömök iránt.

— Vigyázzon legalább, abbé úr, — mondtam, — vigyázzon, mit tesz! Ha még sokáig erősködik, a végén megadom magam.

— Oh, — szólott összetett kezekkel, — ne csaljon meg! Nagy kegyetlenség volna játszani szerelmemmel.

— Nem csalom meg. Csak próbára szeretném előbb tenni.

— Beszéljen! Beszéljen! semmi sem lehetetlen, csak legyen az enyém!

— Ha mától számítva még három hónap múlva is, tehát március tizenötödikén is tart ez az örülete, . . . nos akkor beszélünk majd róla.

— Három hónap, három század! Meghalok addig!

— Ne féljen semmit, barátom!

— Kegyelem Ninon, szánjon meg, biztos, hogy nem élek addig!

— Annál rosszabb, ha nincs türelme, én nem térek el szándékomtól. Ez már el van határozva.

Nem halt meg és a három hónap eltelt.

A meghatározott napon lábaimhoz borult.

— Ninon, drága Ninon! — kiáltott fel, — oh csak a reménység tartott meg, reszketve számláltam a perceket, amik még elválasztanak ettől a boldog órától. Miért késleltette ennyire boldogságom?

— Nézze el hiúságom kis játékát. Mikor először kért, hogy hallgassam meg, csak hetvenkilenc éves, nyolc hónapos és egynehány napos voltam.

Láttam, hogy megremegett, rémülten nézett rám.

— Elhiheti, kedves abbé. Asszony sohasem hazudik ilyenekben. Azt akartam, hogy elmondhassam, Ninon de Lenclosnak nyolcvan éves korában is akadt szerencséje.

— Nyolcvan éves, rebegte iszonyodva.

— Igen, barátom, ma reggel óta!

Sokáig néztünk egymásra szólanul. Ezzel a rettenetes vallomással meg lehetett ölni a leghevesebb szenvedélyt is; de a Gédoyne ellentállott. Megint felragyogtak szemei. Ajkai csókokkal halmozták el kezemet; lelkesen mondta:

— Mindegy! Észnek és szépségnek nincs kora.

Mikor este tréfáltak vele nyolcvanas hódításáért, így felelt:

Ah! mes amis, lors qu'une tonne
A contenu d'excellent vin,
Elle garde un parfum divin,
Et la lie en est toujours bonne!

(Oh barátim, ha a hordó kitünő borral volt tele, megtartja isteni illatát és még a maradéka is jó.)

Különben, sietek megjegyezni, hogy ennek a kis kalandnak nem volt folytatása. Kedves, állandó barátságára tértünk át Gédoyannel. Csak a dolog különös volta csábított.

M. de Lauzun nemsokára tulszárnyalta az én esetemet.

Hatvanhárom évvel elvette Dufort kisasszonyt, egy tizenhat éves angol lányt, a legsoványabbat, akit csak el lehet képzelni.

— Lelkemre, elveszi Szent Innocent*) összes csontjait, — mondta Saint Simon herceg, aki akkoriban elég gyakori vendégem volt.

XIII. Lajos régi kedvencének fia volt. Saint Simon szatirikus, csipős volt, ami társalgását erősen fűszerezte. Sokat mulattunk, mikor elbeszélte a Bourgogne herceg házasságának néhány részletét.

XIV. Lajos ő felsége már tizenkét-tizenhárom év

*) Vonatkozás az ilyen nevű temetőre, ahol gulákba rakva állottak a csontok.

óta nagyapa volt. Minthogy szokás szerint már a bölcsőben házásítják meg a királyokat és vérbeli hercegeket, Bourgogne herceg, a nagy Dauphin fia abban a korban részesült a házasság áldásában, mikor más gyermekeket még megvesszőznek szüleik és tanítóik.

A fiatal asszony első visszavonulása úgy látszik a lehető legmulatságosabb volt. Mikor átvette ingét, amit udvarhölgyei hoztak be arany tálcán és az angol királynő ő felsége nyujtott át kellő komolysággal, még babájával játszott. A szomszédos előszobában, összehajtható székén ülve vetkőzött a kis férjecske, a király és az egész udvar jelenlétében.

Amint a fiatal asszony ágyban volt, bejött Bourgogne herceg és ő is lefeküdt.

De a nagy Dauphin ott maradt fiánál, az egyik oldalon és madame de Lude a fiatal asszony mellett a másikon. Cukorkát adtak a fiatal házásoknak, és ők vidáman ropogtatták, koruknak megfelelő nyalánsággal. Végre egy negyed óra múlva felkeltették Bourgogne herceget, ami nem nagyon tetszett neki.

Amint nagy duzzogva keresztül megy az előszobán, a két évvel fiatalabb Berry herceg vállára üt és így szól:

— Nem vagy férfi. Én nem keltem volna fel az ágyból.

XIV. Lajos komolyan elhallgattatta a kis démont, aki lázadásra csábította öccsét. Bourgogne herceg ismét nevelője keze alá került, és a király kijelentette, hogy nem engedi meg a fiatal férjnek, öt év előtt, felesége ujja hegyének érintését sem.

— Akkor miért házásítottad össze őket, nagypapa. — kérdezte Berry herceg, — nevetséges!

Igazán a kis fiu nem is mondott olyan bolondot.

Nemsokára Fénélon abbé gondjaira bízta Bourgogne herceget, akit nagy érdemei gyorsan vittek előbbre az udvarnál. Kinevezték a fiatal herceg nevelőjének.

A király mindig nagyon szigorú volt törvényes gyermekeivel, a törvénytelenekkel pedig hallatlanul gyöngéd. Láttuk, mennyi fondorlás és milyen szomorú mesterkedések mellett örökölték végre Maine és Vendôme hercegek Mademoisellelől.

XIV. Lajos nem elégedett meg azzal, hogy vagyont biztosított nekik, dicsőséget is szeretett volna szerezni. Rájuk bizta egyik hollandiai seregének vezérletét. De milyen generálisok lettek, fájdalom! Főleg Maine herceg! A csata pillanatában, mikor Villeroy sürgeti, hogy azonnal támadjon, hirtelen eszébe jut, hogy éhes és előbb mindenáron bouillont akar enni. Egyre-másra jönnek a küldöncök és veritékező homlokkal esedeznek, hogy ne szalassza el az alkalmat, támadjon, mert az ellenség különben elmenekül.

— Csak türelem! — válaszol a bölcs harcos. — Csapataim még nincsenek rendben.

És ahelyett, hogy riadót fujatna, szemlét tart a katonák fölött. Villeroy dühöng és maga jön, hogy utánanézzon, mi lesz? A hős herceg most sátrában gyóntatója előtt térdel, hogy lelkiismeretét megnyugtassa. Az ellenség azalatt szépen elvonult, s elmaradt a küzdelem is, a győzelem is.

Versaillesban nem merték elmondani a királynak az esetet.

XIV. Lajos mérgesen kérdezte:

— De hát miért hagyták az ellenséget bántatlanul visszavonulni? Miért nem harcoltak? Érthetetlen.

Lavienne, a király legrégebb és legmerészebb komornyikja megszólalt:

— Most legalább megtudta felséged, hogy *vér is válik vízzé*.

És elmondta tövéről hegyére a Maine herceg hős tettét. Ő felsége elsápad és hallgat. Közben megérkezik a hollandi ujság és magasztalja a hőst.

XIV. Lajos életében először felejtkezik el magáról a nyilvánosság előtt, oda a méltóság, gőg, büszkeség, s

hogy valakin kitöltse haragját, eltöri botját egy szerencsétlen kukta hátán.

Az összes udvarhölgyek és előkelőségek tanui voltak a jelenetnek Marlyban.

Általános rémüldözés, zavargás. Mme. de Maintenon és la Chaise atya éppen végszóra érkeznek.

A király képéből kikelve, üveges szemekkel fordul gyóntatójához:

— Megvertem egy semmirekellőt. Nagyon megsértettem az Istent?

Időközben Lavienne felvilágosítja a papot a király haragjának okáról.

— Nem, fiam! — feleli la Chaise atya, — csak azt sajnálom, hogy drága egészségének ártott az izgalom.

Mme. de Maintenon aztán végkép megnyugtatta a királyt.

Maine herceget még a hadjárat befejezése előtt hazahívták. D'Elboeuf mélyen meghajtotta magát egy izben előtte:

— Legyen olyan szives monseigneur, sűgja meg nekem, hogy legközelebb hol fog háboruszkodni? Bárhol legyen is, feltétlenül önnel tartok.

A herceg legnyájasabb mosolyával, ostobán kérdezte:

— Ugyan miért?

— Mert monseigneur oldalán legalább biztonságban van az ember élete.

Maine herceg elképedt és szó nélkül odább állott. Annyi esze már nem volt, hogy visszavágjon.

Az évek ijesztő gyorsasággal száguldoztak fejem fölött. Szinte hihetetlen, hogy az öregség évei milyen rohamosan telnek. Körülöttem továbbra is kegyetlen csapásokat mért a halál. Madame de Sablière meghalt és hűséges barátja la Fontaine sem élte sokáig túl.

A Condé-ház minden évben meghívta Santeuilt is Dijonba. A nagy Condé fia rajongott érte, s nagy evés-

sel, ivással, estélyekkel ünnepelte. Igazán a legelőkelőbb urak is elvesztik józan eszüket olykor, akár részek, akár nem. Egy este pezsgőzés közben a herceg spanyol dohányt öntött a Santeuil poharába, hogy lássa, mi lesz, ha megissza. Bizony az lett, hogy a szegény költő rettenetes görcsök és hányások között huszonnégy óra alatt meghalt.

A herceg megsiratta, de könnyekkel sem ostobaságokat jóvá tenni, sem sirokat megnyitni nem lehet.

Néhány nappal a tragikus haláleset után asszonyi kiabálásra, dörömbölésre ébredek. Azonnal csöngetek és személyzetem bevezeti a Fénélon hugát: madame Guyont, aki estélyeimen gyakran részt vett és megható ékesszólással szokott az isteni szeretetről beszélni.

— Mentsen meg, az égre kérem, mentsen meg! — könyörgött és sirva futott ágyamhoz.

— Mi történt gyermekem?

— Üldöznek . . . Vincennesbe akarnak vinni . . . nincs más reménységem, csak ön . . .

— Ki üldözi?

— Madame de Maintenon.

— Hiszen még nem régen felkérte, hogy legyen a Saint-Cyr igazgatónöje!

— Igen, de most elkergetett az elveimért. Meaux elhitette vele, hogy eretnek vagyok.

— És Fénélon, a bátyja, nem védi meg?

— Nincs itt. Befejezte a Bourgogne herceg nevelését és a király Cambraiba küldte . . . Senkim sincs . . . könyörgök . . . ne hagyjon el . . .

— Mit tehetek?

— Szent Isten, már itt vannak . . . hallom . . . nyomon követtek . . .

— Kik?

— A rendőrség emberei.

— Leugrottam az ágyról és magamra kaptam ruháimat. Már elkéstem. Az ajtó kinyílt. Két ór jelent meg a küszöbön.

Csak most tudtam meg, hogy a szerencsétlen aszszonyt egy órával előbb elfogták lakásán, de megszökött és útba ejtve házamat, nálam keresett menedéket.

— Uraim, — kértem az embereket, — tudom, hogy önöknek szigoruan kell a kapott parancshoz ragaszkodniok, de talán adnának annyi időhaladékot, míg elfutok Versaillesba, némi befolyásom van az udvarnál, talán meg tudom ezt a szerencsétlen nőt menteni. Az alatt itt őrizhetik lakásomon.

Szavaimnak húsz arannyal adtam nagyobb nyomatékot, s az örök beleegyezésével hanyatt-homlok siettem Versaillesba.

Az Aubigné-bohrány óta nem láttam Françoisét. Meggyőződésem szerint tudnia kellett, hogy fivére rábeszélésemnek engedve megint beköltözött Saint-Sulpicebe, ahonnan azelőtt irtózva menekült, s egész bizonyosan hittem, hogy örömmel fogja kérésemet teljesíteni. Ugyan rosszul számítottam.

Egy fél órai várakozás után az egyik huszár jelentette, hogy madame senkit sem fogad.

— Az lehetetlen . . . mondja meg kérem, hogy Lenclos kisasszony nagyon kéri és ragaszkodik ahhoz, hogy beszélni akar vele igen fontos ügyben.

A hajdut szilárd makacsságom kissé megdöbbenette, de szó nélkül távozott az üzenettel.

Sehogysen értettem a dolgot. Mivel érdemeltem ezt a sértést?

Tíz percnyi várakozás után kinyílt az ajtó s egy korombeli, sajátságosan öltözött ismerős arcú nő lépett be. Szemügyre vettem és meglepetten kiáltottam fel:

— Te vagy Nanon! — ráismertem a Françoise régi, régi cselédjére, akit még a Scarron házánál fogadott.

— Először is nem vagyok Nanon, hanem Balbien kisasszony! — válaszolt csipősen.

— Ó, ó, szegény Nanon, belőled is nagy úri dáma

lett? No mindegy! Csodák is történnek manapság . . .
Urnőd nagyon megvárakoztat.

— Madame de Maintenon már nem urnóm, hanem
barátnőm!

— Felvitte az Isten a dolgod!

— Sziveskedjék észrevenni kisasszony, hogy *ma-
gázom* önt! — jelentette ki szemtelen göggel.

— Hogy értesem ezt?

— Ugy, hogy a legelemibb udvariasság szabályai
szerint önnek is követnie kellene példámat.

— No hallod, te ostoba teremtés, tisztelem a jó
példádat és ezután is tegezni foglak. Talán az egész
világ felfordult, hogy már a cselédek is felveszik gaz-
dájuk modorát? Hordd el magad és mondd meg Fran-
çoisenek, hogy itt vagyok. Bizonyára eltitkoltad előtte.

— Szó sincs róla, ő küldött.

— Tréfálsz! . . . Sürgősen beszélni akarok veled.

— Mme. de Maintenon nem fogadja!

— Miért?

— Mert ismerjük méltatlan eljárását . . .

— Mit?

— Aljas irigységét . . .

— Nem tudok rejtvényeket megfejteni . . .

— Tudjuk, hogy miért hívta meg d'Aubignét ebédre
és miért történt a botrány éppen jelenlétében . . .

— Csak nem gondolja Françoise . . . hogy . . .

— Madame de Maintenon épp oly kevéssé *Fran-
çoise* önnek, mint én nem vagyok *Nanon!* — rikácsolta
és menni készült.

— Maradj! ostoba, nevetséges megera . . . és vidd
el Françoise d'Aubignénak, értetted . . . Françoisnak,
akit húszszor segélyeztem és aki egyedül nekem köszön-
heti, hogy nem halt éhen, azt a levelet, amit most
írok neki.

Asztalhoz ültem és néhány pillanat alatt a követ-
kező sorokat írtam:

„Nem veszem figyelembe cselédje badarságait. Ugy

látszik, hogy elment az esze. Esküszöm az élő Istenre, hogy soha eszem ágába se jutott önnek ártani. D'Aubigné tudja legjobban, hogy rosszaltam viselkedését. Nincs tehát semmi oka haragudni reám. Ha érez némi hálát irántam, kegyelmezzen egy szerencsétlen asszonynak, aki közel áll szivemhez. Lakásomon várja az elfogatási parancs visszavonását. Elvégre vallási vitából nem lehet államügyet csinálni.“

Összehajtottam a levelet és átadtam a megszeppent Nanonnak:

— Azonnal kapok választ, vagy botrányt csapok!

Hihetetlen sokáig kellett várnom, már-már erőszakkal szándékoztam behatolni, mikor a vén cseléd még szemtelenebb vigyorgással toppant elém, mint azelőtt. Négy katona kísérte.

— Hallgassa meg a szóbeli választ: Madame de Maintenon küldöncöt küldött a Tournelles utcába és madame Guyont a Bastilleba fogják zárni, ott biztosabb helyen lesz, mint Vincennesben!

— Galádság!

— Még nem végeztem! Talán emlékszik még a Repentie zárdára? Nos, egy vigyázatlan mozdulat, egy meggondolatlan szó, s ez a négy hűséges katona ismét megmutatja önnek a zárdába vezető utat.

Kiment. Egy székre rogytam. Azt hittem, hogy megőrülök, úgy felháborított a méltatlan bánásmód, s az igazságtalanság.

Minden barátom megbotráncozott a Scarron özvegyének hálátlan és gonosz viselkedésén. Isten a tanum, hogy sohse irigyeltem a sorsát. Kétségkívül iránta érzett barátságom sokat lanyhult, mert rossz néven vettem, hogy a hatalom megzavarta eszét és szivét, de elhidegülés és árulás között még igen nagy a különbség.

Végeredményben teljesen megnyugodtam, sőt még utólag jóízűt nevettem a felfuvalkodott, gőgös cseléden.

Szegény madame Guyon hat évi fogságot szenvedett és Fénélon is kegyvesztett lett miatta.

Az udvar egyre nevetségesebbé vált vallásos örületével. Sajnos Molière már nem volt mellettem. Egyedül csak ő vázolhatta volna az új és veszedelmes hó-bortot és egyedül ő büntethette volna őket nevetve, a közönség hahotája mellett.

Mégis sikerült egyik költőm buzgalmát feltüzelnem. Három hét múlva előadták a *Fausse Prude* című vígjátékot. Madame de Maintenont nem lehetett volna jobban vázolni. A darabnak közepes sikere volt, tekintettel az adott körülményekre.

Isten ments, hogy bárkinek is ártani akarnék léhaságból, vagy könnyelműségből. De ha valaki kezdi, én folytatom.

Lehet, hogy elveim nem az Evangelium szerint valók, de hát nem lehet mindenki szent.

XV.

Az 1695. év elején hirül hozták, hogy madame Deshoulières, a Racine régi ellensége meghalt. Utóbbi időben sikerült tévedéséből kigyógyitanom s társaságomnak oszlopos tagja lett. Nem mulaszthatom el érdekes életének egy fejezetet szentelni.

Leánykori nevén Anne-Antoinette Ligier de la Gardenak hívták.

A Louvreban született és Anne d'Autriche volt a keresztanyja.

Tizenhat éves korában a legbájosabb, legszebb teremtes volt, akit csak képzelni lehet. Előkelő megjelenése, gyönyörű termete, élénk frissessége, az élvezetek iránti hajlama minden szívet meghódított. Gyönyörűen táncolt, egyszerűen lovagolt.

Apja kitűnően nevelte. Az udvarnál még akkor Médicis Mária miatt divatos olasz és spanyol nyelveket kitűnően beszélt. Csak filozófusokat és komoly írókat olvasott.

Egy szép napon Urfének egy pásztor regényét találta komornája kezében.

— Megkérem apámat, hogy nekem is adjon regényeket olvasni! — jelentette ki Antoinette.

A komorna ijedtében inkább odaadta a tiltott könyvet, csakhogy el ne árulja apjának. Azután egyik regény a másikat követte. A fiatal leány egészséges

izlése csakhamar megelégette a frivol olvasmányokat, s értékesebb könyvekkel foglalkozott.

Antoinette tizennyolc éves korában férjhez ment Boisguerry des Houlièreshez. A királynő ellenezte a házasságot, mert a vőlegény a Condé embere volt, s csak igen mérsékelt hozományt adott keresztleányának.

Három hónapi házasság után Deshoulières Spanyolországba követte Condé herceget és Antoinette visszavonult szüleihez, akiket Anne d'Autriche frondör-séggel gyanúsítva, kitett a Louvreból.

Nemsokára annyira vágyódott férje után, hogy útnak indult Flandria felé, s Brüsszelben találkoztak. Az udvar rendkívül melegen fogadta a feltűnő szép asszonyt, de a hódolók serege mihamar ellenséggé változott, mikor látták, hogy ostromlásuk nem vezet célhoz. Azzal rágalmazták szegény Antoinettet, hogy a francia királynő és Mazarin kémje. Igazságtalanabb gyanúsítás igazán nem is érhetne volna. Megdöbbenve vette észre, hogy hirtelen mindenki faképnél hagyja.

Férje fizetését beszüntették, s mikor a sérelmet orvosolni akarta, letartóztatták és erős fedezettel Vilvorde erődbe küldték. Tizennégy hónapot töltött ott, teljesen elzárva a külvilágtól, a legsivárabb elhagyatottságban.)

Csak a század elején élő erőselelkű asszonyok birtak ki annyi megpróbáltatást, mint Antoinette.

Fogsága idején vallásfilozófiával foglalkozott és magyarázta a Szentírást.

Férje sokáig semmit se tudott róla.

Mikor végre kinyomozta hollétét, negyven elszánt emberrel megtámadja Vilvorde erődöt, az őrség ijedtében megadja magát. Átadják a kulcsokat, s egy batár elröpíti a szökevényeket. Nehány óra múlva francia földön vannak.

A merész kaland híre a házaspárral egyidejűleg érkezett Párisba. Sokkal kevesebb is híressé tette volna

öket. A frondörök éppen amnesztiát kaptak. A királynő szívesen fogadta keresztleányát, s megbocsátotta a multat.

A kibékülés ugyan nem váltotta valóra a Deshoulières reményeit, mert az ígért kegydíjat a fukar Mazarinnal hiába sürgették. A hitelezők ostromolták, s végül Deshoulières feláldozta vagyonát, s azontul felesége sovány hozományából éldegéltek. Természetesen társadalmi állásuknak távolról sem felelhetett meg csekély jövedelmük.

Antoinette könnyen elérhette volna, hogy bőségben éljen, de világért sem áldozta fel magát. Bátran viselte szegénységét, s a költészetben keresett vigaszt. Versei a *Mercure galant*-ban jelentek meg s nagyon népszerűek lettek. Sajnos pénzt nem kapott értük, mert az ujságíró kijelentette, hogy örüljön, hogy alkalma nyílik költeményeit közölni. Jellemző okoskodása korról korra folytatódik, azt hiszem, a szegény költők gyomrának rovására.

Antoinette nemsokára Párisban is úgy járt, mint Brüsszelben. A mellőzött udvarlók kigyót-békát kiabáltak reá.

Minthogy versei sokat foglalkoztak rossz anyagi helyzetével, *kolduló muzsá*-nak gunyolták. Senkise védelmezte. Férje haláláig a legnagyobb nyomorban élt. Három gyermekkel maradt özvegyen.

Vége XIV. Lajos a *Mouton* című idillért kétezer livre évjáradékot adott Antoinettenek. A *Mercure galant* büszkén verte mellét, a felfedezett költői tehetség miatt, de tovább is bérmentve közölte verseit.

Sok barátja volt az írók között. Később Benserade a *kolduló muzsa* helyett *francia Calliopénak* nevezte, s haláláig csak így beszéltek róla.

Csak egy tapintatlanságot lehet szemére vetni, s mikor maga is megbánta, már késő volt, nem tehetette jóvá. A Racine Phedrájának előadása után sonnetet írt a darabról. A kezdetére még emlékszem:

Dans un fauteuil doré
Phèdre tremblante et blême
Dit des vers où d'abord personne n'entend rien.

(Aranyos karszékben, remegve, sápadtan mond verseket Phedra, melyeket eleinte senki sem ért.)

Madame de la Sablière, aki heves védője volt Racinenak, bosszúsan kiáltott fel:

— Az ember igazán lepottyan a felhőkből! A szelid és érdekes pásztornő, aki gyöngéden beszélt virágokról, bárányokról, madarokról, hirtelen kigyóvá változott.

Csodálatos, hogy századom két leghíresebb asszonya: Sévigné és Deshoulières olyan igazságtalanok lehettek a legszebb drámai munkával szemben. Talán a Mme Sévigné állásfoglalása érthető, mert Racine és Boileau pártolták a kis Grignan márké és a Champmeslé viszonyát. Mme Deshoulièresnél pedig talán némi irigység játszott közbe, mert az ő darabjaiért a közönség nem igen lelkesedett.

Volt idő, mikor kétségbe vonták tehetségét, pedig tagadhatatlanul finom költeményeket írt, s kartársnői között kétségtelenül leghíresebb volt.

Hatvankét éves korában halt meg, mellrákban.

Utolsó napjaiban írta legszebb munkáját: a „Réflexions morales“-t, mely egyenértékű „Idylles“-jeivel.

Meaux püspök adta reá az utolsó kenetet.

— Sohasem láttam megnyugvóbb halódást, keresztényebb érzést, teljesebb önfeláldozást! — jegyezte meg.
— Az ilyen angyali lélek egyenesen az égbe mehet.

XVI.

A kor legérthetlenebb jelensége a XIV. Lajos tartós ragaszkodása madame de Maintenonhoz volt. A közönség már varázslatra és boszorkányságra gyanakodott.

Erről jut eszembe, hogy egy szegény vidéki kovács felment Versaillesba és mindenáron beszélni akart a királlyal. Hiába magyarázták neki, hogy az nem megy csak olyan egyszerűen. Elvégre a király nem fogadhat mindenkit. A kovács erősködött, hogy ő az ég küldötte és nem akárki. Szemébe nevettek, de nem tudták lerázni nyakukról, végre megemlítették a királynak az erőszakoskodó ember kivánságát.

XIV. Lajost érdekli a furcsa ember és fogadja kihallgatáson. A kovács a legfantasztikusabb históriát meséli el. Az erdőn keresztül jöve, hirtelen megvilágosodott az éj körülötte s egy nagy asszony jelent meg a világosságban és azt mondta: „Menj haladéktalanul Versaillesba és mondd meg a királynak, hogy láttad felesége, a királynő szellemét, s azt parancsolta az ég nevében, hogy tegye nyilvánossá a mai napig titokban tartott házasságát.”

— Hátha csak érzéki csalódás volt a látomány! — jegyezte meg a király.

— Magam is azt hittem, hogy talán csak álmodom, vagy a szemem káprázik, de két nap mulva ugyanazon a helyen jöttem el és a szellem megint élémbe toppant.

s azt mondta, hogy szerencsétlenné tesz családommal együtt, ha nem teljesítem parancsát.

— De hátha valaki lefizetett, hogy becsapjál?

— Arról is meggyőzhetem, felség. A szellem meghagyta, hogy kérdezzem meg felségedet, hogy beszélt-e valaha valakinek a néhai anyakirálynő szellemének látogatásáról Ribeauvillers kastélyban?

XIV. Lajos elsápadt.

— Nem, sohse említettem senkinek.

— Nos a látomásom azt mondta, hogy ha felséged kételkedik bennem, emlékeztessem csak erre a látogatásra.

— Sajátságos.

A király magához hívatta Durast és elmondta neki a kovács históriáját. Duras legjobb barátai közé tartozott és már másnap elmesélte nekem a kalandot.

— No ez a Scarron özvegyének és Arnouldnak a legujabb műve.

Duras faggatott, hogy mondjam el, amit tudok. Nem volt okom titkolózni. Elmondtam az egész elszász-i történetet.

— Szegény kovács bizonyára jóhiszeműen járt el. Arnouldné épp oly jól rendezte most is a kísértet jelenetet, mint Ribeauvillersben annak idején.

Duras herceg rá akart beszélni, hogy figyelmeztessem a királyt, de feleslegesnek találtam, hogy engem is belekeverjenek a kalandba, s magamra vonjam a madame Louis XIV. bosszúját, mikor már amúgyis gyűlöl.

— Tudja mit hercegem, sejttesse a királlyal, hogy a két szellemkaland összefügg, de ne említse a nevem. Utasításaim alapján kutassák át a kastélyt és rájönnek a titokzatos összefüggésre. Ilyen módon megakadályozhatja a Scarron özvegyének királynővé való proklamálását.

Duras azonnal leutazott a Brissac és Pontchartrain

kisérétében a kísértetes kastélyba és a Mme de Maintenon házassága továbbra is titokban maradt.

A király nem kutatta a kísértetjelenet rendezőinek kilétét. Talán azt hitte, hogy Mme de Maintenon nem vett részt a szemfényvesztésben, vagy pedig megbocsátott minden ravaszságot, mellyel a nagy tisztességet elérni igyekezett. Egy szó, mint száz, az asszonyi ügyesség megint győzedelmeskedett.

Az uralkodó nagy ragaszkodását Mme Maintenonhoz a la Chaise atya befolyása és a pokol hínjaitól való félelme túlozta ennyire el.

XIV. Lajos nagyon megöregedett és összeesett, mintha máris nyitott sír szélén állana. Türelmetlen szigora napról-napra nőtt, elmúlt tévedéseit talán úgy akarta helyrehozni, hogy környezetében mindenkit vezeklésre kényszerített. Fiatalságának emléke is lemosódott róla és könyörtelennek mutatkozott mások szenvedélyei iránt.

Mint hogy a nőket már nem térithette le az erény útjáról, kényszeríteni akarta őket, hogy erényesek legyenek.

Gyermekei és unokái hetenként gyóntak. A trónörökös sosem mehetett más gyóntatóhoz, mint a királyéhoz. Az egész királyi család nyilvánosan áldozott husvétkor, pünkösdkor, Mindenszentekkor és karácsonykor. Bourgogne hercegnőnek még bűnéül is rótták fel, hogy nem áldoz gyakrabban.

Madame de Maintenon rendezett el mindent és a király féltékenyen vigyázott, hogy felesége intézkedéseit még a saját rendeleteinél is szigorúbb tiszteletben tartsák.

Egy compiègnei hadgyakorlatokon egy óránál tovább állott hajadonfővel a Madame de Maintenon széke mellett és magyarázta a felvonuló csapatok nevét, feladatát és a különböző manővereket. Ha valaki akaratlanul is kiejtett a Mme Maintenon multjára vonat-

koztatható megjegyzést, egész bizonyosan éktelen haragra lobbant.

Szegény Racine is így járt. Pedig a király sokra becsülte, s minden alkalommal ki is fejezte méltánylását. A legbizalmasabb jellegű estélyeken is fogadta a tragikus költőt.

Egy este a színházról beszélgettek, XIV. Lajos megjegyezte:

— Vajjon hanyatlunk és a francia szellem letűnőben van? Hogy lehet az, hogy a színművek sokkal kevésbé népszerűek, mint húsz év előtt.

— Sok oka van annak felség! — válaszolt Racine. — Molièret se lehet játszani szünetlenül és halála óta nem akadt vígjátékíró, senki sem mert kísérletezni utána. Új darabok helyett a régieket szedik elő, például a Scarron szálnalmas fércmunkáit.

A végzetes név együgyűen csúszott ki a szerencsétlen költő száján. Mme de Maintenon rákvörösre pirult, a király megremegett, mintha kigyó marta volna meg.

Racine rögtön észrevette ügyetlenségét, s igyekezett néhány mentegetőző szót dadogni, amivel csak rontotta a helyzetet. A szent asszony dühös pillantásokat vetett reá és a király hirtelen egyébről kezdett beszélni.

— Nemrégiben olvastam öntől valami irkafirkát, amelyben a nép helyzetét tanulmányozza uralkodásunk alatt; a költők a világ legrosszabb politikusai általában. És különben hatalmunk semmiféle kritizálását sem tűrjük.

— De felség . . . tiltakozom . . .

— Mit érek a tiltakozásával. Ezután maradjon otthon és foglalkozzék saját érdekében más tanulmányokkal.

Racine nehezen viselte el kegyvesztettségét, s hiába vigasztaltuk, nem heverte ki bánatát. Nemsokára meg is halt. El lehet mondani, hogy XIV. Lajos és a Scarron özvegye ölték meg.

Igazán kár, hogy a királyi házaspár nem itathatta meg egész Franciaországot a Lethe vizéből.

Racinenal majdnem egyidejűleg halt meg régi jó barátom: Le Notre is. Meddig tart az aratás? Legdrágább barátaim és barátnőim mind eltávoztak már. Megelőztek a nagy utazásban. Magamnak is komolyan kell már reá készülnöm.

Minél közelebb érek a célhoz, annál csalfábbnak és hézagosabbnak látom a filozófiai álláspontot, melyre életutamon támaszkodtam. Sokszor valósággal félek.

Gunyoltam azokat, akik a pokoltól való félelmükben hirtelen vakbuzgókká válnak . . . és ugy-e most magam is aggódok, hogy vajjon elveim csakugyan az egyedül boldogító elvek voltak? Vajjon igaz, hogy az élet csak zarándokút, megpróbáltatások ideje? Akkor azok, akik az élvezeteket hajhászták, bizony eltávolódtak az ég köréből. A sír másik oldalán feltétlenül büntetés és szenvedés vár reájuk. Nem tagadom, igyekeztem megszabadulni módszertanom régi rongyaitól. Vakbuzgóság nélkül ugyan, de bensőséggel kértem az Istent, hogy tartsa számon tévedéseimnél őszinte nyíltságomat is.

Mi tűrés-tagadás, egészen megöregedtem. Szépségemnek nyoma se maradt. A férfiak öregségében még van olykor valami méltóságteljes, királyi, de mi szegény nők ugyancsak szomorú romok leszünk. Ha résztvehettem volna a Teremtő tanácskozásán, mikor az emberi természetet alkotta, rábeszéltem volna, hogy tegyük inkább a talpra az öregség ráncait.

XVII.

Legjobb barátaim elköltöztek már és köröm egyre kisebbre szorítkozott. Ragyogó nagy társaságból már csak Sandwick grófnő és Magdeleine de Scudéri maradtak meg.

Barátnőim a Faubourg Saint-Germainben laktak. Jó kis utat kellett tennünk, hogy láthassuk egymást. Meghoztam barátságunknak azt az áldozatot, hogy eladtam Tournelles utcai házamat és a Tuilleriesvel szemben béreltem lakást.

Magdeleine a Verneuil utcában lakott, a grófnő a Saints Pères utcában. Szóval elég közeli szomszédok lettünk. Felváltva ebédeltünk egymással és együtt dícsőítettük a multat.

Legbölcsebb Magdeleine volt közöttünk. Igaz, hogy nem vesztett annyit, mint mi, mert sohasem volt szép. Tulajdonképen nem is vesztett semmit, mert szellem és jellem öregség dacára is maradhat fiatal.

— Gyáva az idő — vigasztalगतott — futás közben osztogatja a ráncokat.

— Ha célt tévesztene, még szívesen megbocsátanám gyáva harcmodorát . . . — sóhajtottam.

Mikor Tournelles utcai házamat eladtam, cselédeimet is elbocsátottam, csak egy szakácsnőt tartottam meg közülök. Nagyon rosszul főzött, úgy annyira, hogy magam ügyeltem fel a honyhán, sőt sokszor magam is főztem az ebédet.

Egy reggel megint a konyhán trónoltam, barátnőimet vártam ebédre, mikor egyszer csak beállít egy hét-nyolc éves, élénkszemű, kedves mosolyú fiucska. Leveszi sapkáját és udvariasan megszólal:

— Kérek szépen egy kis parazsat, látom itt már ég a tűz a kályhában . . .

— Mit akarsz fiacskám a parázssal?

— Kialudt nálunk a tűz, mert a cseléd nem ügyelt reá és apám nem enged iskolába, míg meg nem ettem a levesemet.

— Ilyen csöpp kis fiu vagy és máris jársz iskolába?

— Hogyne, a Jezsuitákhoz járok és jövőre már hatodikba kerülök.

— Hogy hívnak?

— François-Marie Arouet de Voltaire.

— Itt lakol a házban?

— Éppen itt fenn!

— Szóval a Voltaire pénztáros úr fia vagy?

— Igen asszonyom . . . De legyen szives, adjon parazsat, mert elkésem az iskolából és a tanárom megszid.

— Jó, de hova teszed a parazsat? Nem hoztál lapátot!

— Igaz biz' a! Jaj be szórakozott vagyok . . . De most már nem megyek vissza . . .

Egy csomó hamut vett a markába és ragyogó szemmel nevetett reám:

— Tessék a parazsat a hamu tetejére tenni.

— Ügyes gyerek vagy! — feleltem. — Derék ember lesz belőled!

Attól a naptól kezdve kis diákom mindig nagyot köszönt és barátságosan nevetett reám. Az apja szegény nemesember volt. Mikor végrendelkeztem, ezer tallért irattam a gyerekre, könyvtára megalapozására.

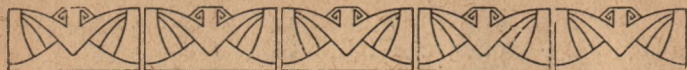
Nyugodt, derűs életet éltem.

Egy este azonban Magdeleine hirtelen rosszul lett

nálam. Nem is vitethettük haza lakására. Ágyamra fektettük, s szomorún állottunk mellette.

— Ne sirjanak, — mondta gyöngé hangon. — Nemsokára magukra is rákerül a sor. Egy jobb világban majd összetalálkozunk öreg barátainkkal és fiatal éveinkkel.

A grófnő orvosért sietett, míg én Magdeleine mellett maradtam.

Mademoiselle de Lenclos Saint-Évremondnak.

Paris, 1701. ápr. 1.

Barátom, ha tudná, hogy milyen ijedséget álltam ki, még most is remegek az izgalomtól.

Feltámadtak a mult hőbortjai és elébem álltak, hogy megmérgezzék a jelent.

Megint láttam a fekete embert, érti? . . . Ugyanazt, akit a Louvre báljának estéjén láttam annakidején . . . s aki a tizenkét üveget és a vörös táblát hozta később . . . Vagyis nem őt magát láttam, mert hiszen akkor nem is élnek már, hanem a megszólalásig hű hasonmását, fekete bársonyruhában, ébenfabottal s fekete flastrommal homlokán.

Fogadni mernék, hogy most bolondnak tart. De ne nevéssen. Várjon, míg kissé rendbeszedem gondolataimat.

Magdeleine de Scudéri hirtelen rosszul lett nálam. Kilencvennégy éves korban ugy-e már nem sok remény lehet életben maradásához, de Sandwick grófnő mégis kocsiba ült és egy divatos orvoshoz sietett. Egy óra mulva visszatér a fekete emberrel. Ránézek, karszékembe rogyok és rémulten kiáltom:

— Ő az . . . az ördög! Uram segits! Uram segits!

A fekete ember a grófnőhöz fordult:

— Ő a beteg? — kérdezte reám mutatva.

Térdre borultam:

— Kegyelem . . . igaz, hogy aláírtam tábláját, de nem gondoltam, hogy el kell adnom a lelkemet.

— Oh, ön Lenclos kisasszony?

— Igen . . .

— És megbánta, hogy aláírta a táblát?

— Sajnos . . .

— Nyugodt lehet asszonyom, nem vagyok annyira ördög, amennyire látszom és majd visszatérünk a dologra.

Barátnőm ágyához lépett, de segítsége későn jött. Magdeleine utolsót sóhajtott.

— Ugyse menthettem volna meg! — mondta a fekete ember. — Menjünk a másik szobába és fejezzük be ügyünket.

— Ne hagyjon el grófnő! — kiáltottam madame Sandwick felé.

— Bocsásson meg, de csak négyszemközt adhatom elő mondanivalómat.

Megdermedtem a félelemtől. Nem mertem rábízni magam. Hirtelen eszembe jutott, hogy nemrégiben egy ereklyét kaptam gyóntatómtól, a valódi kereszt egy töredékét. Remegve vettem elő és gallérom alá rejtettem.

— Menjünk uram! Rendelkezésére állok.

Nem vagyok gyáva, hiszen ismer, de mondhatom, hogy minden akaraterőmre szükségem volt, hogy egyedül maradjak a fekete emberrel.

— Őszintén fogok beszélni önnel, ahogy becsületes emberhez illik. Nem kívánom, hogy titokban tartsa leleplezésemet, mert sokkal jobbnak tudom, semhogy ártana valakinek, aki csak javát akarja. Nem vagyok ördög, sőt az sem vagyok, aki hajdan felkereste önt.

Kijelentése megnyugtatót némileg.

— Hogyan uram, ön nem . . .

— Nem . . . apám volt az illető . . . Portugál zsidó származású . . . orvosi dolgokban igen nagy jártassága volt . . . Hasonlítok hozzá, ennyi az egész.

— De ijesztően hasonlít hozzá uram.

— Annál is inkább, mert éppen úgy öltözködöm. A nagy hasonlatosságban rejlik a szerencsém. Sok ember tévesztett már velem össze, de az ön tévedése veszedelmessé válhatik, s nem akarok visszaélni vele.

— Igazat beszél?

— Még mindig kételkedik? Ha a század legesze-
sebb asszonya hisz egy ember halhatatlanságában, mit várjunk a többiektől? Ugy-e, már körülbelül száz-harminc évre tekinthetek vissza. A fiam ötven év múlva kétszerannyira. Nekem csak szóbeli hagyományok állottak rendelkezésemre, de a fiam már írott hagyományokat kap kézhez. Sok titkot fogok ráhagyni csalá-
dunk történetével együtt. Egész bizonyosan lesznek emberek, akik össze fogják tévesztelni velem, mint ahogy ön összetévesztett apámmal. Csakhogy vagyunk azóta tekintélyesen meggyarapodott és azt akarom, hogy címe és rangja is legyen. Saint-Germain grófnak fogják hívni.

— Kijelentése meglep. De mire való ez a ravasz-
ság? Minek kell a hasonlatosságot apáról fiúra meg-
örökíteni?

— Még kérdi! Gondolja el, hogy milyen tekintélyt ad a titkozatosság nekünk. Képzeld el, hogy milyen bizalmat kelt az emberekben az, aki rájött a halhatatlanság titkára. Nem tudja, hogy a beteg bizalma sokszor gyógyulást jelent? A lélekre gyakorolt befolyás a fizikumon is nyomot hagy. Ön is példa reá.

— Én?

— Ugy-e szép maradt nyolcvannégy éves koráig?

— Igaz.

— Tudja, hogy mi volt a tizenkét üveg tartalma?

Tiszta víz!

— Lehetetlen!

— Igen, tiszta víz, néhány csepp ártalmatlan che-
miai folyadékkal vegyítve, hogy a romlástól megóvja és szinesítse. A kísérlet sikerült. Csakhogy apám rossz-
szul tette, hogy olyan sokáig tévhitben tartotta. Mos-

tani találkozásunk életébe kerülhetett volna. Nem megmondta apám, hogy ha megint látni fogja, csak három napot élhet?

— Igaz! — feleltem önkénytelenül borzongva.

— Hány éves?

— Nyolcvankilenc.

Megfogta pulzusomat.

— Megnyugtathatom, hogy nemcsak hogy nem hal meg három nap múlva, de még legalább öt évet él, mielőtt a másvilágra kerülne a sor. Isten vele kisasszony. Hogy teljesen megnyugtassam, visszaküldöm a kis táblát, melyet apám aláíratott önnel.

Megtartotta szavát. Egy óra múlva már ott volt a kellemetlen emlékü tábla és nagy gyönyörúséggel égettem el.

Ime barátom ilyen közlőről az ördöggel lejátszó-dott kalandom. Őszintén szólva, jobb szeretem, hogy így történt.

Csak egy gondolat bánt most már, kedves barátom. Sajnálom, hogy megírtam a vallomásaimat és elküldtem. Olvassa el, de kérem, hogy senkinek se mutassa meg, Isten ments, hogy örült kalandjaim nyilvánosságra kerüljenek. Nem is írok több semmit.

Egész más szempontból látom most a dolgokat és félek az örökkévalóságtól.

Gondolja meg . . . mérlegelje a mellette és az ellene szóló érveket és igyekezzünk találkozni ott fenn!

Ninon.

BEFEJEZÉS.

Saint-Évremond tisztelte a Ninon de Lenclos aggályait. Megőrizte az értékes vallomásokat, melyeket a véletlen két évszázad multán juttatott kezünkbe.

Az angol család, amelynél a híres író befejezte napjait, lezárt és lepecsételt minden kéziratot a Saint-Évremond szobájában, s várta, hogy az örökösök majd csak jelentkeznek érte egyszer.

De a Saint-Évremond családja kihalt.

Egy londoni utam alkalmával, sir William Melburn, a francia száműzöttet felkaroló család utolsó sarja, reám bizta a hatalmas kéziratcsomót, azzal a kijelentéssel, hogy több érdekes francia históriát fogok találni benne.

A derék angol nem is sejtette, hogy milyen kincs került birtokába.

Visszaéltem volna a bizalommal, mikor összeállítottam a Ninon de Lenclos *autentikus emlékiratait*? Nem hiszem! A lapok hazám tulajdonát képezik. Kötelességem volt visszaadni.

És most, hogy nyilvánosságra hoztam felfedezésemet, kötelességemnek tartom néhány szóval kiegészíteni az önmagát oly őszintén jellemző híres nő élet-történetét.

Élete utolsó évéig, 1706-ig még érintkezett megmaradt barátaival. Sokszor a legszükségesebbet is megvonta magától, hogy többé-kevésbé segélyezze a szük-

séget szenvedőket, vagy hogy örökséggel gondoskodják azokról, akik túlélnek. A halál közeledésekor is derült maradt. Utolsó pillanatáig megőrizte eszét és kedvességét.

— Szinte jól esik meghalni, hiszen ott fenn mindenki velünk találkozik, akiket szerettünk.

Utolsó lehelete előtt, mikor Fontenelle biztatta, hogy meggyógyul még, haldokolva is emlékezetébe véssődött verssel válaszolt:

L'indulgente et sage nature
A formè l'âme de Ninon
De la voluptè d'Épicure
Et de la vertu de Caton.

(Az elnéző és bölcs természet az Epicur élvezéséből és a Cato erényéből alkotta Ninont.)

Egy saint-sulpicei vikárius adta reá az utolsó kenetet. Ninon ájtatosan vette fel; aztán hirtelen felkiáltott:

— Isten veletek barátaim, Isten veletek.

Azzal meghalt.

Ninon de Lenclos tagadhatatlanul a XVII. század legértékesebb női közül való. Ha az élvezések iránti hajlama mértéktelen is volt, megváltotta hibáit a legritkább és legértékesebb tulajdonságokkal. Finomabb, tapintatosabb szellemet, nemesebb és emberségesebb szívet képzelni sem lehet. Százada lábainál hevert és mikor szépsége elhervadt, akkor se vesztette el se barátait, se hódolóit. Nagyszerűbb dicséretet nem is lehet mondani asszonyról.

Saint Évremond gyönyörűen ecseteli e négy sorral:

Qu'un vain espoir ne vienne pas s'offrir
Qui puisse ébranler mon couraige;
Je suis en âge de mourir
Que ferais-j'ici davantage?

(Hiábavaló remény ne ingassa meg bátorságomat a meghalás korában vágyok, mit keresnék itt tovább?)

Bizonyos, hogy az elismerésében igazságos utókor nem emelte volna Ninon de Lenclost piédestalra, ha szerelmi életén kívül nem ismerte volna erős lelkűnek, okosnak, kiváltságos nagy egyéniségnek.

A Ninon de Lenclos vallomásait olyan érdeklődő szeretettel fogadta közönségünk, hogy meggyőződésünk szerint közóhajnak teszünk eleget, mikor: *hirneves aszszonyok emlékiratainak sorozatát megnyitjuk*. Legközelebb a legérdekesebb francia író

GEORGE SAND

önéletrajzát rendezzük sajtó alá. Az ünnepeelt író nő családi tradíciókkal szakítva, Párisban élt, férfiruhában járt, s a legnagyobb írók és művészek társaságában forgott. *Chopin, Musset, Flaubert, Liszt* játszottak életében döntő szerepet. Ismerte korának minden számottevő nagyságát, s önéletrajzában leplezetlen őszinteséggel tárja fel hozzájuk való viszonyát, egész, igen zajos és *szerelmi kalandokkal teli* életét. Könnyen lelkesedő, rajongó nő volt, sokat szeretett és sokszor tévedett. Élményeit nagy tapasztalattal és éles ésszel bíraltja, s ami eljárásában érthetetlennek látszott, vagy magyarázatra szorul, azt bátran, szépités nélkül tárja fel. Hisszük, hogy a nem mindennapi női élet bevallása minden tekintetben ki fogja elégíteni a hozzáfűzött várankozást.

A kiadók.

OSZK

beau.

Kézbesítve 192...

OSZK

OSZK

